

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-201

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

COMPULSORY ENGLISH

(For External)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

Text Prescribed : Literary Landscape.

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* from (A) and any *one* from (B) of the following in about 150 words each : [20]

(A) (i) Describe Gandhi's efforts to become the English gentleman.

(ii) Why did Phatik decide to leave his uncle's home ?

(B) (i) What traits of the son of Hazlitt do you get from his letter to his son ?

(ii) How, according to Shashi Tharoor, do cultural diversity and pluralism help societal development ?

P.T.O.

2. Attempt any *one* from (A) and any *one* from (B) of the following in about **150** words each : [20]

(A) (i) Discuss the central theme of the poem 'The Village Schoolmaster'.

(ii) How does Shakespeare convince the power of mercy as an attribute of God Himself ?

(B) (i) Bring out significance of the title of the poem 'The Solitary Reaper'.

(ii) How does Whitman mourn the death of Abraham Lincoln in 'O Captain ! My Captain !' ?

3. Attempt any *one* from (A) and any *one* from (B) of the following in about **150** words each : [20]

(A) (i) What is the importance of the little box that Rosemary wanted to buy ?

(ii) How does Behrman save the life of Johnsy in the story 'The Last Leaf' ?

(B) (i) Write a note on Kalpana Chawla's educational career.

(ii) How does Leacock try to remind his friend about the dollar he has to pay him ?

4. Attempt any *one* from (A) and any *one* from (B) of the following in about **150** words each : [20]

- (A) (i) Why, according to Masefield, should human beings laugh and be merry ?
- (ii) Comment on how 'Still I Rise' celebrates the spirit of the Blacks.
- (B) (i) Discuss 'Another Woman' as a poem of social evil and personal traumas.
- (ii) How does the speaker of the poem describe her grandmother's house ?

5. (A) Attempt any *eight* of the following : [8]

- (i) Girish wants to learn music.
(Change into a negative sentence.)
- (ii) I am a counsellor.
(Change into a negative sentence.)
- (iii) Ishita repaired the laptop.
(Rewrite the sentence adding a question tag.)
- (iv) They don't work hard.
(Rewrite the sentence adding a question tag.)
- (v) Vikas speaks well, don't he ?
(Correct the sentence.)

- (vi) Rutuja helped Swati for writing the application form. Rutuja posted the application form for Swati.

(Combine the sentences using 'not only ..... but also'.)

- (vii) It has been ages since I saw you.

(Identify whether it is a simple, compound or complex sentence.)

- (viii) Although the curry was far too salty, Amit did not complain.

(Change into a simple sentence.)

- (ix) It was not dark even at seven in the evening.

(Change into a compound sentence.)

- (x) You cannot reach the fan. Stand on a stool.

(Change into a complex sentence.)

- (B) Attempt any *two* of the following : [12]

- (i) Write a paragraph on the 'Benefits of Mobile Apps'.
(ii) Write a brief report on the 'Special Cleanliness Drive' organized by your college.
(iii) Imagine that you want to invest in stock market and looking for some professional advice. Your friend has recommended Mr. Dilip Jadhav. You want to get an appointment of Mr. Dilip Jadhav. Write a letter of appointment for consultation.

Total No. of Questions—5+4]

[Total No. of Printed Pages—7

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-202

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

MARATHI (मराठी)

(G-2 : आधुनिक मराठी साहित्य आणि उपयोजित मराठी)

(2013 PATTERN)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

अभ्यासक्रम :— (1) जीवनवेध

(2) माझी जडणघडण

(3) उपयोजित मराठी

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा :

(अ) खालील उताऱ्याचे एक तृतीयांश सारांश लेखन करा : [10]

ग्रामीण भागातील अभ्यासक्रम हा शहरी भागातील अभ्यासक्रमापेक्षा कमी असावा. ग्रामीण भागातील अभ्यासक्रमात मोडी, बालबोध वाचन, हिशोब, इतिहास, भूगोल आणि व्याकरण यांचे सर्वसाधारण ज्ञान असावे. शेतकीचे प्राथमिक ज्ञान या विद्यार्थ्यांना असावे. नैतिक व आरोग्यविषयक काही पाठ त्यांच्याकरता तयार केलेले असावे, असे त्यांचे मत होते. ग्रामीण भागातील अभ्यासक्रम हा व्यवहारोपयोगी असावा म्हणूनच त्यांनी शेती मूलोद्योगाचा पुरस्कार केला. विद्यार्थ्यांना शेतकीच्या पाठाच्या जोडीने प्रत्यक्ष व्यावहारिक शिक्षण मिळावे म्हणून आदर्श शेतीची छोटीशी योजना आखल्यास ती निश्चितच किफायतशीर होईल. ही योजना खऱ्या-खऱ्या कार्यक्षमतेने

P.T.O.

अंमलात आणल्यास तिच्यामुळे सर्व देशाचेच कल्याण होईल, असे जोतीरावांचे प्रामाणिक मत होते. तसेच शहरातील अभ्यासक्रमापेक्षा ग्रामीण भागातील अभ्यासक्रम हा सोपा व सुटसुटीत असावा. तसेच तो दैनंदिन व्यवहाराला सोडून असता कामा नये, अशी जोतीरावांची भावना होती. व्यवहारिक उपयुक्तता व प्रगतीशीलता नसल्याने अँग्लो व्हर्नाक्युलर व प्राथमिक शाळेतील पाठ्यपुस्तकामध्ये सुधारणा व पुनर्रचना केली पाहिजे. या पाठ्यपुस्तकात यांत्रिकी नीतीबोध, आरोग्य, शेतकी व उपयुक्त कला या विषयांवरील पाठ श्रेणीनुसार वाढत्या प्रमाणात देण्यात यावेत. तसेच कर भरणारे व कर न भरणारे यांच्या मुलांना प्राथमिक शाळेची फी एकास दोन या प्रमाणात असावी, असे जोतीरावांनी सुचवले.

(ब) पुढील शब्दांसाठी मराठी पारिभाषिक संज्ञा लिहा (कोणतेही दहा) : [10]

- (1) Eligibility
- (3) Office
- (3) Passport
- (4) Budget
- (5) University
- (6) Sanction
- (7) Act
- (8) Cashier
- (9) Fund
- (10) Trophy
- (11) Tax free
- (12) Graduate
- (13) Editor
- (14) Text-book
- (15) Novel.

2. प्रत्येकी 20 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : [20]

- (1) महर्षी धोंडो केशव कर्वे यांनी स्थापन केलेल्या विद्यापीठाचे नाव काय ?
- (2) महाराजा सयाजीराव गायकवाड यांनी महात्मा फुले यांच्या कोणत्या पुस्तकाच्या छपाईसाठी आर्थिक मदत केली ?
- (3) प्रबोधनकार ठाकरे यांच्या आत्मचरित्राचे नाव काय ?
- (4) कर्मवीर भाऊराव पाटील यांनी सुरू केलेली कोणती योजना विद्यार्थ्यांना आजही स्वावलंबनाचे धडे देत आहे ?
- (5) जीवनवेध 'मधील डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर : विद्येसाठी खडतर तपश्चर्या' या चरित्रपर लेखाचे लेखक कोण ?
- (6) कर्मयोगी भाऊसाहेब हिरे यांनी सुरू केलेल्या शिक्षण संस्थांची नावे लिहा.
- (7) 'सांजवात' हे आत्मचरित्र कोणाचे आहे ?
- (8) डॉ. यु.म. पठाण यांना 'राष्ट्रवाणी'तील कार्याबद्दल कोणता पुरस्कार मिळाला ?
- (9) अमेरिकेतील सॅनहोजे येथे झालेल्या पहिल्या विश्व मराठी साहित्य संमेलनाचे अध्यक्ष कोण ?
- (10) रा.ग. जाधव यांचे वडील काय काम करीत होते ?
- (11) गिरिजा कीर यांच्या आत्मचरित्राचे नाव लिहा.
- (12) मधु मंगेश कर्णिक यांना साने गुरुजींना पाहण्याची संधी कोठे मिळाली ?
- (13) माझी जडणघडण मधील 'विस्तारणारे क्षितिज' या आत्मचरित्रपर लेखाचे लेखक कोण ?
- (14) डॉ. नागनाथ कोत्तापल्ले यांचे वडील कोणत्या गावी मुख्याध्यापक होते ?

3. प्रत्येकी 50 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा (कोणतेही चार) : [20]

- (1) चरित्र म्हणजे काय ते सांगून थोडक्यात स्वरूप स्पष्ट करा.
- (2) चरित्र लेखन करीत असताना कोणती पथ्ये पाळावी लागतात ?
- (3) चरित्र व आत्मचरित्र यांतील साम्यभेद स्पष्ट करा.
- (4) आत्मचरित्राचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- (5) आत्मचरित्र व आत्मकथन यांतील साम्यभेद स्पष्ट करा.
- (6) आत्मचरित्र लेखनामागे कोणकोणत्या प्रेरणा असू शकतात ?

4. प्रत्येकी 150 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा : [16]

- (1) कर्मवीर काकासाहेब वाघ यांच्या सामाजिक कार्याचा थोडक्यात परिचय करून द्या.

किंवा

आनंदीबाई शिर्के यांच्या बालपणी प्लेगच्या साथीमुळे घडलेला प्रसंगाचे चित्रण करा.

- (2) डॉ. नागनाथ कोत्तापल्ले यांच्या शालेय जीवनाची ओळख करून द्या.

किंवा

प्रतिभाताई पाटील यांच्यावर झालेल्या सर्वधर्मसमभावाच्या संस्काराचे चित्रण करा.

5. प्रत्येकी 300 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा : [24]

- (1) पद्मश्री विठ्ठलराव विश्वे पाटील यांच्या कार्याची ओळख करून द्या.

किंवा

महर्षी धोंडो केशव कर्वे यांच्या जीवनातील खडतर प्रवासाचे चित्रण करा.

- (2) रा.रं. बोराडे यांच्या वाङ्मयीन प्रवासाची ओळख करून द्या.

किंवा

विश्वास पाटील यांच्यावरील साहित्य संस्काराचे स्वरूप स्पष्ट करा.

(G-2 : व्यावहारिक व उपयोजित मराठी)

(पर्यायी अभ्यासक्रम)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. पुढीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दांपर्यंत लिहा : [20]

- (1) स्मरणिका म्हणजे काय ?
- (2) इतिवृत म्हणजे काय ?
- (3) पत्रलेखनाचे विविध प्रकार लिहा.
- (4) माहितीपत्रक का प्रसिद्ध केले जाते ?
- (5) भाषिक कौशल्य म्हणजे काय ?
- (6) अर्जलेखनाचे विविध प्रकार लिहा.
- (7) टिप्पणी लेखन म्हणजे काय ?
- (8) इतिवृत्त लेखनाचे प्रयोजन काय ?
- (9) पत्रकलेखनाचे स्वरूप लिहा.
- (10) सुवर्णमहोत्सवी वर्ष म्हणजे किती वर्षे ?
- (11) निविदा म्हणजे काय ?
- (12) निवेदन लेखनामध्ये कोणते घटक महत्वाचे असतात ?
- (13) अहवाल लेखनाचे महत्व लिहा.
- (14) परिपत्रकाचे स्वरूप सांगा.

2. पुढील प्रत्येक गटातील कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांपर्यंत लिहा :

[20]

गट 'अ'

- (1) अहवाल लेखनाचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- (2) निवेदन म्हणजे काय ? निवेदनाचे महत्व विशद करा.
- (3) कार्यालयीन भाषेचे स्वरूप स्पष्ट करा.

गट 'ब'

- (1) माहितीपत्रकाचे स्वरूप व वैशिष्ट्ये लिहा.
- (2) नोकरीसाठी करावयाच्या अर्जासोबत कोणती कागदपत्रे आवश्यक असतात थोडक्यात लिहा.
- (3) तुमच्या वसतिगृहात निवास व्यवस्था व्हावी म्हणून मा. प्राचार्यांना अर्ज लिहा.

3. पुढील प्रत्येक गटातील कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 150 शब्दांपर्यंत लिहा :

[30]

गट 'अ'

- (1) महाविद्यालयाच्या स्नेहसंमेलनाची कार्यक्रमपत्रिका तयार करा.
- (2) विधानसभा निवडणुक कार्यक्रमाचे जाहीर निवेदन तयार करा.
- (3) महाविद्यालयाच्या ग्रंथालयासाठी संदर्भग्रंथाची मागणी करणारे पत्र लिहा.

गट 'ब'

- (1) तुमच्या शैक्षणिक संस्थेच्या सर्वसाधारण सभेचे इतिवृत तयार करा.
- (2) स्मरणिका संपादनाचे स्वरूप व वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- (3) राष्ट्रीय सेवा योजना शिवीराचा अहवाल तयार करा.

4. पुढीलपैकी प्रत्येक गटातील कोणत्याही एका गटातील प्रश्नाचे उत्तर प्रत्येकी 300 शब्दांपर्यंत लिहा : [30]

गट 'अ'

- (1) वरिष्ठ महाविद्यालयातील सहाय्यक प्राध्यापक पदासाठी अर्ज लिहा.
- (2) अर्जलेखनाचे स्वरूप व प्रकार स्पष्ट करा.

गट 'ब'

- (1) इतिवृत्त लेखनाचे स्वरूप व प्रयोजन स्पष्ट करा.
- (2) स्वच्छतेबाबत जनजागृती करणारे निवेदन तयार करा.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-203

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

MARATHI (मराठी)

S-1 : मराठी साहित्यातील विविध साहित्यप्रकार

(For External)

(2013 PATTERN)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

अभ्यासक्रम : — (i) नाटक व कादंबरी यांचे तात्त्विक स्वरूप

(ii) नटसम्राट (नाटक) — वि. वा. शिरवाडकर

(iii) फकिरा (कादंबरी) — अण्णाभाऊ साठे

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे थोडक्यात लिहा : [20]

(i) 'नाटक' साहित्यप्रकार संकल्पना स्पष्ट करा.

(ii) 'नाटक' साहित्यप्रकाराचे प्रयोगमूल्य स्पष्ट करा.

(iii) 'नाटक' या साहित्यप्रकाराचे विविध घटक लिहा.

(iv) विविध व्याख्यांच्या आधारे कादंबरी वाङ्मय प्रकाराचे स्वरूप स्पष्ट करा.

(v) कादंबरी वाङ्मय प्रकाराच्या विविध घटकांची चर्चा करा.

(vi) 'कादंबरी' म्हणजे कल्पित गद्य कथा होय. चर्चा करा.

P.T.O.

2. खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी बीस शब्दांत लिहा : [20]

- (i) वि.वा. शिरवाडकरांना भारतीय पातळीवरचा कोणता पुरस्कार प्राप्त झाला.
- (ii) वि.वा. शिरवाडकरांच्या कोणत्याही दोन नाटकांची नावे लिहा.
- (iii) 'नटसम्राट' मधील प्रमुख पात्रांची नावे लिहा.
- (iv) 'नटसम्राट' हे नाटक कोणत्या प्रकारचे आहे ?
- (v) 'नटसम्राट' नाटकाचा केंद्रवर्ती विषय कोणता आहे ?
- (vi) 'नटसम्राट' नाटक ही कोणाची शोकांतिका आहे ?
- (vii) 'नटसम्राट' नाटकात नटसम्राटची भूमिका कोणी केली आहे ?
- (viii) अण्णाभाऊ साठे यांनी लिहिलेल्या कोणत्याही दोन कादंबऱ्यांची नावे लिहा.
- (ix) फकिरा कादंबरीत कोणत्या परिसराचे चित्रण आले आहे ?
- (x) 'फकिरा' कादंबरीतील स्त्री-पात्रांची नावे लिहा.
- (xi) 'फकिरा' कादंबरीचे कोणतेही दोन विशेष लिहा.
- (xii) फकिराला गाव सोडणे का भाग पडले ?
- (xiii) 'फकिराच्या' व्यक्तिमत्त्वाचे कोणतेही दोन विशेष लिहा.
- (xiv) 'फकिरा' कादंबरीतील संघर्षाचे स्वरूप सांगा.

3. पुढीलपैकी प्रत्येक गटातील एका प्रश्नाचे उत्तर पन्नास शब्दांत लिहा : [10]

गट 'अ'

- (i) 'नटसम्राट' या नाटकातील विठोबा या पात्राचे स्वभावविशेष लिहा.
- (ii) 'नटसम्राट' या नाटकाच्या भाषाशैलीचे विशेष स्पष्ट करा.

गट 'ब'

- (i) 'फकिरा' कादंबरीत राणोजीच्या बलिदानाची जाणीव शंकरराव पाटलांनी कशा प्रकारे ठेवली आहे ?
- (ii) 'फकिरा' कादंबरीच्या भाषाशैलीचे विशेष लिहा.

4. पुढीलपैकी प्रत्येक गटातील एका प्रश्नाचे उत्तर दीडशे शब्दांपर्यंत लिहा : [20]

गट 'अ'

- (i) 'नटसम्राट' या नाटकातील कावेरी या पात्राची स्वभाववैशिष्ट्ये विशद करा.
- (ii) 'नटसम्राट' या नाटकातून वृद्धांच्या समस्येचे दर्शन वि.वा. शिरवाडकरांनी कशा प्रकारे रेखाटले आहे ?

गट 'ब'

- (i) फकिरा कादंबरीत मातंग समाजाच्या व्यथावेदनांचे चित्रण अण्णाभाऊ साठे यांनी कशा पद्धतीने चित्रित केलेले आहे ?
- (ii) फकिरा व बापू खोत यांच्यातील संघर्ष अण्णाभाऊ साठे यांनी कशा पद्धतीने रेखाटला आहे ?

5. पुढीलपैकी प्रत्येक गटातील एका प्रश्नाचे उत्तर तीनशे शब्दांपर्यंत लिहा : [30]

गट 'अ'

- (i) 'नटसम्राट' नाटकाच्या कथानक रचनेचे वेगळेपण लिहा.
- (ii) 'नटसम्राट' नाटक ही दोन पिढ्यांमधील संघर्षकथा आहे. या विधानाचा सविस्तर परामर्श घ्या.

गट 'ब'

- (iii) 'फकिरा' कादंबरीतील फकिराच्या व्यक्तिरेखेचे स्वभावविशेष लिहा.
- (iv) 'फकिरा' कादंबरीचा खलनायक म्हणून बापू खोत या व्यक्तिरेखाचा परिचय करून द्या.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-204

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

MARATHI (मराठी)

विशेषस्तर प्रश्नपत्रिका क्रमांक-2

[अर्वाचीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास (इ.स. 1818 ते 1960)]

(For External)

(2013 PATTERN)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. पुढीलपैकी प्रत्येक गटातील पाच प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दांपर्यंत लिहा : [20]

‘अ’ गट

- (1) ‘यमुना पर्यटन’ या कादंबरीचे लेखक कोण आहेत ?
- (2) ‘निबंधमाला’ हे नियतकालिक कोणी सुरू केले ?
- (3) न्यायमूर्ती रानडे यांचे पूर्ण नाव काय ?
- (4) बाळशास्त्री जांभेकरांनी कोणते वृत्तपत्र सुरू केले ?
- (5) “इंग्रजी विद्या हे वाघिणीचे दूध आहे” असे कोणी म्हटले आहे ?
- (6) ‘गीतारहस्य’ हा ग्रंथ कोणी लिहिला ?
- (7) ‘अव्वल इंग्रजी काळ’ असे कोणत्या कालखंडाला म्हणतात ?

‘ब’ गट

- (1) केशवसूतांच्या कवितेची कोणतीही दोन वैशिष्ट्ये लिहा.
- (2) रविकिरण मंडळातील म्हत्वाचे कवी म्हणून कोणाला ओळखले जाते ?

P.T.O.

- (3) लघुकथेचे जनक कोण आहेत ?
- (4) पु.ल. देशपांडे यांची रूपांतरीत नाटके कोणती ?
- (5) कवी 'बी' यांचे पूर्ण नाव लिहा.
- (6) कार्य प्र.के. अत्रे यांनी कोणत्या टोपन नावाने विडंबन काव्य लिहिले ?
- (7) 'केसरी' हे वृत्तपत्र कोणी सुरू केले ?

2. पुढीलपैकी प्रत्येक गटातील कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांपर्यंत लिहा : [20]

‘अ’ गट

- (1) 1818 ते 1874 या कालखंडातील सामाजिक पार्श्वभूमी स्पष्ट करा.
- (2) 1874 ते 1920 या कालखंडातील कथानिर्मितीच्या प्रेरणा लिहा.
- (3) 'यमुना पर्यटन' या कादंबरीचे सामाजिक स्वरूप स्पष्ट करा.
- (4) 1818 ते 1920 या कालखंडातील साहित्यनिर्मितीच्या प्रेरणा सांगा.

‘ब’ गट

- (1) 1920 ते 1945 या कालखंडातील कवितेची वाटचाल थोडक्यात सांगा.
- (2) र.वा. दिघे यांच्या कादंबरी लेखनाची वैशिष्ट्ये सांगा.
- (3) 1945 ते 1960 या कालखंडातील आत्मचरित्र वाङ्मयांच्या निर्मितीमागील प्रेरणा लिहा.
- (4) मराठी नवकथेचे स्वरूप स्पष्ट करा.

3. पुढीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा : [10]

- (1) ख्रिस्ती धर्माचा प्रभाव महाराष्ट्रावर कसा पडला ते सांगा.
- (2) विनायक दामोदर सावरकरांच्या कवितांचे स्वरूप लिहा.
- (3) 1920 ते 1945 या कालखंडास 'फडके-खांडेकर' युग म्हणतात. सोदाहरण स्पष्ट करा.
- (4) म. फुले यांच्या साहित्याचे वेगळेपण विशद करा.

4. पुढीलपैकी प्रत्येक गटातील एका प्रश्नाचे उत्तर 150 शब्दांत लिहा : [20]

‘अ’ गट

- (1) 1818 ते 1874 या कालखंडास ‘भाषांतर युग’ असे का म्हणतात ?
- (2) 1818 ते 1874 या कालखंडातील नियतकालिकांनी मराठी साहित्यात केलेल्या कामगिरीचे मूल्यमापन करा.

‘ब’ गट

- (1) 1920 ते 1945 या कालखंडातील कथावाङ्मयाचा आढावा घ्या.
- (2) 1945 ते 1960 या कालखंडास ‘सत्यकथा’, अभिरुचीचा कालखंड का म्हणतात ते सांगा.

5. पुढील प्रत्येक गटातील एका प्रश्नाचे उत्तर 300 शब्दांपर्यंत लिहा : [30]

‘अ’ गट

- (1) 1818 ते 1874 या कालखंडातील धार्मिक, शैक्षणिक, सामाजिक, राजकीय पार्श्वभूमी स्पष्ट करा.
- (2) 1874 ते 1920 या कालखंडातील नाटककारांचा व नाट्यकृतींचा परामर्श घ्या.

‘ब’ गट

- (1) 1920 ते 1945 या कालखंडातील मराठी कादंबरीचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- (2) 1945 ते 1960 या कालखंडातील मराठी दलित साहित्याची वाटचाल स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-205

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018
FRENCH (GENERAL-II)
(For External)
(Language Skills)
(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

Q.1]

A] Traduisez en anglais : (15)

"Paris n'est plus une fête"

Les touristes ont visité moins Paris et Île-de-France en 2016, après les attentats qui ont frappé la capitale en novembre 2015. Portant la France domine encore le tourisme mondial. Après deux années noires pour le tourisme, les professionnels du secteur mentionnaient depuis novembre cela s'améliore petit à petit. En 2016, le nombre de visiteurs s'est élevé à 5,8 millions (- 14%), comme le Louvre ou le musée d'Orsay, contre 6,9 millions en 2015. Un mur de verre de trois mètres de haut va être construit autour de la tour Eiffel pour renforcer sa sécurité dans le contexte des attentats. Ce projet répond à la demande de la Préfecture de Police de renforcer la sécurité sur le site, devant les multiples menaces (risques) terroristes. Beaucoup de gens critiquent ce projet. Ils posent cette question « Quel serait finalement l'impact visuel de ce mur qui entourera le plus célèbre monument de Paris? » Cela coûtera 20 million d'euro. Ce projet commencera en automne.

B] Traduisez en français: (10)

New trends emerge in all domains. Tourism is no exception. Two major trends are agro tourism and medical tourism. Agro tourism is to have fun, to learn what agriculture is, to participate in the daily farming activities. The people, who live in the city, do not get this opportunity to experience this. Another trend is medical tourism in which people travel to countries like India, Israel, Thailand for the medical treatment which is costly in countries like US and other European countries. The patients have advantage of saving money and different types of medicines for example Ayurveda in India. Foreigners have big attraction for yoga. There are many people who come here to learn it.

Q.2] Répondez aux questions suivantes en 50 -60 mots : (4 au choix)

[20]

1. Décrivez un voyage inoubliable.
2. Est-ce que vous pensez que les jeunes, surtout les enfants pratiquent moins en moins les sports physiques ? Justifiez votre réponse.
3. Quels sont les avantages de suivre les cours de loisirs de votre passion? Expliquez en donnant les expériences personnelles.
4. Décrivez un festival de votre ville ou de votre région. (Son type, son origine et son développement)
5. Votre ami qui est au régime veut vos conseils sur le régime, et la nourriture. Quels conseils lui donneriez-vous ?
6. Quel rôle joue la famille dans la vie d'un individu et la société ?

P.T.O.

Q.3] A) Traitez UN de sujets suivants :

[10]

Écrivez une lettre à votre ami(e) en racontant vos expériences du festival de films internationaux auquel vous avez assisté. Parlez en bref un de films qui vous a plu beaucoup.

Ou

Écrivez une composition sur le sujet suivant :

Les réseaux sociaux sur internet.

B) Créez une fiche pour un club de musique en imaginant les objectifs, des activités de ce club.

[05]

Q.4] La grammaire et le vocabulaire :

[40]

A) Mettez les verbes entre parenthèse au temps qui convient : (6)

1. Si mon ami vient avec moi pour le film, je _____ (aller) au cinéma.
2. Les cloches, les œufs en chocolat _____ (faire) partie de Pâques.
3. L'ami de Clément _____ (présenter) une chanson qu'il _____ (composer)
4. Quand Jean _____ (venir) chez moi demain soir, je _____ (finir) mon travail.

B) Transformez les verbes du texte suivant au passé simple : (3)

Hier, Guillaume a joué du piano pendant la soirée. Les spectateurs étaient heureux. Ils parlaient de lui toute la soirée. Il a eu une chance de rencontrer un grand artiste. Il s'est rendu à son studio avec lui.

C) Mettez les verbes au subjonctif ou à l'indicatif : (4)

1. Il faut que plus de tournois de sports _____ (être) organisé dans l'Hexagone.
2. Il est sûr que la France _____ (gagner) le coup du monde du football de l'année prochaine.
3. Les élèves font du bruit bien que les enseignants les _____ (punir) toujours.
4. Vous savez que nous _____ (déménager) le mois dernier dans un autre quartier.

D) Complétez les phrases avec les pronoms personnels : (4)

1. J'aime cette maison-ci moderne. _____ est trop ancienne.
2. Il y a un homme de mon quartier. Je _____ rencontre toujours quelque part dans la rue.
On _____ salue seulement.
3. Il va à l'église le dimanche. Il _____ passe une heure du matin.

E) Réécrivez les phrases en les reliant avec un pronom relatif simple ou composé : (4)

1. Sophie a envie d'aller voir l'exposition de tableau. J'ai des billets d'entrée pour cette même entreprise.
2. Nous avons une vie de couple. La vie de couple nous manquait à Limoges.
3. Les enfants persistent à me poser des questions. Je n'ai pas de réponses à ces questions.
4. Un de mes étudiants a fait un exposé sur un sujet important. Je lui ai proposé ce sujet.

F) Transformez les phrases suivantes en voix passive : (4)

1. Le banquier accorde un prêt.
2. Le comptable a vérifié les dossiers.
3. Ma mère va préparer le gâteau au chocolat pour mon anniversaire.
4. On boit du vin rouge avec la viande.

G) Complétez les phrases avec les expressions du temps, de cause, de conséquence : (3)

1. Hier, j'ai regardé la télévision _____ cinq heures.
2. _____ le rythme de la vie actuelle, on peut dire que les sorties en famille sont rares.
3. Nous sommes allés à l'étranger _____ souvent _____ ce n'est plus une nouveauté pour nous.

H) Réécrivez les phrases en utilisant des expressions de la comparaison : (2)

1. Marie a obtenu 68 notes en français et Jean a obtenu 75 notes en français.
2. Christophe fait l'exercice physique pour une heure chaque jour. Pierre aussi fait l'exercice physique pour une heure chaque jour.

I) Trouvez les noms : (2)

1. Naître
2. Organiser

J) Formez les adverbes des adjectives: (2)

1. Traditionnel
2. Bon

K) Reliez les colonnes: (3)

	A		B
1	Le couscous	A	De Montélimar
2	Le nougat	B	De Normandie
3	Le camembert.	C	De Maroc

L) Dites autrement : (3)

1. Le concubinage:
2. L'entraînement en puissance:
3. Avoir un penchant pour:

Total No. of Frages—4]

[Total No. of Printed Pages—4

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-208

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

GERMAN

(For External)

General Paper II
(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

Note :— (1) All questions are compulsory.
(2) Use of a bilingual dictionary is allowed.

Frage I.A. Übersetzen Sie ins Englische oder Marathi!

(22)

A.

(08)

Kann man sich das vorstellen? Da steht man am Strand und das Meer ist weg! Tatsächlich: An der deutschen Nordseeküste, vor der zehn große und viele kleine Inseln liegen, verabschiedet sich das Meer zweimal am Tag und für einige Stunden gibt es kein Wasser zwischen dem Land und den Inseln. Dann kann man zum Beispiel zu Fuß von Cuxhaven zu der kleinen Insel Neuwerk gehen oder man steigt in eine Pferdekutsche, mit der viele Touristen dahinfahren. Sogar wird es mit dem Pferdewagen nach Neuwerk gebracht.

B.

(08)

Die Renovierung von Schloss Bellevue ist vorige Woche abgeschlossen worden. Knapp zwei Jahre lang wurde am Amtssitz des Bundespräsidenten gearbeitet. Besonders die elektronischen Anlagen, die Sanitär und Heizungstechnik wurden erneuert. Das war auch notwendig, da sie zum Teil noch aus den 50er Jahren des letzten Jahrhunderts stammten. Außerdem wurden die Gartenanlagen und die Fassade des Gebäudes renoviert. Die Wohnräume der Präsidentenfamilie existieren nun allerdings nicht mehr: Sie wurden in Büro und Empfangsräume umgebaut.

B.Übersetzen Sie ins Deutsche. (Nur 3)

(06)

1. My mother always made tasty cakes for my birthdays.
2. Martha always looked forward to vacations, as she used to go at her grandparents' house.
3. Martin did not go to his school union as his father was not well.
4. Career was very important for Antonia, so she decided not to have children.
5. If I had a lot of money, I would go on a world tour.

Frage II.A: Beantworten Sie FÜNF der folgenden Fragen!

(15)

1. Beschreiben Sie Ihre Stadt!
2. Wie feiert man Diwali in Indien?
3. Ihr Freund oder Freundin hat viel Stress. Geben Sie ihm oder ihr Tipps!
4. Was würden Sie machen, wenn Sie Millionär wären?

P.T.O.

5. Was ist die Realschule?
6. Was isst man in Deutschland zum Frühstück und zum Mittagessen?

B: Schreiben Sie einen Dialog über EINS der folgenden Themen. (10)

Sie machen in Deutschland einen Sprachkurs. Rufen Sie eine Freundin oder einen Freund in Indien an und erzählen ihm oder ihr über den Kurs!

ODER

Sie haben ein neues Buch gelesen. Diskutieren das Buch mit ihrem Freund!

Frage III: Grammatik und Wortschatz (40)

A. Bilden Sie Nebensätze! (Nur 4) (04)

(weil, wenn, dass, um...zu, zu + Infinitiv, damit)

1. Hast du Zeit am Sonntag. Wir können einen Ausflug machen.
2. Ich hoffe. Dieses Jahr regnet es gut.
3. Der Film hat mir gar nicht gefallen. Es war sehr langweilig.
4. Sie isst immer gesund. Sie möchte fit bleiben.
5. Der Lehrer hilft den Studenten bei den Hausaufgaben. Sie lernen dabei die Sprache schneller.
6. Elke hat sich entschieden. Nächstes Jahr möchte sie in Spanien einen Urlaub machen.

B. Ergänzen Sie die Komparativ- und Superlativformen! (Nur 4) (04)

(gern, stark, kalt, groß, gut)

1. Mein Sohn ist _____ als mein Mann.
2. Apfel schmecken mir _____ als Orangen.
3. Der Tiger ist _____.
4. Winter in Deutschland sind _____ als in Indien.
5. Ich fahre _____ nach Shimla als nach Mahabaleshwar.

C. Welche Präposition passt? (Nur 4) (04)

1. Ich hoffe _____ bessere Tage.
2. Sonja denkt _____ ihre Schulzeit.
3. Die Mutter ist stolz _____ ihren Sohn.
4. Ich möchte _____ dem Wettbewerb nicht teilnehmen.
5. Klaus erinnert sich nicht _____ seine Großeltern.

D. Schreiben Sie die Sätze im Präteritum. (Nur 4)

(04)

1. Er geht nach Goa.
2. Die Mädchen Finden Den Film Interessant.
3. Mir ist das Buch sehr langweilig.
4. Die Kinder sehen jeden Tag fern.
5. Madhu isst Schokoladen gern.

E. Bilden Sie Relativsätze. (Nur 4)

(04)

1. Der Film kann ich nicht noch einmal sehen. Den fand ich sehr langweilig.
2. Die Frau fährt nach Lonavala. Ihr Handy ist verloren.
3. Das sind meine Schulfreunde. Du kennst sie sehr gut.
4. Das Kind wird heute 7 Jahre alt. wir haben ihm eine Pflanze geschenkt.
5. Das ist der See. Durch ihn fließt der Rhein.

F. Bilden Sie das Passiv! (Nur 4)

(04)

1. Maria findet einen Ring aus Gold.
2. Thomas gräbt einen tiefen Grab.
3. Im Englischunterricht spricht man nur auf Englisch.
5. Am Wochenende spielen wir immer.
6. In Deutschland essen die Leute Knödel zu Weihnachten.

G. Bilden Sie Konjunktiv II. (Nur 4)

(04)

1. Gib mir deinen Kuli. (höfliche Bitte)
2. Ich habe kein Geld. Ich kann nicht mitkommen. (Bedingungssatz)
3. Hilf mir! (Höfliche Bitte)
4. Heute ist es zu warm. (Wunschsatz)
5. Sasha kauft immer neue Schuhe. (Aussagesatz)

H. Ergänzen Sie das richtige Wort! (Nur 4)

(04)

1. Wenn es regnet, brauche ich einen _____.
2. Nach dem zwölften Klasse schreiben die Studenten in Deutschland das _____.
3. Eine Person, die immer Unglück hat, nennt man _____
4. Im Winter geht man gern _____ fahren.
5. Zum Ostern wünscht man _____.

I. Was passt nicht? (Nur 4)

(04)

1. beginnen: der Film- die Rede- der Vorteil
2. anmachen: einen Stecker- ein Radio- Eine Waschmaschine

3. packen: eine Ecke- Einen Koffer- eine Tasche
4. Kochen: Suppe- Tee- Kuchen
5. Klassenzimmer: Computer- Beamer- Herd

J. Schreiben Sie das richtige Nomen oder das richtige Verb! (Nur 4) (04)

1. der Wunsch-
2. prüfen-
3. einladen
4. schlagen
5. der Gebrauch

Frage IV. Lesen Sie den folgenden Text und beantworten Sie die Fragen! (13)

Immer mehr Menschen wollen im Urlaub etwas erleben. Sie buchen einen Abenteuerurlaub. Volker Mende ist einer von ihnen. Er ist Programmierer von Beruf. Er ist verheiratet und lebt mit seiner Frau und seinen beiden Kindern in einem großen Haus. Im Sommer fahren sie meistens am Meer. Aber Herr Mende möchte mehr. Er sagt: „Immer nur vor dem Computer sitzen und im Sommer Strandurlaub machen ist langweilig. Einmal im Jahr möchte ich etwas erleben. Dann mache ich Urlaub allein ohne meine Familie.“ Dieses Jahr fahre ich eine Woche mit einem Hundeschlitten durch die Schweiz. Ein Leben ohne Elektrizität und warmes Wasser, nur die Hunde und die Natur! Für eine Woche ist das toll.“ Mit einer Gruppe von drei anderen Männern und zwei Frauen wandert und fährt er mit den Hunden durch die Berge in der Schweiz. Am Abend kochen sie gemeinsam und schlafen in Zelten. Nach einer Woche Abenteuerurlaub kommt Herr Mende gut erholt nach Hause zurück. Dann macht auch der Alltag viel Spaß.

(A) Beantworten Sie die folgenden Fragen! (08)

1. Was ist ein Abenteuerurlaub?
2. Was möchte Herr Mende machen? Warum?'
3. Machen Sie auch gerne Abenteuerurlaub? Begründen Sie Ihre Antwort.
4. Suchen Sie Gegenteile aus dem Text:
ledig X   kalt X

(B) Schreiben Sie richtig oder falsch! (05)

1. Herr Mende ist Programmierer von Beruf.
2. Er wohnt allein.
3. Er wohnt lieber zu Hause.
4. Einige Tage ohne Elektrizität ist Problem für ihn.
5. Nach einer Woche Abenteuerurlaub kommt er gut erholt zurück.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-212

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

GUJARATI (Gen.-II)

(For External)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

પ્રશ્ન:- ૧ નીચેના માંથી કોઈ પણ એક વિષય પર નિબંધ લખો.

(૨૦)

- ૧ શિક્ષણ અને સમાજ
- ૨ પ્રદુષણ એક સાર્વત્રિક સમસ્યા
- ૩ મારા જીવન ના ઘડવૈયા
- ૪ પરિશ્રમ એજ પારસમણિ

પ્રશ્ન:- ૨ કોઈ પણ એક પ્રશ્ન નો સવિસ્તાર ઉત્તર લખો.

(૨૦)

- ૧ સ્વામી આનંદ ના લાખનો એ ગુજરાતી સાહિત્ય અને ભાષા નો એક અમૂલ્ય વારસો છે.સમજાવો.
- ૨ સ્વામી આનંદ રચિત પુસ્તકો.

પ્રશ્ન:- ૩ કોઈ પણ એક પ્રશ્ન નો સવિસ્તાર ઉત્તર લખો.

(૨૦)

- ૧ પ્રેમાનંદ ને એક આખ્યાનકવિ તરીકે વર્ણવો.
- ૨ શ્રીકૃષ્ણ અને સુદામાની મૈત્રી.

P.T.O.

પ્રશ્ન ૪ (અ) ટૂંકનોંધ લખો. (કોઈ પણ એક)

(૧૦)

- ૧ રાજીબાઈ નું પત્રલેખન કરો.
- ૨ શુકનવંતી કાળી બિલાડી જડી પણ ડૂબેલી હાલતમાં આ વિધાન પાળેલા પ્રાણી ના આધારે સમજાવો.

(બ) ટૂંકનોંધ લખો.(કોઈ પણ એક)

(૧૦)

- ૧ સુદામાની શ્રીકૃષ્ણ તરફ નો મિત્રભાવ.
- ૨ સુદામા અને શ્રીકૃષ્ણ નો વાર્તાલાપ.

પ્રશ્ન ૫ (અ) પૂર્વાપર સંબંધ લખો. (એક ગદ્ય એક પદ્ય)

(૧૦)

- ૧ એમાં દલીલ ને અવકાશ નથી.
- ૨ ભલે ભલે તમે રાજી એમાં અમે રાજી.
- ૩ કામ ભુલ્યો પણ ગ્રામ નિશ્ચય, આ ધામ કો ધનવંત નો
- ૪ સડ્યા સરખા છોકરા,નવ મળ્યા બીજી વાર.

(બ) પત્રલેખન

(૧૦)

તમારા મિત્ર ને રક્તદાન નું મહત્વ સમજાવતો પત્ર લખો.

અથવા

અહેવાલ લેખન

તમારી કોલેજમાં ટી વાય બી. કોમ. ના વિદ્યાર્થીઓને વિદાય આપવા યોજાયેલા પ્રસંગ ને આલેખતો અહેવાલ આશરે એકસો શબ્દોમાં તૈયાર કરો.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-213

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

URDU

(For External)

General Paper II

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) Attempt All questions.

(ii) Figures to the left indicate full marks.

تمام سوالات لازمی ہیں۔

(20) سوال نمبر ۱: نظیر اکبر آبادی کی حیات و شخصیت کا جائزہ لیجیے۔

یا

نظم ”آدمی نامہ“ میں نظیر نے کن خیالات کا اظہار کیا ہے؟ واضح کیجیے۔

(20) سوال نمبر ۲: سلیمان خطیب کی شاعری کا فنی جائزہ لیجیے۔

یا

سلیمان خطیب کی نظم نگاری پر سیر حاصل تبصرہ کیجیے۔

(20) سوال نمبر ۳: اردو نظم نگاری کے آغاز و ارتقاء پر روشنی ڈالیے۔

یا

نظم کی مختلف اقسام کی تعریف مع مثالوں کے بیان کیجیے۔

(10) سوال نمبر ۴ (الف): کسی ایک نظم کا خلاصہ لکھیے۔

۳۔ ہولی

۲۔ بنجارہ نامہ

۱۔ مفلسی

(10) (ب): کسی ایک نظم کا خلاصہ لکھیے۔

۳۔ یاد

۲۔ ساس بہو

۱۔ الیکشن کا موسم

P.T.O.

(10)

سوال نمبر ۵ (الف): کسی پانچ اشعار کی تشریح بہ حوالہ متن کیجیے۔

- ۱۔ بہتی ہے امنڈ کر جس و گنگ زمیں پر
  - ۲۔ مفلس کی کچھ نظر نہیں رہتی آن پر
  - ۳۔ جس جا پہ ہانڈی، چولہا، تو اور تنور ہے
  - ۴۔ روٹی نہ پیٹ میں ہو، تو پھر کچھ جتن نہ ہو
  - ۵۔ مغرور نہ ہو تلواروں پر، مت پھول بھروسے ڈھالوں کے
  - ۶۔ کیا ڈبے موتی ہیروں کے، کیا ڈھیر خٹلے مالوں کے
  - ۷۔ فرعون نے کیا تھا جو دعویٰ خدائی کا
- ہولی نے مچایا ہے عجب رنگ زمیں پر
دیتا ہے اپنی جان وہ ایک ایک نان پر
خالق کی قدرتوں کا اس جا ظہور ہے
میلے کی سیر، خواہشِ باغ و چمن نہ ہو
سب پتا توڑ کے بھاگیں گے، منہ دیکھ اجل کے بھالوں کے
کیا بچے، تاش، مشجر کے، کیا تختے شال دو شالوں کے
شداد بھی بہشت بنا کر ہوا خدا

(10)

(ب): کسی پانچ اشعار کی تشریح بہ حوالہ متن کیجیے۔

- ۱۔ کھن کھن کھن کی یہ آواز بھی اللہ کی قسم
  - ۲۔ کیسا قاتل ہے یہ خنجر تو چھو دیتا ہے
  - ۳۔ گرمی میں تھنڈا پانی جاڑے میں اک دو شالا
  - ۴۔ سارے لوگاں ہیں سب کتاباں میں
  - ۵۔ شعلہ پوشی کو نور کہتے ہیں
  - ۶۔ نیک ہو کو بد کی ساتھی کیسے ہو سکتی ہوں میں
  - ۷۔ لال پیلی ہوئی ہیں دیواریں
- اس کی آواز پو ہو جاتا ہے پتھر بھی نرم
خود ہی میت سے لپٹ جاتا ہے رو دیتا ہے
تمہ چاند پورے پورے، میں چاند کا ہوں بالا
ماں کا سایہ نہیں زمانے میں
جلنے والے کو طور کہتے ہیں
پاپ کے بھر پور مٹکے کیسے دھو سکتی ہوں میں
گویا نقش دوام کا موسم

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-214

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

URDU

Special Paper I

[History of Urdu Literature (Poetry and Prose)]

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :—(1) Attempt *All* questions.

(2) Figures to the left side indicate full marks.

[20] ۱۔ اردو نظم نگاری کی موجودہ صورتحال کا جائزہ لیجئے۔

یا
غزل کی مخالفت اور اس کے اسباب بیان کیجئے۔

[20] ۲۔ مولوی عبدالحق کی شخصیت اور ادبی خدمات کا جائزہ لیجئے۔

یا
پطرس بخاری کی تحریروں میں طنز و ظرافت کی چاشنی ملتی ہے۔ واضح کیجئے۔

[20] ۳۔ اصغر گونڈوی کی شاعری کا محاسبہ کیجئے۔

یا
اصغر گونڈوی کی شعری تخلیقات کی روشنی میں انکی سیرت و شخصیت پر روشنی ڈالئے۔

P.T.O.

[20]

۴۔ علی سردار جعفری کی نظریاتی شاعری پر تبصرہ کیجئے۔

یا

اسرار الحق مجاز کے شعری اسلوب سے بحث کیجئے۔

[20]

۵۔ ذیل میں سے کوئی دو عنوانات پر مختصر نوٹ لکھئے :

(۱) اردو میں خاکہ نگاری کی روایت

(۲) الفاروق

(۳) مضامین پطرس

(۴) سوانح نگاری کی خوبیاں

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-215

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

URDU

(For External)

Special Paper II

(Prose and Poetry Text)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (1) Attempt *All* questions.

(2) Figures to the left indicate full marks.

نوٹ : تمام سوالات لازمی ہیں۔

سوال نمبر ۱: یوسف ناظم کی حیات و شخصیت کا جائزہ لیجیے۔ (20)

یا
یوسف ناظم کی طنز و مزاح نگاری پر مفصل نوٹ لکھیے۔

سوال نمبر ۲: کسی ایک انشائیے کا تنقیدی جائزہ لیجیے۔ (20)

۱۔ دیواریے ۲۔ زیرغور ۳۔ فٹ نوٹ

سوال نمبر ۳: یاس کی شاعری اپنے احساسات و جذبات کی شاعری ہے۔ مدلل بحث کیجیے۔ (20)

P.T.O.

یا

بحیثیت غزل گو شاعر یاس کا ادبی مقام متعین کیجیے۔

سوال نمبر ۴: کسی دو پر مختصر نوٹ لکھیے۔ (20)

- ۱۔ یاس یگانہ کی غزل گوئی
- ۲۔ یاس اور لکھنوی شعراء کی چپقلش
- ۳۔ یوسف ناظم بحیثیت طنز و مزاح نگار
- ۴۔ یوسف ناظم کی ادبی خدمات

سوال نمبر ۵: کسی دس اشعار کی تشریح بہ حوالہ متن کیجیے۔ (20)

- ۱۔ نیم جاں چھوڑا تیری تلوار نے اچھا کیا
- ۲۔ جلوہ قاتل سے کچھ ایسا میں حیراں رہ گیا
- ۳۔ اگر اپنی چشمِ غم پر مجھے اختیار ہوتا
- ۴۔ فکرِ انجام نہ آغاز کا کچھ ہوش رہا
- ۵۔ وہ دشتِ ہول ناک وہ حبِ وطن کا جوش
- ۶۔ ساحل کے پاس یاس نے ہمت بھی ہار دی
- ۷۔ جو دل نہیں رکھتا کوئی مشکل نہیں رکھتا
- ۸۔ کیوں بیٹھے ہاتھ ملتے ہو اب یاس کیا ہوا
- ۹۔ تھکے ماندے سفر کے سور ہے ہیں پاؤں پھیلانے
- ۱۰۔ گرفتاری کو ہم بہتر سمجھتے ہیں زندگانی سے
- ۱۱۔ آنکھیں بھی ملتے ہیں مگر سو جھٹا کچھ نہیں ہے اب
- ۱۲۔ پاؤں رکھتے ہیں کہیں وحشت میں پڑتا ہے کہیں
- ۱۳۔ قفسِ نصیبوں کو تڑپا گئی ادائے بہار
- ایڑیاں بسل نے رگڑیں صبر کا جو ہر کھلا
- اک تڑپنے کا تھا ارماں وہ بھی ارماں رہ گیا
- تو بھلا یہ رازِ الفت کبھی آشکار ہوتا
- چار دن تک جوانی کا عجب جوش رہا
- پھر پھر کے دیکھنا وہ کسی بے دیار کا
- کچھ ہاتھ پاؤں مارتا ظالم تو پار تھا
- مشکل نہیں رکھتا، جو کوئی دل نہیں رکھتا
- اس بے وفا شباب پر اتنا غرور تھا
- یہ سب مرمَر کے پہنچے ہیں بڑی مشکل سے مدفن میں
- نہیں معلوم کیا ^{سفا} طلسمِ زندگانی میں
- چونکے ہیں خواب سے جو ہم جلوہ یار دیکھ کر
- سیرِ صحرا کو چلے سیرِ گلستاں دیکھ کر
- چھری سی دل پہ چلی، جب چلی ہوئے بہار

Total No. of Questions—5+5]

[Total No. of Printed Pages—10

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-218

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

HINDI (हिंदी)

General Paper-II

सामान्यस्तर-2

(कहानी, काव्य एवं लेखन)

(2013 PATTERN)

समय : तीन घण्टे

पूर्णांक : 100

पाठ्यपुस्तकें :—(i) कथाधारा—संपा. डॉ. अनिता नेरे

डॉ. अशोक धुलधुले

(ii) काव्यायन—संपा. डॉ. सुभाष तळेकर

डॉ. सुरेश साळुंके

सूचनाएँ :—(i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(ii) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्नों के पूर्णांक हैं।

1. निम्नलिखित में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर लिखिए : [20]

(1) 'लाल पान की बेगम' कहानी में लेखक ने ग्राम-नारी की मनःस्थिति को किस प्रकार अभिव्यक्त किया है?

(2) 'मेहमान' कहानी द्वारा लेखक दिखावटी और बनावटी जीवन-शैली पर व्यंग्य करते हैं, स्पष्ट कीजिए।

P.T.O.

- (3) 'मीरा नाची' कहानी की कथावस्तु संक्षेप में लिखिए।
- (4) 'छप्पन तोले का करधन' कहानी का उद्देश्य बताइए।
- (5) लेखिका को बिगड़ैल बच्चों में मनुष्यता की पहचान कब और कैसे हुई?

2. निम्नलिखित में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर लिखिए : [20]

- (1) 'माँझी' कविता में कवि माँझी की साहसी एवं संघर्षशील जीवन दृष्टि को किस तरह अभिव्यक्त करते हैं?
- (2) 'पोस्टर और आदमी' कविता के माध्यम से कवि क्या संदेश देते हैं?
- (3) 'गाँव पर माँ' कविता का भावार्थ लिखिए।
- (4) 'बेजगह' कविता के शीर्षक की सार्थकता स्पष्ट कीजिए।
- (5) 'इस रूट की सभी लाइनें व्यस्त हैं' कविता में कवि ने मनुष्य में बढ़ती संवादहीनता पर किस प्रकार प्रकाश डाला है?

3. (अ) निम्नलिखित अवतरणों में से किसी एक की ससंदर्भ व्याख्या कीजिए : [8]

- (1) "तुम्हारी बेटी तो मैट्रिक पढ़ रही है, बहुत होशियार और समझदार भी है-तुम उसका फोटो, नाम, पता और परिचय लिखकर भेज दो। तुम्हारी बेटी के भाग्य खुल जाएंगे, राज करेगी।"

- (2) “चिंता की कोई बात नहीं है..... ये यंगस्टर्स नहीं होते तो.....
इनका और खुद का शुक्रिया अदा करें। गनीमत है कि कोई सीरियस
इंजरी नहीं हुई। पुराना खाया पिया काम आ गया।”

(आ) निम्नलिखित अवतरणों में से किसी **एक** की ससंदर्भ व्याख्या कीजिए : [8]

- (1) “जगह ? जगह क्या होती है
यह, वैसे, जान लिया था हमने
अपनी पहली कक्षा में ही!
याद था हमें एक-एक अक्षर
आरंभिक पाठों का-”

- (2) “वह तमाम उम्र
बॉस के साथ
करता रहा भ्रमण।
गांव पर दम तोड़ने से पहले
अपने बेटे का मुँह देखने के लिए
बाट जोहता रहा माँ का उदास मन।”

4. (अ) निम्नलिखित में से किसी **एक** पर टिप्पणी लिखिए : [8]

- (1) लहनासिंह का चरित्र
(2) ‘छप्पन तोले का करधन’ की दादी
(3) ‘मीरा नाची’ कहानी के शीर्षक की सार्थकता।

(आ) निम्नलिखित में से किसी **एक** पर टिप्पणी लिखिए : [8]

- (1) 'पेड़' कविता में पर्यावरण बोध
- (2) 'गाँव पर माँ' कविता का भावार्थ
- (3) 'अतीत नहीं होती नदी' कविता का उद्देश्य।

5. (अ) निम्नलिखित में से किन्हीं **चार** शब्द-युग्मों का अर्थ बताकर वाक्य में प्रयोग कीजिए : [8]

- (1) अलि-अली
- (2) बहु-बहू
- (3) बलि-बली
- (4) सदेह-संदेह
- (5) प्रणाम-प्रमाण
- (6) जलज-जलद।

(आ) निम्नलिखित में से किसी **एक** विषय पर साक्षात्कार का नमूना तैयार कीजिए : [8]

- (1) महिला क्रिकेट खिलाड़ी मिताली राज से साक्षात्कार।
- (2) योगगुरु रामदेव बाबा से साक्षात्कार।

(इ) निम्नलिखित में से किन्हीं **छः** अंग्रेजी पारिभाषिक शब्दों के हिंदी पर्याय लिखिए : [6]

- (1) Audit
- (2) Budget
- (3) Communication

- (4) Demotion
- (5) Gradation
- (6) Elected
- (7) Postage stamp
- (8) Return Ticket.

(ई) निम्नलिखित में से किसी **एक** का विज्ञापन का नमूना तैयार कीजिए : [6]

- (1) 'बेटी बचाओ, बेटी पढ़ाओ' अभियान का विज्ञापन
- (2) सौंदर्यवर्धक साबुन का विज्ञापन।

(Functional Hindi)

(प्रयोजनमूलक हिन्दी)

समय : तीन घण्टे

पूर्णांक : 100

सूचना :— (i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(ii) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्नों के पूर्णांक हैं।

1. निम्नलिखित में से किन्हीं आठ प्रश्नों के संक्षिप्त उत्तर लिखिए : [16]

- (i) प्रयोजनमूलक हिंदी का परिचय दीजिए।
- (ii) टिप्पण के प्रकार लिखिए।
- (iii) बैंकिंग पत्राचार के प्रकार लिखिए।
- (iv) दूरसंचार के क्षेत्र में प्रयुक्त हिंदी का महत्व लिखिए।
- (v) दृश्य माध्यमों की भाषा की विशेषताएँ लिखिए।
- (vi) सृजनात्मक लेखन किसे कहा जाता है ?
- (vii) विज्ञापन का स्वरूप स्पष्ट कीजिए।
- (viii) श्रव्य माध्यमों की भाषा की विशेषताएँ लिखिए।
- (ix) जनसंचार माध्यमों में भाषा के महत्व को स्पष्ट कीजिए।
- (x) अनुवाद का स्वरूप लिखिए।

2. (अ) निम्नलिखित में से किन्हीं छः के हिंदी पारिभाषिक वाक्यांश लिखिए: [12]

- (i) Application may be rejected
- (ii) Seen, thanks
- (iii) So far as possible

(iv) We have no remarks to offer

(v) Please Discuss

(vi) During this period

(vii) I have to thank you

(viii) Submitted for order

(ix) Urgently required

(x) With respects.

(अ) निम्नलिखित में से किन्हीं छः अंग्रेजी मुहावरों के हिंदी पर्याय लिखिए : [12]

(i) Easy come easy go

(ii) Handsome is that handsome does

(iii) Mind one's own business

(iv) To look blank

(v) To walk on air

(vi) To play with fire

(vii) To put a good face on

(viii) A hard worker.

(इ) निम्नलिखित में से किन्हीं छः शब्द-युग्मों के अर्थ बताकर उनका वाक्यों में प्रयोग कीजिए : [12]

(i) अभय-उभय

(ii) अवधि-अवधी

(iii) अतुल-अतल

- (iv) चिर-चीर
- (v) रंग-रंक
- (vi) बात-वात
- (vii) आदि-आदी
- (viii) कृति-कृती।

3. (अ) निम्नलिखित में से किसी **एक** पत्र का नमूना तैयार कीजिए : [6]
- व्यवस्थापक छाया पेपर मार्ट, सोलापुर से प्रबंध संचालक विकास पेपर मिल्स लिमिटेड जालना एजेन्सी की माँग कर रहे हैं। माँग-पत्र का नमूना तैयार कीजिए।

अथवा

सुभाष इलेक्ट्रॉनिक्स हुतात्मा चौक, विटा, जि. सांगली से विक्रय व्यवस्थापक, राजहंस इंडस्ट्रीज, 432, वरळी मुंबई के नाम निकृष्ट माल भेजने के कारण शिकायत पत्र लिखते हैं।

- (आ) निम्नलिखित में से किसी **एक** पत्र का नमूना तैयार कीजिए : [6]
- अक्षय/अनिता भंडारी, कन्हैयानगर, जालना से शाखा व्यवस्थापक, बैंक ऑफ महाराष्ट्र, जालना को चेक बुक खो जाने के संबंध में पत्र लिखता/लिखती है।

अथवा

महालक्ष्मी स्टोर्स के व्यवस्थापक भारत/भारती शर्मा, यूनियन बैंक ऑफ इंडिया कर्वे रोड पुणे की शाखा में बचत खाता खोलने के लिए आवेदनपत्र लिखता/लिखती है।

- (इ) निम्नलिखित में से किसी **एक** परिच्छेद का हिंदी में अनुवाद कीजिए : [8]

Now that our beloved country is free from foreign domination

We have limitless opportunities to progress in all directions

and make India strong and powerful. This can be done only if the industrialists strive to produce more and more wealth. In order to achieve this objective of increased production, industrialists should shake hands with workers. Capital and labour are the twin wheels of industrial progress. Labourers will work with more zeal and enthusiasm if they are assured of fair terms from capitalists.

अथवा

वर्तमान युगामध्ये आमचा देश विदेशी प्रभुत्वापासून मुक्त आहे. त्यामुळे सर्वांगीण प्रगति करून भारताला सुदृढ आणि शक्तिशाली बनविण्यासाठी अनेक संधी आमच्या समोर आहेत. जेव्हा उद्योगपति अधिक धनसंचय करतील तेव्हाच हे शक्य होईल. अधिक उत्पादन प्राप्त करण्याच्या उद्देश्याने यशस्वी होण्यासाठी उद्योगपतिनी श्रमिकांबद्दल सहकार्याची, सहयोगाची भावना ठेवावी पाहिजे. संपत्ति आणि श्रम औद्योगिक विकासाची दोन चाके आहेत जर भांडवलदार वर्गाकडून श्रमजीवींना योग्य व्यवहाराचा विश्वास दिला गेला तर ते अधिक स्फूर्ती आणि उत्साहाने काम करतील।

4. निम्नलिखित में से किन्हीं चार लघूत्तरीय प्रश्नों के उत्तर लिखिए : [16]

- (i) भारतीय जीवन बीमा निगम के क्षेत्र में हिंदी के प्रयोग को स्पष्ट कीजिए :
- (ii) खेल जगत् के क्षेत्र में हिंदी का महत्व स्पष्ट कीजिए।
- (iii) व्यावसायिक पत्राचार के प्रकार लिखिए।
- (iv) जनसंचार माध्यमों का परिचय दीजिए।
- (v) दूरदर्शन कार्यक्रम के स्वरूप की जानकारी लिखिए।

(vi) विज्ञापन का महत्व विशद कीजिए।

5. निम्नलिखित में से किन्हीं **तीन** पर टिप्पणियाँ लिखिए :

[12]

(i) टिप्पण की भाषा।

(ii) व्यावसायिक पत्राचार की विशेषताएँ

(iii) मुद्रित माध्यमों की भाषा

(iv) कविता लेखन

(v) रेडियो वार्ता लेखन का स्वरूप।

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-219

S.Y.B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

HINDI (Special-I)

(हिंदी : विशेष-I)

हिंदी भाषा का विकास

(2013 PATTERN)

समय : तीन घंटे

पूर्णांक : 100

सूचना :— (i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(ii) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्नों के पूर्णांक हैं।

1. (अ) निम्नलिखित में से किन्हीं छः प्रश्नों के उत्तर एक-एक वाक्य में लिखिए : [6]

- (1) संपर्क भाषा किसे कहते हैं ?
- (2) मारवाड़ी किस प्रांत की बोली है ?
- (3) देशज शब्द किसे कहते हैं ?
- (4) भारतीय संविधान के अनुसार भारत की राष्ट्रीय लिपि कौनसी है ?
- (5) मात्रा के तीन प्रकार कौनसे हैं ?
- (6) अर्थ-संकोच के दो उदाहरण लिखिए।
- (7) महाराष्ट्र राष्ट्रभाषा सभा, पुणे की स्थापना कब और किसने की ?
- (8) राजभाषा से क्या अभिप्राय है ?

(ब) निम्नलिखित में से किन्हीं पाँच प्रश्नों के उत्तर संक्षेप में लिखिए : [10]

- (1) बोली भाषा कब बन जाती है ?
- (2) तद्भव शब्दों का स्वरूप समझाइए।

P.T.O.

- (3) देवनागरी लिपि की दो विशेषताएँ लिखिए।
- (4) शब्द और पद किसे कहते हैं ?
- (5) वाक्य के संदर्भ में आकांक्षा क्या है ?
- (6) अर्थादिश किसे कहते हैं ?
- (7) राष्ट्रभाषा किसे कहते हैं ?

2. निम्नलिखित में से किन्हीं दो पर टिप्पणियाँ लिखिए : [12]

- (1) भाषाविज्ञान के प्रमुख अंग
- (2) वाक्य का स्वरूप
- (3) हिंदी साहित्य सम्मेलन, प्रयाग।

3. निम्नलिखित में से किन्हीं तीन प्रश्नों के उत्तर लिखिए : [18]

- (1) हिंदी में आए विदेशी शब्दों का स्वरूप सोदाहरण समझाइए।
- (2) भाषा और लिपि का संबंध स्पष्ट कीजिए।
- (3) वाक्य-रचना में पदक्रम का क्या महत्व है ?
- (4) राजभाषा अधिनियम 1976 का सामान्य परिचय दीजिए।
- (5) दक्षिण भारत हिंदी प्रचार सभा, मद्रास (चेन्नई) का परिचय दीजिए।

4. निम्नलिखित में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर विस्तार से लिखिए : [24]

- (1) भाषा की प्रमुख परिभाषाएँ बताकर भाषा की विशेषताओं को स्पष्ट कीजिए।
- (2) देवनागरी लिपि की विशेषताओं को स्पष्ट कीजिए।
- (3) हिंदी वर्तनी संबंधी नियमों को स्पष्ट कीजिए।

5. निम्नलिखित में से किन्हीं तीन प्रश्नों के उत्तर विस्तार से लिखिए : [30]

- (1) प्रयत्न के आधार पर व्यंजन ध्वनियों का वर्गीकरण स्पष्ट कीजिए।
- (2) संबंध तत्त्वों के प्रकार स्पष्ट कीजिए।
- (3) वाक्य की परिभाषा देते हुए वाक्य की आधारभूत आवश्यकताएँ स्पष्ट कीजिए।
- (4) अर्थ परिवर्तन के कारणों का सोदाहरण विवेचन कीजिए।
- (5) वर्णनात्मक, ऐतिहासिक और तुलनात्मक भाषाविज्ञान का परिचय दीजिए।

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-220

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

HINDI (Special II)

(हिंदी-विशेष-2)

(उपन्यास, नाटक तथा मध्ययुगीन हिंदी काव्य)

(2013 PATTERN)

समय : तीन घंटे

पूर्णांक : 100

पाठ्यपुस्तकें :— (i) समुद्र में खोया हुआ आदमी — कमलेश्वर।

(ii) युगे-युगे क्रान्ति — विष्णु प्रभाकर।

(iii) मध्ययुगीन हिंदी काव्य — संपादक डॉ. राजेंद्र खैरनार।

सूचनाएँ :— (i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(ii) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्नों के पूर्णांक हैं।

1. (अ) निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं छः प्रश्नों के उत्तर एक वाक्य में लिखिए : [6]

(i) क्रांति की खोज कौन कर रहा है ?

(ii) 'समुद्र में खोया हुआ आदमी' उपन्यास में चित्रित महानगर का नाम लिखिए।

(iii) 'युगे-युगे क्रान्ति' नाटक में कितने कालखंडों का चित्रण हुआ है?

(iv) श्यामलाल ट्रांसपोर्ट कंपनी में क्या काम करते थे?

(v) बिहारी की रचना का नाम लिखिए।

(vi) सूरदास की किसी एक रचना का नाम लिखिए।

P.T.O.

(vii) रहीम किस काव्यधारा के कवि थे?

(viii) कबीर की भक्ति साधना कौनसे प्रकार की थी?

(आ) निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं **चार** प्रश्नों के संक्षिप्त उत्तर लिखिए : [8]

(i) शारदा के विद्रोही विचार संक्षेप में लिखिए।

(ii) रहीम मेंहदी के उदाहरण से क्या संदेश देते हैं?

(iii) बीरन के बक्से से क्या-क्या निकला?

(iv) गोपियों ने निर्गुण उपासना को क्यों नकारा है?

(v) कबीरजी निंदक को साथ रखने की सलाह क्यों देते हैं?

(vi) बिहारी ने नायिका के चंचल नयनों का वर्णन कैसे किया है?

2. (अ) निम्नलिखित अवतरणों में से किन्हीं **दो** की ससंदर्भ व्याख्या कीजिए : [16]

(i) “यही तो वह नहीं समझता.....। चार दिन में यहाँ तो बहुत फर्क पड़ता है। यह शहर ऐसा है कि बिना पैसे के यहाँ कोई पहचानता ही नहीं। पैसा पास है तो दुनिया अपनी है, नहीं तो कोई साला.....”

(ii) “जब तक बाप जिन्दा है बेटा कभी जवान नहीं होता। मैं आज इसकी जान निकाल दूंगा। .....यह ऐसा नहीं कर सकता। इसे अभी समाज मंदिर में जाकर ऐलान करना होगा कि इससे गलती हो गई।”

(iii) “सचमुच वह साहसी था। उसने समाज को खोखला करने वाले एक पाखंड का पर्दाफाश किया। लेकिन मैं नहीं समझता कि किसी भी तरह उसके इस काम को क्रांति कहा जा सकता है।”

(आ) निम्नलिखित अवतरणों में से किन्हीं **दो** की ससंदर्भ व्याख्या कीजिए : [16]

(i) “जाका गुरु भी अंधला, चेला खरा निरंध।

अंधे अंधा ठेलिया, दून्यूँ कूप पड़ंत।।”

- (ii) “मान सहित विष खाय के, संभु भये जगदीस।
बिना मान अमृत पिये, राहु कटायो सीस।।”
- (iii) “संगति सुमति न पावहिं परे कुमति कै धंध।
राखौ मेलि कपूर मैं, हींग न होइ सुगंध॥”

3. निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं **तीन** प्रश्नों के उत्तर **आठ-दस** पंक्तियों में लिखिए : [18]

- (i) ‘समुद्र में खोया हुआ आदमी’ उपन्यास में चित्रित समस्याएँ लिखिए।
- (ii) ‘युगे-युगे क्रांति’ नाटक के शीर्षक की सार्थकता स्पष्ट कीजिए।
- (iii) बिहारी के काव्यभाषा की विशेषताएँ लिखिए।
- (iv) बिगड़ी बात को सँवारना कठिन है, ऐसा रहीम क्यों कहते हैं?
- (v) सूरदास की भक्ति-भावना को स्पष्ट कीजिए।
- (vi) कबीर की ज्ञानमार्गी भक्ति को स्पष्ट कीजिए।

4. निम्नलिखित प्रश्नों में से किसी **एक** प्रश्न का विस्तृत उत्तर लिखिए : [12]

- (1) ‘समुद्र में खोया हुआ आदमी’ उपन्यास के तत्वों के आधार पर समीक्षा कीजिए।
- (2) बीरन की मृत्यु के बाद श्यामलाल के परिवार को कौनसी समस्याओं का सामना करना पड़ा?

5. निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं **दो** प्रश्नों के विस्तृत उत्तर लिखिए : [24]

- (i) ‘युगे-युगे क्रांति’ नाटक के प्रमुख पात्रों का चरित्र-चित्रण कीजिए।
- (ii) ‘युगे-युगे क्रांति’ नाटक की समीक्षा कीजिए।
- (iii) बिहारी के दोहों की विशेषताएँ सोदाहरण लिखिए।
- (iv) पठित दोहों के आधार पर रहीम के नीतिविषयक विचार स्पष्ट कीजिए।।

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-222

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

SANSKRIT

(For External)

General Paper II

(Gadya and Padya)

(Samskritārnavaḥ)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

1. Translate any *two* each from Sections 'A' and 'B' into Marathi *or* English : [10]

‘अ’ आणि ‘ब’ विभागातून प्रत्येकी दोहोंचे मराठीत किंवा इंग्रजीत भाषांतर करा :

Section ‘A’

(विभाग ‘अ’)

- (1) यथा ते तत्र वर्तेरन् ॥ तथा तत्र वर्तेया ॥ अथाभ्याख्यातेषु ॥ ये तत्र ब्राह्मणाः संमर्शिनः ॥ युक्ता आयुक्ताः ॥ अलूक्षा धर्मकामाःस्युः ॥ यथा ते तेषु वर्तेरन् ॥ तथा तेषु वर्तेयाः ॥ एष आदेशः ॥ एष उपदेशः ॥ एषा वेदोपनिषत् ॥ एतदनुशासनम् ॥
- (2) सत्यमेव परं ब्रह्म सत्यमेव परंतपः। सत्यमेव परो यज्ञः सत्यमेव परं श्रुतम्। सत्यं सुप्तेषु जागर्ति सत्यं च परमं पदम्। सत्येनैव धृता पृथ्वी सत्ये सर्वं प्रतिष्ठितम्।
- (3) ततो यावदसौ तद्वचः प्रतीतौ लोभात्सरः स्नातुं प्रविशति तावन्पङ्के निमग्नः पलायितुमक्षमः। पङ्के पतितं दृष्ट्वा व्याघ्रोऽवदत् “अहह महापङ्के पतितोऽसि। अतस्त्वामहमुत्थापयामि।” इत्युक्त्वा शनैः शनैरुपगम्य तेन व्याघ्रेण धृतः सः पान्थोऽचिन्तयत्।

P.T.O.

Section 'B'

(विभाग 'ब')

- (1) ततः पदं तत्परिमार्गितव्यं
यस्मिन्गता न निवर्तन्ति भूयः।
तमेव चाद्यं पुरुषं प्रपद्ये
यतः प्रवृत्तिः प्रसृता पुराणी ॥
- (2) सौराष्ट्रदेशे विशदेऽतिरम्ये
ज्योतिर्मयं चन्द्रकलावतंसम्।
भक्तिप्रदानाय कृपावतीर्णं
तं सोमनाथं शरणं प्रपद्ये ॥
- (3) सुखे निमग्नः शयने यदासं
मधोश्वरभ्यासु मनश्चचार।
स चिन्तयामास कुलानि काव्यं
दारांश्च भोगांश्च सुखं धनानि ॥

2. Explain with reference to the context any *two* from each Sections 'A' and 'B' : [10]

‘अ’ आणि ‘ब’ विभागातून प्रत्येकी दोहोंचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा :

Section 'A'

(विभाग 'अ')

- (1) स एव चन्द्रहासचालने चतुरः।
- (2) वायुरिव दीर्घायुर्भव।
- (3) श्रिया देयं। हिया देयम् ॥

Section 'B'

(विभाग 'ब')

- (1) क्षरः सर्वाणि भूतानि कूटस्थोऽक्षर उच्यते।
- (2) यथा मेरुगिरेः शृङ्ग तोयवर्षेण तोयदः।
- (3) यतस्व लक्ष्म्यै भव जन्यभूम्याः।

3. Write an essay type answer (any one) : [20]

सविस्तर उत्तर लिहा (कोणताही एक) :

- (1) Explain 'अद्वैतसिद्धान्त' with story तृतीयं नेत्रम्
'तृतीयं नेत्रं' ही कथा लिहून अद्वैतसिद्धान्त स्पष्ट करा.
- (2) Critically appreciate the lesson 'आतिथ्यं जीवितप्रदानेन'.
'आतिथ्यं जीवितप्रदानेन या पाठाचे रसग्रहण करा.

4. Write an essay type answer (any one) : [20]

सविस्तर उत्तर लिहा (कोणताही एक) :

- (1) Explain दैवपद्धतिः.
दैवपद्धतिः स्पष्ट करा.
- (2) Critically appreciate the lesson 'महिषासुरमर्दिनी महात्म्यम्'.
'महिषासुरमर्दिनी महात्म्यम्' या पाठाचे रसग्रहण करा.

5. (A) Write a critical note on (any one) : [10]

विवेचक परिच्छेद लिहा (कोणताही एक) :

- (i) द्वादशज्योतिर्लिङ्ग
- (ii) The style of अंबिकादत्त व्यास.
अंबिकादत्त व्यास यांची भाषाशैली.

(B) Match the following (any *five*) :

[10]

उचितं युग्मं विचिनुत (कान्यपि पञ्च) :

(i) अनुशासनम्	(a) इलापुरम्
(ii) शिवराजगुणवर्णनम्	(b) इ.स. 1872
(iii) तृतीयं नेत्रम्	(c) बृहत्संहिता
(iv) घृष्णेश्वरः	(d) म.वि. कोल्हटकरः
(v) दकलब्धिः	(e) कृष्णयजुर्वेदः
(vi) महर्षि अरविन्दः	(f) पं. अंबिकादतः व्यासः

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-223

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

संस्कृत (SANSKRIT)

(Special Paper-I)

(For External)

[काव्यशास्त्रविमर्श, वृत्तविचार व कौटिलीय अर्थशास्त्र (अधिकरण 1, 6)]

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

1. Explain with reference to the context any *two* of the following : [10]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा :

(i) एतद्विलक्षणातु कविवाङ्निर्मितिः।

(ii) अन्योऽर्थे लक्ष्यते यत्सा लक्षणारोपिता क्रिया।

(iii) त्रयः समुदिताः न तु व्यस्ताः।

(iv) साक्षात्संकेतितं योऽर्थमभिधत्ते स वाचकः।

2. (A) Explain with Sanskrit definition and Sanskrit illustration any *two* of the following figures of speech : [10]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन अलंकारांचे संस्कृतमधील लक्षण आणि उदाहरण सांगून स्पष्टीकरण करा :

(i) रसनोपमा

(ii) अनन्वयः

(iii) अपह्नुतिः

(iv) असंगतिः।

P.T.O.

(B) Define any *two* metres (वृत्त) along with examples : [10]

कोणत्याही दोन वृत्तांचे लक्षण सोदाहरण स्पष्ट करा :

- (i) उपगीति:
- (ii) प्रहर्षिणी
- (iii) वसन्ततिलका
- (iv) श्लोक (अनुष्टुप्)।

(C) Fill in the blanks any *five* of the following : [10]

रिकाम्या जागा भरा (कोणत्याही पाच) :

- (i) रामादिवत् वर्तितव्यं न .....।
- (ii) ..... मयूरादीनामिव अनर्थनिवारणम्।
- (iii) काव्यज्ञशिक्षयाभ्यास इति ..... तदुद्भवे।
- (iv) तददोषौ ..... सगुणावनलंकृती पुनः क्वापि।
- (v) मुख्यार्थबाधे तद्योगे रूढितोऽथ .....।
- (vi) साधर्म्यमुपमा .....।
- (vii) ..... वंशस्थविलं जतौ जरौ।

3. Write an essay type answer of any *one* of the following : [10]

पुढीलपैकी एकाचे सविस्तर उत्तर लिहा :

- (i) षड्विधलक्षणा।
- (ii) काव्यप्रयोजनानि।

4. (A) Explain with reference to the context any *two* of the following : [10]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा :

- (i) चतस्र एव विद्या इति कौटिल्यः।
- (ii) स्वधर्मः वैशस्याध्ययनं यजनं दानं कृषिपाशुपाल्ये वणिज्या च।
- (iii) भक्तिरेषा न बुद्धिगुणः।
- (iv) शौचाशौचममात्यानां राजा मार्गेत सत्त्रिभिः।

(B) Match the following (any *five*) : [10]

जोड्या जुळवा (कोणत्याही पाच) :

(i) त्रयी वार्त्ता दण्डनीतिः	—	बार्हस्पत्याः
(ii) वार्त्ता दण्डनीतिः	—	मानवाः
(iii) रावणः दुर्योधनः	—	कामाद्
(iv) दाण्डक्यो नाम भोजः	—	मानात्
(v) शौचाशौचज्ञानममात्यानाम्	—	गूढपुरुषोत्पत्तिः
(vi) तत्र संस्थोत्पत्तिः	—	उपधाभिः
(vii) त्रिवर्गः	—	सामवेद, ऋग्वेद, यजुर्वेद
(viii) त्रयी	—	धर्म, अर्थ, काम

5. (A) Write critical notes on any *two* of the following : [20]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा :

- (i) वृद्धसंयोगः।
- (ii) विद्यासमुद्देशः।
- (iii) शमव्यायामिकम्।
- (iv) गूढपुरुषोत्पत्तिः तत्र सञ्चारोत्पत्तिः।

(B) Explain in detail 'इन्द्रियजयः तत्र अरिषड्वर्गत्यागः'.

'इन्द्रियजयः तत्र अरिषड्वर्गत्यागः' सविस्तर स्पष्ट करा. [10]

Or

(किंवा)

Write in detail summary of 'मन्त्राधिकारः'.

'मन्त्राधिकार' याचा सविस्तर सारांश लिहा.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-224

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

SANSKRIT

Special Paper II

वेदसौरभ (Vedasaurabha)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

All questions are compulsory.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

Figures to the right indicate full marks.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंचे सटीप भाषांतर करा : [10]

Translate any *two* of the following with explanation :

(a) घृतप्रतीकं व ऋतस्य धूर्षदमग्निं मित्रं न समिधान ऋज्जते।

इन्धानो अक्रो विदथेषु दीदयच्छुक्रवर्णामुदु नो यंसते धियम्॥

(b) रमध्वं मे वचसे सोम्याय ऋतावरीरुपे मुहूर्तमेवैः।

प्र सिन्धुमच्छा बृहती मनीषावस्युरहे कुशिकस्य सुनुः॥

(c) इन्द्रेन्द्र मनुष्याः परैहि सं ह्यज्ञास्था वरुणैः संविदानः।

स त्वायमेहृत् स्वे सधस्थे स देवान्

यक्षत् स उ कल्पायाद् विशः॥

P.T.O.

2. (a) खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे सविस्तर उत्तर लिहा : [20]

Write a long answer to any *one* of the following :

(i) इन्द्रावरुणौसूक्तम् (ऋग्वेद 7.83)

(ii) मेधाजननसूक्तम् (अथर्ववेद 1.1)

(b) पुढीलपैकी कोणत्याही एकावर संक्षिप्त टीप लिहा : [10]

Write a short note on any *one* of the following :

(i) ऋग्वेदाचे भाष्यकार

Commentators of the Rgveda

(ii) अथर्ववेदाचे अंतर्गत स्वरूप

Content of the Atharvaveda.

3. कोणत्याही दोहोंचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा : [10]

Explain with reference to the context any *two* of the following :

(i) आनन्दो ब्रह्मेति व्यजानात्।

(ii) एतद्वै यज्ञस्य समृद्धं यद्रूपसमृद्धं यत्कर्म क्रियमाणमृगभिवदति।

(iii) प्रजापतिरेव भूत्वा प्रजा अत्ति। तिष्ठन्तेऽस्मै प्रजा अन्नाद्याय। अन्नाद एव भवति।

4. (a) खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे सविस्तर उत्तर लिहा : [20]

Write a long answer to any *one* of the following :

(i) यमनचिकेतसोः संवादः।

(ii) यूपनिर्माणम्।

(b) पुढीलपैकी कोणत्याही एकावर टीप लिहा : [10]

Write a short note on any *one* of the following :

(i) ब्राह्मणग्रंथातील पुराकल्प व परक्रिया.

परक्रिया and पुराकल्प in Brāhmana texts.

(ii) उपनिषद् शब्दाची व्युत्पत्ती

An etymology of the word उपनिषद्.

5. संस्कृतभाषेत उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) :

[20]

Write answers in the संस्कृत language (any *ten*) :

- (i) परम्परया वेदस्य लक्षणं किम् ?
- (ii) शाङ्खायनब्राह्मणस्य अपरं नामधेयं किम् ?
- (iii) पवमानमण्डलः नाम्ना कः मण्डलः ऋग्वेदे कथितः ?
- (iv) भार्गवीवारुणीविद्या कस्यामुपनिषदि शिक्षिता ?
- (v) 'क्षत्रवेद' नाम्ना कः वेदः विख्यातः ?
- (vi) ब्राह्मणग्रन्थस्य कामपि एकां व्याख्यां लिखत।
- (vii) साम्प्रतम् अथर्ववेदस्य के शाखे प्राप्नुमः ?
- (viii) सहसः सुनुः इति विशेषतया कः विख्यातः ?
- (ix) यजुः नाम किम् ?
- (x) अथर्ववेदस्य केऽपि द्वे अपरे नाम्नी लिखत।
- (xi) बलकामः यजमानः कस्य यूपस्य निर्माणं करोति ?
- (xii) सामवेदस्य केऽपि द्वे ब्राह्मणे लिखत।

Total No. of Questions—5+5]

[Total No. of Printed Pages—4

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-226

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

PALI

(For External)

General Paper II

(Pali Kusumanjali)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (a) Attempt *all* questions.

(b) Answers of long questions should be given in 400 to 500 words each.

(c) Answers of short questions should be given in 200 to 250 words each.

(d) Answers of short notes should be given in 100 to 150 words each.

PART-A

Prose Section - गद्य विभाग

Q.1 Translate into English or Marathi. (Any Two)

(12)

इंग्रजी किंवा मराठीत भाषांतर करा. (कोणतेही दोन)

a) 'को नु खो, भिक्खवे, जातिभूमियं जातिभूमकानं भिक्खूनं सब्रह्मचारीनं एवं सम्भावितो 'अत्तना च अप्पिच्छो अप्पिच्छकथञ्च भिक्खूनं कत्ता, अत्तना च सन्तुट्ठो सन्तुट्ठिकथञ्च भिक्खूनं कत्ता, अत्तना च पविवित्तो पविवेककथञ्च भिक्खूनं कत्ता, अत्तना च असंसट्ठो असंसग्गकथञ्च भिक्खूनं कत्ता, अत्तना च आरद्धवीरियो वीरियारम्भकथञ्च भिक्खूनं कत्ता, अत्तना च सीलसम्पन्नो सीलसम्पदाकथञ्च भिक्खूनं कत्ता, अत्तना च समाधिसम्पन्नो समाधिसम्पदाकथञ्च भिक्खूनं कत्ता, अत्तना च पज्जासम्पन्नो पज्जासम्पदाकथञ्च भिक्खूनं कत्ता।

b) तेन खो पन समयेन आयस्मा सारिपुत्तो भगवतो अविदूरे निसिन्नो होति। अथ खो आयस्मतो सारिपुत्तस्स एतदहोसि "लाभा आयस्मतो पुण्णस्स मन्ताणिपुत्तस्स, सुलद्धलाभा आयस्मतो पुण्णस्स मन्ताणिपुत्तस्स, यस्स विज्जू सब्रह्मचारी सत्थु सम्मुखा अनुमस्स अनुमस्स वण्णं भासन्ति, तञ्च सत्था अब्भनुमोदति। अप्पेव नाम मयम्पि कदाचि करहचि आयस्मता पुण्णेन मन्ताणिपुत्तेन सद्धिं समागच्छेय्याम अप्पेव नाम सिया कोचिदेव कथासल्लापो"ति। अथ खो भगवा राजगहे यथाभिरन्तं विहरित्वा येन सावत्थि तेन चारिकं पक्कामि। अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन सावत्थि तदवसरि।

P.T.O.

c) अच्छरियं, आवुसो, अब्भुतं, आवुसो! यथा तं सुतवता सावकेन सम्मदेव सत्थुसासनं आजानन्तेन, एवमेव आयस्मता सारिपुत्तेन गम्भीरा गम्भीरपज्झा अनुमस्स अनुमस्स पुच्छिता। लाभा सब्रह्मचारीनं सुलद्धलाभा सब्रह्मचारीनं, ये आयस्मन्तं सारिपुत्तं लभन्ति दस्सनाय, लभन्ति पयिरूपासनाय। चेलण्डुकेन चेपि सब्रह्मचारी आयस्मन्तं सारिपुत्तं मुद्धना परिहरन्ता लभेय्युं दस्सनाय, लभेय्युं पयिरूपासनाय, तेसम्पि लाभा तेसम्पि सुलद्धं, अम्हाकम्पि लाभा अम्हाकम्पि सुलद्धं, ये मयं आयस्मन्तं सारिपुत्तं लभाम दस्सनाय, लभाम पयिरूपासनाया ति।

Q. 2 Explain with reference to context (Any Two)

(10)

संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा. (कोणतेही दोन)

- अथेनेन सुचिभूतेन अत्तना विहरति। इदं पिस्स होति सीलस्मिं।
- कच्चि वो, अनुरुद्धा, खमनीयं, कच्चि यापनीयं, कच्चि पिण्डकेन न किलमथा ?
- इमिना त्वं महाराज रथविनीतेन सावत्थिया साकेतं आनुप्पत्तो अन्तेपुरद्वारं ति ?

Q. 3 Write short note on any two.

(10)

कोणत्याही दोनांवर थोडक्यात टीपा लिहा.

- अच्छरियं आवुसो, अब्भुतं आवुसो
- अरञ्जपाल
- अनुरुद्ध

Q. 4 Write short answer on any two.

(08)

कोणत्याही दोन प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.

- उत्तरिमनुस्सधम्म म्हणजे काय ?
- चुळगोसिङ्गसुत्तामध्ये पठम ज्ञान कसे स्पष्ट केले आहे ?
- तथागतांनी मालुङ्कपुत्ताला अन्धवेणिची उपमा का दिली ?

Q. 5 Answer in detail of the following question (any one)

(10)

खालील प्रश्नांची सविस्तर उत्तरे लिहा. (कोणतेही एक)

- सारिपुत्तथेरांनी मन्ताणिपुत्ताला कोणते प्रश्न विचारले ?
- चूळसील व मज्झिमसील यामधिल भेद स्पष्ट करा ?

PART – B
Poetry Section – पद्य विभाग

Q.1 Translate into English or Marathi. (Any Two)

(12)

इंग्रजी किंवा मराठीत भाषांतर करा. (कोणतेही दोन)

a) काळझिनिंव तक्कारि, पुष्पितं गिरिमुद्गनि।

फुल्लं दालिमलट्टिव, अन्तोदीपेव पाटलिं ॥

हरिचन्दनलित्तङ्गि, कासिकुत्तमधारिनिं।

तं मं रूपवतिं सन्तिं, कस्स ओहाय गच्छसि ॥

साकुन्तिकोव सकुणिं, यथा बन्धितुमिच्छति।

आहरिमेन रूपेन, न मं त्वं बाधयिस्ससि ॥

b) चित्तकारसुकताव लेखिका, सोभरे सु भमुका पुरे मम।

ता जराय वलिभिप्पलम्बिता, सच्चवादिवचनं अनञ्जथा ॥

भस्सरा सुरुचिरा यथा मणी, नेत्तहेसुमभिनीलमायता।

ते जरायभिहता न सोभरे, सच्चवादिवचनं अनञ्जथा ॥

सण्हतुङ्गसदिसी च नासिका, सोभते सु अभियोब्बनं पति।

सा जराय उपकूलिता विय, सच्चवादिवचनं अनञ्जथा ॥

c) सुचिण्णं ब्रह्मचरियं मे, मग्गो चापि सुभावितो।

निरस्सादा भवा दिट्ठा, विसं पित्वाव छड्डितं ॥

पारगू अनुपादानो, कतकिच्चो अनासवो।

तुट्ठो आयुक्खया होति, मुत्तो आघातना यथा ॥

उत्तमं धम्मतं पत्तो, सब्बलोके अनत्थिको।

आदित्ताव घरा मुत्तो, मरणस्मिं न सोचति ॥

Q. 2 Explain with reference to context. (Any Two)

(10)

संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा. (कोणतेही दोन)

- a) सन्ताय इरियायस्मिं पसीदि स महीपति। पुब्बे तु सन्निवासेन पेमं च अस्मिं अजायथ।
- b) सके पुत्ते चजन्तस्स जूजके ब्राह्मणे सदा। तदापि पथवी कम्पि सिनेरुवनवटंसका ।
- c) ततो च काळो पक्कामि नदिं नेरञ्जरं पति। सो अद्दसासि सम्बुद्धं देसेन्तं अमतं पदं।

Q.3 Write short note on any two.

(10)

कोणत्याही दोनांवर थोडक्यात टीपा लिहा.

- a) पञ्च छिन्दे पञ्च जहे b) अधिमुत्तथेरगाथेतिल चोर c) काळ

Q.4 Write short answer on any two.

(08)

कोणत्याही दोन प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.

- a) खीणसंयोजन म्हणजे काय ?
- b) वेस्सन्तर राजाला मार्गात कोण कोण भेटले?

Q.5 Answer in detail of the following question (any one)

(10)

खालील प्रश्नांची सविस्तर उत्तरे लिहा. (कोणतेही एक)

- a) अम्बपालीथेरीने जरा अवस्थेचे वर्णन कसे केले आहे ?
- b) सोणकोळिविसथेरांनी चित्ताचे वर्णन कसे केले आहे?

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-228

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

ECONOMICS

(G-2 : MODERN BANKING)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* question of the following : [20]
  - (a) Explain evolution of banking in India.
  - (b) Explain methods of remittances.
2. Attempt any *one* question of the following : [20]
  - (a) Explain the process of credit creation and limitations of commercial banks.
  - (b) Explain the types of bank account holders.
3. Attempt any *one* question of the following : [20]
  - (a) Explain the definition and characteristics of Bill of Exchange.
  - (b) Explain the modern technology in banking.
4. Attempt any *one* question of the following : [20]
  - (a) Explain the functions of RBI.
  - (b) Explain the objectives and functions of NABARD.

P.T.O.

5. Write short notes on (any two) : [20]

- (a) Evolution of banking in Europe
- (b) Primary functions of commercial banks
- (c) Cheque
- (d) Challenges before co-operative banking.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

- (अ) भारतातील बँक व्यवसायाची उत्क्रांती स्पष्ट करा.
- (ब) पैसे पाठविण्याच्या विविध पद्धती स्पष्ट करा.

2. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

- (अ) व्यापारी बँकांची बहुविध पतनिर्मितीची प्रक्रिया व मर्यादा स्पष्ट करा.
- (ब) बँक खातेदारांचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.

3. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

- (अ) विनिमयपत्राची व्याख्या सांगून वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- (ब) बँक व्यवसायातील आधुनिक तंत्रज्ञान स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

- (अ) भारतीय रिझर्व्ह बँकेची कार्ये स्पष्ट करा.

(ब) राष्ट्रीय कृषी आणि ग्रामीण विकास बँकेची (नाबार्ड) उद्दीष्टे व कार्ये स्पष्ट करा.

5. थोडक्यात टीपा लिहा (कोणत्याही दोन) :

[20]

- (अ) युरोपातील बँक व्यवसायाची उत्क्रांती
- (ब) व्यापारी बँकांची प्राथमिक कार्ये
- (क) धनादेश
- (ड) सहकारी बँकांपुढील आव्हाने.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-229

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

ECONOMICS

Special Paper I

(Micro-Economics)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Draw neat diagrams wherever necessary.

1. Attempt any *one* question of the following : [20]

(a) What is 'Micro-Economics' ? Explain the nature and scope of Micro-Economics.

(b) Explain in detail the characteristics of Perfect Competition.

2. Attempt any *one* question of the following : [20]

(a) What is Demand ? Explain the Law of Demand.

(b) Explain the Keynesian's Liquidity Preference Theory of Interest.

3. Attempt any *one* question of the following : [20]

(a) What is elasticity of supply ? Explain in detail the types of supply elasticity.

(b) Explain the concept of 'Welfare Economics' and the thought of Prof. Amartya Sen on Welfare Economics.

P.T.O.

4. Attempt any *one* question of the following : [20]
(a) Explain the Law of Variable Proportion.
(b) Explain Joseph Schumpeter's Innovation Theory of Profit.
5. Write short notes on (any *two*) : [20]
(a) Characteristics of Indifference Curve
(b) Revenue Concepts
(c) Modern Theory of Wages
(d) Characteristics of Oligopoly.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
(iii) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
(iv) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्न पत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **एक** प्रश्न सोडवा : [20]
(अ) सुक्ष्म अर्थशास्त्र म्हणजे काय ? सुक्ष्म अर्थशास्त्राचे स्वरूप व व्याप्ती स्पष्ट करा.
(ब) पूर्ण स्पर्धेची वैशिष्ट्ये सविस्तर स्पष्ट करा.
2. खालीलपैकी कोणत्याही **एक** प्रश्न सोडवा : [20]
(अ) मागणी म्हणजे काय ? मागणीचा सिद्धांत स्पष्ट करा.
(ब) केन्स यांचा व्याजाचा रोखता पसंती सिद्धांत स्पष्ट करा.
3. खालीलपैकी कोणत्याही **एक** प्रश्न सोडवा : [20]
(अ) पूरवठ्याची लवचिकता म्हणजे काय ? पूरवठ्याच्या लवचिकतेचे प्रकार सविस्तर विशद करा.
(ब) कल्याणकारी अर्थशास्त्राची संकल्पना आणि प्रा. अमर्त्य सेन यांचे कल्याणकारी अर्थशास्त्राविषयीचे विचार स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही **एक** प्रश्न सोडवा : [20]
(अ) बदलत्या प्रमाणाचा नियम स्पष्ट करा.
(ब) जोसेफ शुम्पीटर यांचा नफ्याचा नवप्रवर्तन सिद्धांत स्पष्ट करा.
5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही **दोन**) : [20]
(अ) समवृत्ती वक्राची वैशिष्ट्ये
(ब) प्राप्ती संकल्पना
(क) वेतनाचा आधुनिक सिद्धांत
(ड) अल्पाधिकारी बाजार पेठेची वैशिष्ट्ये.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-230

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

ECONOMICS

Special Paper II

(Macro-Economics)

(For External)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Draw neat diagrams wherever necessary.

1. Attempt any *one* question of the following : [20]

(a) Explain the meaning, importance and scope of Macro-economics.

(b) Explain the circular flow of income between Households and Firm.

2. Attempt any *one* question of the following : [20]

(a) Explain the Keynesian theory of Employment.

(b) What is consumption function ? Explain psychological law of consumption.

3. Attempt any *one* question of the following : [20]

(a) What is money ? Explain the functions of money.

(b) What is Inflation ? Explain the causes and impact of inflation.

P.T.O.

4. Attempt any *one* question of the following : [20]

- (a) What is Trade Cycle ? Explain the stages of Trade Cycle.
- (b) What is Monetary Policy ? Explain the instruments of Monetary Policy.

5. Write short notes on (any *two*) : [20]

- (a) Average and Marginal Propensity to Consume
- (b) Characteristics of Trade Cycle
- (c) Demand Pull Inflation
- (d) Fiscal Policy.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

(iv) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **एक** प्रश्न सोडवा : [20]

- (अ) समग्रलक्षी अर्थशास्त्राचा अर्थ सांगून महत्त्व व व्याप्ती स्पष्ट करा.
- (ब) कुटूंबसंस्था व उद्योगसंस्था यांच्यातील उत्पन्नाचा चक्राकार प्रवाह स्पष्ट करा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही **एक** प्रश्न सोडवा : [20]

- (अ) केन्सचा रोजगार सिद्धांत स्पष्ट करा.
- (ब) उपभोग फलन म्हणजे काय ? उपभोगफलनाचा मानसशास्त्रीय नियम स्पष्ट करा.

3. खालीलपैकी कोणत्याही **एक** प्रश्न सोडवा : [20]
(अ) पैसा म्हणजे काय ? पैशाची कार्ये स्पष्ट करा.
(ब) चलनवाढ म्हणजे काय ? चलनवाढीची कारणे व परिणाम स्पष्ट करा.
4. खालीलपैकी कोणत्याही **एक** प्रश्न सोडवा : [20]
(अ) व्यापारचक्र म्हणजे काय ? व्यापारचक्राच्या आवस्था स्पष्ट करा.
(ब) चलनविषयक धोरण म्हणजे काय ? चलनविषयक धोरणाची साधने स्पष्ट करा.
5. संक्षिप्त टीपा लिहा (कोणत्याही **दोन**) : [20]
(अ) सरासरी व सिमांत उपभोग प्रवृत्ती
(ब) व्यापारचक्राची वैशिष्ट्ये
(क) मागणी ताणनिर्मित चलनविस्तार
(ड) राजकोषीय धोरण.

Total No. of Questions—5+5]

[Total No. of Printed Pages—6

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-231

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

POLITICAL SCIENCE-G-II

(Government and Politics of U.K. & U.S.A.)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* question of the following : [20]
  - (A) Explain the salient features of Constitution of UK.
  - (B) Explain the election, power and functions of President of USA.
2. Attempt any *one* question of the following : [20]
  - (A) Explain the position and functions of Prime Minister of U.K.
  - (B) Explain the salient features of Constitution of USA.
3. Attempt any *one* question of the following : [20]
  - (A) Explain the structure, functions and power of House of Commons in U.K.
  - (B) Discuss the composition and jurisdiction of Supreme Court of USA.

P.T.O.

4. Attempt any *one* question of the following : [20]

(A) Discuss the political party system in USA.

(B) Discuss the pressure groups in UK.

5. Write short notes on any *two* of the following : [20]

(A) Ethnic movement in USA.

(B) Women's movement in UK.

(C) Senate—the most powerful Upper House in the world

(D) Local self-government in UK.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मुल इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

(A) इंग्लंडच्या राज्यघटनेची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

(B) अमेरिकेच्या राष्ट्राध्यक्षांची निवडणूक, कामे व अधिकार स्पष्ट करा.

2. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

(A) इंग्लंडच्या पंतप्रधानांचे स्थान व कामे स्पष्ट करा.

(B) अमेरिकेच्या राज्यघटनेची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

3. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]
- (A) इंग्लंडच्या कॉमन्स सभागृहाची रचना, कामे व अधिकार स्पष्ट करा.
- (B) अमेरिकेच्या सर्वोच्च न्यायालयाची रचना व अधिकारक्षेत्र स्पष्ट करा.
4. खालीलपैकी कोणत्याही एक प्रश्न सोडवा : [20]
- (A) अमेरिकेतील राजकीय पक्षांची चर्चा करा.
- (B) इंग्लंडमधील दबावगटांची चर्चा करा.
5. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर थोडक्यात टिपा लिहा : [20]
- (A) अमेरिकेतील वांशिक चळवळ
- (B) इंग्लंडमधील स्त्रीवादी चळवळ
- (C) सिनेट—जगातील सर्वश्रेष्ठ वरिष्ठ सभागृह
- (D) इंग्लंडमधील स्थानिक स्वशासन संस्था.

[5301]-EXT-231

(Political Theory and Concepts)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* question of the following : [20]

(A) Explain the concept of political theory and its scope.

(B) What do you mean by liberty ? Explain types of liberty.

2. Attempt any *one* question of the following : [20]

(A) Explain the Marxist theory of state.

(B) What do you mean by sovereignty ? Describe its features.

3. Attempt any *one* question of the following : [20]

(A) Explain Foucault's views on power.

(B) Explain the Indian perspective of Democracy.

4. Attempt any *one* question of the following : [20]

(A) State the importance of Authority and Justice.

(B) What is Globalization ? Explain the nature of Globalization.

5. Write short notes on any *two* of the following : [20]

- (A) Hegemony
- (B) Features of Authority
- (C) Equality of opportunity
- (D) Development of Globalization.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूल इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणताही **एक** प्रश्न सोडवा : [20]

- (A) राजकीय सिद्धांताची संकल्पना सांगून त्याची व्याप्ती स्पष्ट करा.
- (B) स्वातंत्र्य म्हणजे काय? स्वातंत्र्याचे प्रकार स्पष्ट करा.

2. खालीलपैकी कोणताही **एक** प्रश्न सोडवा : [20]

- (A) राज्याचा मार्क्सवादी दृष्टिकोन स्पष्ट करा.
- (B) सार्वभौमत्व म्हणजे काय? सार्वभौमत्वाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

3. खालीलपैकी कोणताही **एक** प्रश्न सोडवा : [20]

- (A) फोर्कॉल्टचे सत्तेविषयीचे विचार स्पष्ट करा.
- (B) लोकशाहीचा भारतीय दृष्टिकोन स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही **एक** प्रश्न सोडवा : [20]

(A) अधिकार आणि न्याय यांचे महत्व सांगा.

(B) जागतिकीकरण म्हणजे काय? जागतिकीकरणाचे स्वरूप स्पष्ट करा.

5. खालीलपैकी कोणत्याही **दोन**वर थोडक्यात टीपा लिहा : [20]

(A) वैचारिक प्रभुत्वाचे क्षेत्र

(B) अधिसत्तेची वैशिष्ट्ये

(C) संधीची समानता

(D) जागतिकीकरणाचा विकास.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-232

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

POLITICAL SCIENCE

Special Paper I

(Western Political Thought

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* question of the following : [20]
  - (a) Explain Plato's views on Justice.
  - (b) Explain Locke's social contract theory.
2. Attempt any *one* question of the following : [20]
  - (a) Explain Marx's theory of Historical Materialism.
  - (b) Explain J.S. Mill's views on Liberty.
3. Attempt any *one* question of the following : [20]
  - (a) Explain Machiavelli's views on Human Nature.
  - (b) Explain Plato's views on Education.
4. Attempt any *one* question of the following : [20]
  - (a) Explain Aristotle's views on State.
  - (b) Explain Hobbes Social Contract Theory.

P.T.O.

5. Write short notes on any *two* of the following : [20]

- (a) Rousseau's views on Human Nature
- (b) Aristotle's views on State Classification
- (c) J.S. Mill's views on Utilitarianism
- (d) Locke's views on State.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

- (अ) प्लेटोचा न्यायविषयक विचार स्पष्ट करा.
- (ब) लॉकचा सामाजिक करार सिद्धांत स्पष्ट करा.

2. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

- (अ) मार्क्सचा ऐतिहासिक भौतिकवादाचा सिद्धांत स्पष्ट करा.
- (ब) जे. एस्. मिलचे स्वातंत्र्यविषयक विचार स्पष्ट करा.

3. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

- (अ) मॅकिन्ड्वेलीच्या मनुष्य स्वभावाचे विचार स्पष्ट करा.
- (ब) प्लेटोचा शिक्षणविषयक विचार स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

- (अ) अँरिस्टॉटलचा राज्यविषयक विचार स्पष्ट करा.
- (ब) हॉब्जचा सामाजिक करार सिद्धांत स्पष्ट करा.

5. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर टीपा लिहा : [20]

- (अ) रूसोचे मानवी स्वभावविषयक विचार
- (ब) अँरिस्टॉटलच्या राज्याचे वर्गीकरण विषयक विचार
- (क) मिलचे उपयुक्ततावादविषयक विचार
- (ड) लॉकचा राज्यसंस्थेचा विचार.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-233

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

POLITICAL SCIENCE

Special Paper II

(Political Sociology)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* question of the following : [20]
  - (i) Explain the nature and scope of Political Sociology.
  - (ii) Discuss nature and element of political culture.
2. Attempt any *one* question of the following : [20]
  - (i) Explain process of political recruitment and its agencies.
  - (ii) Explain the meaning and features of Behaviourism.
3. Attempt any *one* question of the following : [20]
  - (i) Explain the meaning, nature and types of Political Influence.
  - (ii) Discuss the meaning and agencies of Political Socialization.
4. Attempt any *one* question of the following : [20]
  - (i) Explain the meaning, nature and types of Political Legitimacy.
  - (ii) Discuss the meaning, nature and levels of Political Participation.

P.T.O.

5. Write short notes on (any two) : [20]

- (i) Political culture
- (ii) Concept of Political Development
- (iii) Political Recruitment
- (iv) Alienation.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

- (i) राजकीय समाजशास्त्राचे स्वरूप आणि व्याप्ती स्पष्ट करा.
- (ii) राजकीय संस्कृतीचे स्वरूप आणि घटकांची चर्चा करा.

2. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

- (i) राजकीय भरतीची प्रक्रिया स्पष्ट करून भरतीची साधने स्पष्ट करा.
- (ii) वर्तनवादाचा अर्थ आणि वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

3. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

- (i) राजकीय प्रभावाचा अर्थ, स्वरूप आणि प्रकार स्पष्ट करा.
- (ii) राजकीय सामाजिकरणाचा अर्थ आणि साधनांची चर्चा करा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

- (i) अधिमान्यतेचा अर्थ, स्वरूप आणि प्रकार स्पष्ट करा.
- (ii) राजकीय सहभागाचा अर्थ, स्वरूप आणि पातळ्यांची चर्चा करा.

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (i) राजकीय संस्कृती
- (ii) राजकीय विकासाचा सिद्धांत
- (iii) राजकीय भरती
- (iv) परात्मभाव.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-234

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

HISTORY (G-2)

[Modern India (1857-1950)]

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* of the following questions : [20]

(i) State the causes of Revolt 1857.

(ii) Explain the achievements of Brahmo Samaj and Prarthana Samaj in Reform Movement.

2. Attempt any *one* of the following questions : [20]

(i) State the causes of rise of revolutionary movement.

(ii) Explain the educational policy of British.

3. Attempt any *one* of the following questions : [20]

(i) Review Quit India Movement.

(ii) State the background of Muslim Communalism.

P.T.O.

4. Attempt any *one* of the following questions : [20]

(i) Write about Mountbatten Plan.

(ii) Review the workers movement.

5. Write short notes on (any *two*) : [20]

(i) Satyagraha

(ii) Famine Policy of British

(iii) Dr. Ambedkar

(iv) Integration of Princely state Junagad.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मुल इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

(i) 1857 च्या उठावाची कारणे सांगा.

(ii) ब्राम्हो समाज आणि प्रार्थना समाज यांचे सुधारणा चळवळीतील कार्ये स्पष्ट करा.

2. खालील प्रश्नांपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

(i) क्रांतिकारी चळवळीच्या उदयाची कारणे सांगा.

(ii) ब्रिटिशांचे शिक्षणविषयक धोरण विशद करा.

3. खालील प्रश्नांपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
- (i) 'छेडो भारत' आंदोलनाचा आढावा घ्या.
- (ii) मुस्लीम जमातवादाच्या उदयाची पार्श्वभूमी सांगा.
4. खालील प्रश्नांपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
- (i) माउंटबॅटन योजने बाबत लिहा.
- (ii) कामगार चळवळीचा आढावा घ्या.
5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही **दोन**) : [20]
- (i) सत्याग्रह
- (ii) ब्रिटिशांचे दुष्काळविषयक धोरण
- (iii) डॉ. आंबेडकर
- (iv) जुनागड संस्थानचे विलिनीकरण

Total No. of Questions—5+5]

[Total No. of Printed Pages—6

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-235

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

HISTORY

Special Paper I

[Ancient India (3000 B.C. to 1206 A.D.)]

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) Account for various sources for the study of Ancient Indian History.
  - (b) Explain the scope and features of the Harappan Civilization.
2. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) Discuss political and economic life of Vedic people.
  - (b) Explain the rise and growth of Buddhism.
3. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) Explain socio-economic life during Mauryan period.
  - (b) Explain administration of the Imperial Guptas.
4. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) Elaborate the achievements of Harshavardhana.
  - (b) Explain socio-cultural life of the Cholas.

P.T.O.

5. Write short notes on (any two) : [20]

- (a) Urbanisation
- (b) Philosophy of Jainism
- (c) Religious life of the Satvahanas
- (d) Art and Architecture of the Chalukyas.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. पुढीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

- (अ) प्राचीन भारतीय इतिहासाच्या अभ्यासाच्या विविध साधनांची माहिती लिहा.
- (ब) हडप्पा संस्कृतीची व्याप्ती आणि वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

2. पुढीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

- (अ) वेदकालीन लोकांच्या राजकीय आणि आर्थिक जीवनाची चर्चा करा.
- (ब) बौद्धधर्माचा उदय आणि विकास स्पष्ट करा.

3. पुढीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

- (अ) मौर्यकालीन सामाजिक-आर्थिक जीवन स्पष्ट करा.
- (ब) गुप्तकालीन प्रशासन स्पष्ट करा.

4. पुढीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

- (अ) हर्षवर्धनाची कामगिरी सविस्तर स्पष्ट करा.
- (ब) चोलांचे सामाजिक-सांस्कृतिक जीवन स्पष्ट करा.

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]

- (अ) नागरीकरण
- (ब) जैन तत्वज्ञान
- (क) सातवाहनांचे धार्मिक जीवन
- (ड) चालुक्यांची कला व स्थापत्य.

[5301]-EXT-235

[Diplomatic History of Marathas (1707-1818)]

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) Examine the Literary sources for the study of history of the Marathas.
  - (b) Discuss the political background of expansion of the Maratha power.
2. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) Critically examine the internal relations between Senapati Dabhade and the Peshwas.
  - (b) Review the internal relations between Sarkhel Angre and the Peshwas.
3. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) Discuss the causes and consequences of the battle of Panipat.
  - (b) Evaluate the achievements of Barbhai Council.
4. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) Discuss in detail Maratha-British Wars.
  - (b) Review the Central Administration of the Marathas.

5. Write short notes on (any two) :

[20]

- (a) Travellers Accounts
- (b) Aluta and Baluta
- (c) Peshwa Madhavrao-I
- (d) Judicial Administration.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. पुढीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा :

[20]

(अ) मराठ्यांच्या इतिहासाच्या अभ्यासासाठी लिखित साधनांचे परीक्षण करा.

(ब) मराठ्यांच्या सत्ताविस्ताराच्या राजकीय पार्श्वभूमीची चर्चा करा.

2. पुढीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा :

[20]

(अ) सेनापती दाभाडे आणि पेशवे यांच्या अंतर्गत संबंधांचे टीकात्मक परीक्षण करा.

(ब) सरखेल आंग्रे आणि पेशवे यांच्या अंतर्गत संबंधांचा आढावा घ्या.

3. पुढीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा :

[20]

(अ) पानीपतच्या लढाईची कारणे आणि परिणाम यांची चर्चा करा.

(ब) बारभाई मंडळाच्या कामगिरीचे मूल्यमापन करा.

4. पुढीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

- (अ) मराठे-इंग्रज युद्धांची सविस्तर चर्चा करा.
- (ब) मराठ्यांच्या केंद्रिय प्रशासनाचा आढावा घ्या.

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]

- (अ) प्रवासवर्णने
- (ब) अलुतं आणि बलुतं
- (क) थोरले माधवराव पेशवे
- (ड) न्यायिक प्रशासन.

Total No. of Questions—5+5]

[Total No. of Printed Pages—6

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-236

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

HISTORY

Special Paper II

[History of Modern Maharashtra (1818 to 1960)]

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) Discuss the socio-economic life during the early 19th century Maharashtra.
  - (b) Examine the impact of British Administration on socio-religious life of Maharashtra.
2. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) Review the contribution of Mahatma Phule.
  - (b) Discuss philosophy and achievements of the Prarthana Samaj.
3. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) Review the contribution of Dr. Babasaheb Ambedkar.
  - (b) Discuss the thoughts and achievements of Maharshi Vitthal Ramji Shinde.

P.T.O.

4. Attempt any *one* of the following questions : [20]

(a) Examine the development of Non-Brahmin Movement in modern Maharashtra.

(b) Review the Samyukta Maharashtra Movement.

5. Write short notes on (any *two*) : [20]

(a) Renaissance

(b) Paramhansa Mandali

(c) Umaji Naik

(d) AITUC.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. पुढीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

(अ) एकोणिसाव्या शतकातील महाराष्ट्रातील सामाजिक-आर्थिक जीवनाची चर्चा करा.

(ब) महाराष्ट्रातील सामाजिक-धार्मिक जीवनावरील ब्रिटीश प्रशासनाच्या प्रभावाचे परीक्षण करा.

2. पुढीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

(अ) महात्मा फुले यांच्या योगदानाचा आढावा घ्या.

(ब) प्रार्थना समाजाचे तत्वज्ञान आणि कामगिरी यांची चर्चा करा.

3. पुढीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(अ) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या योगदानाचा आढावा घ्या.
(ब) महर्षी विठ्ठल रामजी शिंदे यांचे विचार आणि कामगिरी यांची चर्चा करा.
4. पुढीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(अ) आधुनिक महाराष्ट्रातील ब्राह्मणेतर चळवळीच्या वाटचालीचे परीक्षण करा.
(ब) संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीचा आढावा घ्या.
5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]
(अ) पुनरुज्जीवनाची चळवळ
(ब) परमहंस मंडळी
(क) उमाजी नाईक
(ड) आयटक (AITUC).

[5301]-EXT-236

[Medieval India (1206-1707)]

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) Review literary sources for the study of Medieval Indian History.
  - (b) Examine economic reforms of Alauddin Khilji.
2. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) Assess the development of trade and industry during the Delhi Sultanate.
  - (b) Review for the Bhakti Movement.
3. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) Review the reforms of Sher Shah Suri.
  - (b) Examine the Mughal Administration.
4. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) Discuss the land revenue system of the Mughals.
  - (b) Examine the rise and growth of Trade and Industry during the Mughal times.

5. Write short notes on (any two) : [20]

- (a) Mansabdari System
- (b) Sufi Cult
- (c) Mughal Arts
- (d) Aurangzeb and Chhatrapati Sambhaji Maharaj.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. पुढीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

(अ) मध्ययुगीन भारतीय इतिहासाच्या अभ्यासासाठी लिखित साधनांचा आढावा घ्या.

(ब) अलाउद्दीन खिलजीच्या आर्थिक सुधारणांचे परीक्षण करा.

2. पुढीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

(अ) दिल्ली सुलतानशाहीकालीन व्यापार आणि उद्योग यांच्या विकासाचे मूल्यमापन करा.

(ब) भक्ती चळवळीचा आढावा घ्या.

3. पुढीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

(अ) शेरशाह सूरीच्या सुधारणांचा आढावा घ्या.

(ब) मुघल प्रशासनाचे परीक्षण करा.

4. पुढीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

(अ) मुघलांच्या जमीन महसूल पद्धतीची चर्चा करा.

(ब) मुघलकालीन व्यापार आणि उद्योग यांच्या उदय आणि विकासाचे परीक्षण करा.

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]

(अ) मनसबदारी पद्धती

(ब) सुफी पंथ

(क) मुघल कला

(ड) औरंगजेब आणि छत्रपती संभाजी महाराज.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-237

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

ANCIENT INDIAN HISTORY, CULTURE AND ARCHAEOLOGY

General Paper II

[Outline of Political, Social and Economic Institutions
of Ancient India (600 B.C. to 1200 A.D.)]

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *one* of the following questions : [20]

(a) State the archaeological sources of the history of Ancient Indian Political, Social and Economic Institutions.

Or

(b) Describe in detail the Saptanga theory of state.

2. Answer any *one* of the following questions : [20]

(a) Explain the nature and function of Ancient Indian Ministry.

Or

(b) Take a review of the nature and function of Sabha and Samiti.

3. Answer any *one* of the following questions : [20]

(a) Discuss the merits and demerits of the Varna system.

Or

(b) Take a review of sixteen sacraments in Ancient India.

P.T.O.

4. Answer any *one* of the following questions : [20]

(a) Describe the industries in Ancient India.

Or

(b) Explain the foreign trade in Ancient India.

5. Write short notes on (any *two*) : [20]

(a) System of function of Republics

(b) Types of Ancient Courts

(c) Life of women in Vedic period

(d) Ancient Coins.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :—(i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

(अ) प्राचीन भारतीय राजकीय, सामाजिक व आर्थिक संस्थांच्या इतिहासाची पुरातत्त्वीय साधने सांगा.

किंवा

(ब) राज्याचा सप्तांग सिद्धान्त सविस्तर वर्णन करा.

2. खालील कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

(अ) प्राचीन भारतातील मंत्रीमंडळाचे स्वरूप व कार्य स्पष्ट करा.

किंवा

(ब) सभा व समितीच्या स्वरूप व कार्याचा आढावा घ्या.

3. खालील कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

(अ) वर्णव्यवस्थेच्या गुण-दोषांची चर्चा करा.

किंवा

(ब) प्राचीन भारतातील सोळा संस्कारांचा आढावा घ्या.

4. खालील कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

(अ) प्राचीन भारतीय उद्योग-धंद्याचे वर्णन करा.

किंवा

(ब) प्राचीन भारतीय परराष्ट्रीय व्यापार स्पष्ट करा.

5. थोडक्यात टीपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]

(अ) गणराज्यांची कार्यपद्धती

(ब) प्राचीन न्यायालयांचे प्रकार

(क) वेदकालीन स्त्री-जीवन

(ड) प्राचीन नाणी.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-238

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

ANTHROPOLOGY

(G-II : Indian Tribes and Tribal Development)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Explain the structure and functions of youth dormitories. [20]

Or

What are the various approaches to tribal welfare ?

2. Explain the main problems of Indian tribes. [20]

Or

Explain the difference between Caste and Tribe.

3. Evaluate the policy of protective discrimination for Scheduled Tribes. [20]

Or

Describe the causes of tribal movement in India.

4. Explain the various types of interviews. [20]

Or

Describe the economic and geographical classification of Indian tribes.

P.T.O.

5. Write short notes on (any two) : [20]

- (1) Report Writing
- (2) Integrated Tribal Development Programme
- (3) Ghotul
- (4) Rapport establishment.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. युवागृहाची रचना व कार्ये विशद करा. [20]

किंवा

आदिवासी विकासाचे विविध दृष्टीकोन विशद करा.

2. भारतीय आदिवासींच्या मुख्य समस्या सांगा. [20]

किंवा

जात व जमात यातील फरक स्पष्ट करा.

3. अनुसूचित जमातीसाठी असलेले संरक्षणात्मक पक्षपात धोरणाचे मूल्यमापन करा. [20]

किंवा

भारतातील आदिवासी चळवळीची कारणे विशद करा.

4. मुलाखतीचे विविध प्रकार स्पष्ट करा. [20]

किंवा

भारतीय आदिवासींचे आर्थिक आणि भौगोलिक वर्गीकरण स्पष्ट करा.

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]

- (1) अहवाल लेखन
- (2) एकात्मिक आदिवासी विकास कार्यक्रम
- (3) गोतुल
- (4) परस्परसंबंध विकसन.

Total No. of Questions—5+5]

[Total No. of Printed Pages—6

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-239

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

GEOGRAPHY

(For External)

General Paper II

(Gg-210 : Elements of Climatology and Oceanography)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Draw neat diagrams wherever necessary.

(iv) Use of map stencils is allowed.

1. Attempt any *one* of the following questions : [20]

(a) Describe the heat budget of the earth with diagram.

(b) Give an account of composition and structure of atmosphere with diagram.

2. Attempt any *one* of the following questions : [20]

(a) What is Cyclone ? Explain tropical and temperate cyclones and associated weather conditions.

(b) Explain in detail various types of winds with examples.

P.T.O.

3. Attempt any *one* of the following questions : [20]
(a) What is Oceanography ? Explain its nature and scope.
(b) What is salinity ? Explain the factors affecting salinity of ocean water.
4. Attempt any *one* of the following questions : [20]
(a) Write in detail general idea of ocean relief with reference to Atlantic ocean.
(b) Explain how oceans are storehouse of resources for the future.
5. Write short notes on (any *two*) : [20]
(a) Types of clouds
(b) Global warming
(c) Tsunami waves
(d) Effects of ocean currents.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
(iii) नकाशा स्टेन्सिल वापरण्यास परवानगी आहे.
(iv) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(अ) पृथ्वी उष्णतेचा ताळेबंद आकृतीसहित वर्णन करा.
(ब) वातावरणाचे घटक व रचना आकृतीसहित स्पष्ट करा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(अ) आवर्त म्हणजे काय ते सांगून उष्णकटिबंधीय आणि समशीतोष्ण कटिबंधीय आवर्तच्या वेळच्या हवेच्या स्थितीचा आढावा घ्या.
(ब) वाऱ्यांचे विविध प्रकार उदाहरणासहित सविस्तर विशद करा.
3. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तरे लिहा : [20]
(अ) सागरशास्त्र म्हणजे काय सांगून त्याची व्याख्या, स्वरूप व व्याप्ती स्पष्ट करा.
(ब) सागरजलाची क्षारता म्हणजे काय ? सागरजलाच्या क्षारतेवर परिणाम करणारे घटक सविस्तर स्पष्ट करा.
4. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तरे लिहा : [20]
(अ) सागरतळरचनेचे वर्णन करून आटलांटिक महासागराची तळरचना स्पष्ट करा.
(ब) भविष्यात महासागर साधनसंपत्तीचे आगर कसे असतील ? ते सविस्तर स्पष्ट करा.
5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही **दोन**) : [20]
(अ) ढगांचे विविध प्रकार
(ब) जागतिक तपमान वाढ
(क) त्सुनामी लाटा
(ड) समुद्र प्रवाहांचे परिणाम.

[5301]-EXT-239

[(Gg-210 : Geography of Disaster Management (G-2)]

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

- N.B. :—** (i) *All* questions are compulsory.
(ii) Figures to the right indicate full marks.
(iii) Use of map stencils is allowed.
(iv) Draw neat diagrams wherever necessary.

1. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) Explain the role of media in disaster management with examples.
  - (b) What is drought ? Explain the causes, effects and management of drought.

2. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) Define the disaster. Give an account of classification of disaster.
  - (b) What is disaster management ? Describe pre and post-disaster management in detail.

3. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) Write the definition of acid rain. Explain the causes, effects and measures of acid rain.
  - (b) Explain the Tsunami 2004 in Indian Ocean in detail.

4. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) What is Earthquake ? Explain the causes, effect and management in detail.
  - (b) Give the definition of deforestation. Explain its causes and effects in detail.

5. Write short notes on (any two) : [20]

- (a) Fukushima nuclear disaster, 2011
- (b) Objective of disaster management
- (c) Effects of soil degradation
- (d) Concept of disaster management.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) नकाशा स्टेन्सिल वापरण्यास परवानगी आहे.

(iv) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

1. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तरे लिहा : [20]

(अ) आपत्ती व्यवस्थापनात प्रसार माध्यमांची भूमिका उदाहरणांसह स्पष्ट करा.

(ब) अवर्षण म्हणजे काय ? अवर्षणाची कारणे, परिणाम आणि व्यवस्थापन स्पष्ट करा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तरे लिहा : [20]

(अ) आपत्तीची व्याख्या द्या. आपत्तीचे वर्गीकरण सविस्तर वृत्तांत द्या.

(ब) आपत्ती व्यवस्थापन म्हणजे काय ? आपत्तीपूर्व व आपत्तीनंतरचे व्यवस्थापन सविस्तर वर्णन करा.

3. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

(अ) आम्लपर्जन्याची व्याख्या लिहा. आम्लपर्जन्याची कारणे, परिणाम आणि उपाय स्पष्ट करा.

(ब) हिंदी महासागरातील 2004 ची त्सुनामी सविस्तर स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
- (अ) भूकंप म्हणजे काय ? भूकंपाची कारणे, परिणाम आणि व्यवस्थापन सविस्तर स्पष्ट करा.
- (ब) निर्वनिकरणाची व्याख्या द्या. निर्वनिकरणांची कारणे आणि परिणाम सविस्तर विशद करा.
5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]
- (अ) फुकुशिमा आण्विक आपत्ती, 2011
- (ब) आपत्ती व्यवस्थापनाची उद्दिष्टे
- (क) मृदा-हासाचे परिणाम
- (ड) आपत्ती व्यवस्थापन संकल्पना.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-244

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

PSYCHOLOGY

(G-2 : Social Psychology)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

***N.B.* :— (i) All questions are compulsory.**

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Define Social Psychology. Discuss the levels of social behaviour. [20]

OR

Discuss internal and external determinants of attraction.

2. Define aggression. Explain the factors responsible for aggression. [20]

OR

Define communication. Explain the process of communication.

3. Define prejudice. Explain the causes of prejudice. [20]

OR

Discuss internal and external factors influencing prosocial behaviour.

4. Describe the characteristics of effective leaders. [20]

OR

Define self-esteem. Describe gender differences in self-esteem.

P.T.O.

5. Write short notes (any four) : [20]

- (1) Unhealthy communication
- (2) Motives for prosocial behaviour
- (3) Components of attitude
- (4) Perspectives in aggression
- (5) Obedience
- (6) Self.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. सामाजिक मानसशास्त्राची व्याख्या द्या. सामाजिक वर्तनाच्या पातळ्यांचे वर्णन करा.

[20]

किंवा

आकर्षणाची अंतर्गत आणि बाह्य नियामके स्पष्ट करा.

2. आक्रमकतेची व्याख्या द्या. आक्रमकतेची कारणे स्पष्ट करा.

[20]

किंवा

संप्रेषणाची व्याख्या द्या. संप्रेषणाची प्रक्रिया स्पष्ट करा.

3. पूर्वग्रहाची व्याख्या द्या. पूर्वग्रहाची कारणे स्पष्ट करा.

[20]

किंवा

समाजाभिमुख वर्तनावर प्रभाव टाकणाऱ्या आंतरीक व बाह्य घटकांची चर्चा करा.

4. प्रभावी नेतृत्वाची गुणवैशिष्ट्ये वर्णन करा. [20]

किंवा

स्व-आदरभावाची व्याख्या द्या. स्व-आदरभावातील लिंगभेद वर्णन करा.

5. थोडक्यात टीपा लिहा (कोणत्याही चार) : [20]

- (1) अप्रभावी संप्रेषण
- (2) समाजाभिमुख वर्तनाची प्रेरके
- (3) अभिवृत्तीचे घटक
- (4) आक्रमकतेचे दृष्टिकोन
- (5) आज्ञापालन
- (6) 'स्व' (Self)

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-247

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

GANDHIAN THOUGHT

**(G-2 : Gandhiji's Social, Educational, Political and
Economic Thoughts)**

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Explain the concept of society according to Rousseau and Thoreau. [20]

Or

Explain fully nature and functions of state according to Gandhiji.

2. Elaborately discuss Gandhiji's concept of social change. [20]

Or

State and discuss Gandhiji's idea of spiritualization of politics.

3. Explain Gandhiji's idea of constructive programme with the help of any *four* points of constructive programme. [20]

Or

Explain critically, Gandhiji's concept of Panchayat Raj.

P.T.O.

4. Bringout the importance of Gandhiji's Wardha Scheme of Education. [20]

Or

Explain and evaluate Gandhiji's idea of decentralization.

5. Explain Gandhiji's Idea of Man and Society on the ground of Rousseau and Ruskin. [20]

Or

Explain and critically evaluate Gandhiji's concept of Sarvodaya.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. रुसो आणि थोरो यांची समाज संकल्पना स्पष्ट करा. [20]

किंवा

गांधीजींना अनुसरून राज्याचे स्वरूप आणि कार्ये सविस्तर स्पष्ट करा.

2. गांधीजींची समाज परिवर्तन ही संकल्पना विस्ताराने चर्चा करा. [20]

किंवा

गांधीजींच्या 'राजकारणाचे आध्यात्मिकरण' ही संकल्पना सांगून तिची चर्चा करा.

3. गांधीजींची विधायक कार्यक्रम ही संकल्पना कोणत्याही चार कलमांच्या साह्याने स्पष्ट करा. [20]

किंवा

गांधीजींची पंचायतराज संकल्पना चिकित्सकपणे स्पष्ट करा.

4. गांधीजींच्या वर्धा शिक्षण पद्धतीचे महत्व स्पष्ट करा. [20]

किंवा

गांधीजींची विकेंद्रिकरण संकल्पना स्पष्ट करून तिचे मूल्यमापन करा.

5. रूसो आणि रस्कीन या विचारवंतांच्या मानव संकल्पनेच्या आधारावर गांधीजींची मानव संकल्पना स्पष्ट करा. [20]

किंवा

गांधीजींची सर्वोदय संकल्पना स्पष्ट करून तिचे मूल्यमापन करा.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-249

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

HISTORY

(For External)

G-II : History of Civilization : Indian Culture

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* of the following questions : [20]

(A) Write on the salient features of Indian Culture.

(B) Describe the philosophy and teaching of Jain Dharma.

2. Attempt any *one* of the following questions : [20]

(A) Give the salient features of Harappan Culture.

(B) Write about the development of Indian Science in Ancient India.

3. Attempt any *one* of the following questions : [20]

(A) Evaluate in detail the development of Ancient Indian Languages and Literature.

(B) State the contribution of Bhakti Movement.

P.T.O.

4. Attempt any *one* of the following questions : [20]

(A) State the Social and Cultural salient features of the kingdom of King Ashoka.

(B) Evaluate the development of Architecture in Ancient India.

5. Write short notes on (any *two*) : [20]

(A) Neolithic Culture

(B) Buddhist Caves

(C) Arya Samaj

(D) Ramakrishna Mission.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

(अ) भारतीय संस्कृतीची ठळक वैशिष्ट्ये विशद करा.

(ब) जैन धर्माचे तत्त्वज्ञान आणि शिकवणूक यांचे वर्णन करा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

(अ) हडप्पा संस्कृतीची ठळक वैशिष्ट्ये सांगा.

(ब) प्राचीन भारताच्या विज्ञानविषयक प्रगतीचा आढावा घ्या.

3. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(अ) प्राचीन भारतातील भाषा व साहित्याच्या प्रगतीचा सविस्तर आढावा घ्या.
(ब) भक्ति चळवळीचे योगदान सांगा.
4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(अ) सम्राट अशोकाच्या काळातील सामाजिक आणि सांस्कृतिक वैशिष्ट्यांचा आढावा घ्या.
(ब) प्राचीन भारतातील स्थापत्य शैलीच्या विकासाचा आढावा घ्या.
5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]
(अ) नवाश्मयुग
(ब) बौद्ध लेण्या
(क) आर्य समाज
(ड) रामकृष्ण मिशन.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-250

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

HOME ECONOMICS

(For External)

G-2 : Sociology of Indian Family

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

***N.B.* :—** (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **500** words (any *one*) : [20]

(1) Explain the nature and scope of Sociology.

(2) Explain the merits and demerits of joint family.

2. Answer the following questions in **500** words (any *one*) : [20]

(1) Describe the main function of family with suitable examples.

(2) Describe in brief the basic development of Human Race.

3. Answer the following questions in **500** words (any *one*) : [20]

(1) Describe the causes and effects of family disorganization in India.

(2) Explain the types of Indian Marriage.

P.T.O.

4. Answer the following questions in **500** words (any *one*) : [20]

- (1) Write an essay on social legislation about Marriage and Family in India.
- (2) Explain the role of Government in Child and Women Welfare in Indian Society.

5. Write short notes on (any *two*) : [20]

- (1) Family Welfare
- (2) Importance of Marriage
- (3) Importance of Social Legislation in India
- (4) Nuclear Family.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची उत्तर **500** शब्दांत लिहा (कोणताही **एक**) : [20]

- (1) समाजशास्त्राची स्वरूप आणि व्याप्ती स्पष्ट करा.
- (2) संयुक्त कुटुंबाचे गुण-दोष स्पष्ट करा.

2. खालील प्रश्नांची उत्तर **500** शब्दांत लिहा (कोणताही **एक**) : [20]

- (1) कुटुंबाचे प्रमुखचे कार्ये थोडक्यात स्पष्ट करा.
- (2) मानवी वंशाच्या मुळभूत विकासाचे थोडक्यात स्पष्ट करा.

3. खालील प्रश्नांची उत्तर 500 शब्दांत लिहा (कोणताही एक) : [20]
- (1) कुटुंब विघटनाच्या कारणांची व परिणामांचे वर्णन करा.
  - (2) भारतीय विवाहाचे प्रकार स्पष्ट करा.
4. खालील प्रश्नांची उत्तर 500 शब्दांत लिहा (कोणताही एक) : [20]
- (1) भारतातील विवाह आणि कुटुंब जीवनविषयक सामाजिक विधेयकावर एक निबंध लिहा.
  - (2) भारतीय समाजातील बाल आणि स्त्री कल्याणातील शासनाची भूमिका स्पष्ट करा.
5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]
- (1) कुटुंब कल्याण
  - (2) विवाहाचे महत्व
  - (3) भारतीय सामाजिक विधेयकाचे महत्व
  - (4) अणुकुटुंब.

Total No. of Questions—5+5+5]

[Total No. of Printed Pages—9

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-251

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018
DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES
(For External)
D.S. G-2 : (A) Military Geography
(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. State the impact of Geography of Land Warfare. [20]

Or

What is Geo-strategy ? Explain its importance.

2. Explain in detail the Oil Crisis in West Asia. [20]

Or

Explain in detail the concept of Grand-strategy.

3. What is National Power ? Explain any *three* elements of National Power. [20]

Or

Explain in detail the Geo-strategic position and importance of Jammu and Kashmir.

P.T.O.

4. Explain in detail the concept and importance of Military Geography. [20]

Or

State the characteristics and logistics problems in plain area.

5. Write short notes on (any two) : [20]
- (1) Importance of logistics
  - (2) Uses of Military Geography
  - (3) Tactics
  - (4) Strategic importance of Kuwait.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. भूगोलाचा जमिनावरील युद्धपद्धतीवर पडणारा प्रभाव सांगा. [20]

किंवा

भू-युद्धनीती म्हणजे काय ? तिचे महत्व स्पष्ट करा.

2. पश्चिम आशियातील तेल संघर्ष थोडक्यात स्पष्ट करा. [20]

किंवा

विशाल युद्धनीतीची संकल्पना सविस्तर स्पष्ट करा.

3. राष्ट्रिय शक्ती म्हणजे काय ? राष्ट्रिय शक्तीचे कोणतेही तीन घटक स्पष्ट करा. [20]

किंवा

जम्मू आणि काश्मीरचे भूसामरिक स्थान आणि महत्व सविस्तर स्पष्ट करा.

4. लष्करी भूगोलाची संकल्पना आणि महत्व सविस्तर स्पष्ट करा. [20]

किंवा

मैदानी प्रदेशाची वैशिष्टे आणि पुरवठा व्यवस्थेच्या समस्या सांगा.

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]

(1) पुरवठा व्यवस्थेचे महत्व

(2) लष्करी भूगोलाचे उपयोग

(3) डावपेच

(4) कुवैतचे सामरिक महत्व.

D.S. G-2 : (B) Geopolitics

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Explain the basic elements of State. [20]

Or

State the nature and scope of Geopolitics.

2. Describe the Sea Power theory of Admiral A.T. Mahan. [20]

Or

“Political Geography is a dynamic science.” Discuss.

3. What is Buffer State ? What are the problems of Buffer State ? [20]

Or

Give the contrast between Boundaries and Frontiers.

4. Describe the geographical factors affecting war. [20]

Or

Explain the functions of Territorial water.

5. Write short notes on (any two) :

[20]

- (1) Importance of Wartime Geopolitics
- (2) Exclusive Economic Zone
- (3) Elements of Nation
- (4) Maritime boundaries.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. राज्याचे मूलभूत घटक स्पष्ट करा.

[20]

किंवा

भूराजनीतीचे स्वरूप आणि व्याप्ती सांगा.

2. अँडमिरल ए.टी. महान यांच्या सागरी सत्तेच्या सिद्धांताचे वर्णन करा.

[20]

किंवा

“राजकीय भूगोल एक गतिमान शास्त्र आहे.” चर्चा करा.

3. आघातशोषक राष्ट्र म्हणजे काय ? आघातशोषक राष्ट्रांच्या समस्या कोणत्या ? [20]

किंवा

सीमा आणि सीमाप्रदेश यातील फरक सांगा.

4. युद्धावर परिणाम करणाऱ्या भौगोलिक घटकांचे वर्णन करा. [20]

किंवा

प्रादेशिक जलाशयाची कार्ये स्पष्ट करा.

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]

- (1) भूराजनीतीचे युद्धकालीन महत्त्व
- (2) आर्थिक निर्बंध क्षेत्र
- (3) राष्ट्राचे घटक
- (4) सागरी सीमा.

D.S. G-2 : (C) Industrial Security

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Describe the fundamental rights regarding Industrial Security. [20]

Or

State the functions of Security department.

2. Explain the Sabotage regarding Industrial Security. [20]

Or

State the causes and preventive measures of fire.

3. Describe the security system near the main gate. [20]

Or

What is first-aid ? Explain the types of first-aid.

4. State the importance of Industrial Security. [20]

Or

Explain the role of department of security.

5. Write short notes on (any two) :

[20]

- (1) Search Room
- (2) General Security
- (3) Perimeter Wall
- (4) Dry chemical equipment.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पाहावी.

1. औद्योगिक सुरक्षेच्या संदर्भाने मुलभूत अधिकार विशद करा.

[20]

किंवा

सुरक्षा विभागाची कार्ये सांगा.

2. औद्योगिक सुरक्षेतील घातपात स्पष्ट करा.

[20]

किंवा

आगीची कारणे व प्रतिबंधात्मक उपाय सांगा.

3. मुख्य प्रवेशद्वारा जवळील सुरक्षा व्यवस्थेचे वर्णन करा.

[20]

किंवा

प्रथमोपचार म्हणजे काय ? त्याचे प्रकार स्पष्ट करा.

4. औद्योगिक सुरक्षेचे महत्त्व सांगा.

[20]

किंवा

सुरक्षा विभागाची भूमिका स्पष्ट करा.

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणतेही दोन) :

[20]

- (1) झडती कक्ष
- (2) सर्वसाधारण सुरक्षा
- (3) कंपनी सभोवतालची भिंत
- (4) ड्राय केमीकल उपकरण.

Total No. of Questions—5+5]

[Total No. of Printed Pages—6

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-252

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

[D.S. S-1(A) : Indian Military System After Independence]

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Explain in detail the 'Tibet Problems'. [20]

Or

Explain in detail the geo-strategic position and importance of Jammu & Kashmir. [20]

2. Explain in detail about reconstruction of Indian Armed Forces since 1947. [20]

Or

Explain in detail problem of Bangla Refugee. [20]

3. Discuss India's Defence Policy. [20]

Or

Explain in detail Indianisation of British Indian Forces. [20]

P.T.O.

4. Describe the development of Missiles and Delivery System of India. [20]

Or

Trace the development of Indian Air Force after 1947. [20]

5. Write short notes on (any two) : [20]

- (i) Rann of Kutch
- (ii) Indian Army
- (iii) Operation Talwar
- (iv) MacMahon Line.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :—(i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. 'तिबेट समस्या' सविस्तर स्पष्ट करा. [20]

किंवा

जम्मू-काश्मिरची भूसामरिक स्थिती आणि महत्त्व स्पष्ट करा. [20]

2. 1947 नंतरच्या भारतीय सेनादलांची पुनर्बांधणी सविस्तर स्पष्ट करा. [20]

किंवा

बांगला निर्वासितांची समस्या सविस्तर स्पष्ट करा. [20]

3. भारताच्या संरक्षण धोरणाची चर्चा करा. [20]

किंवा

ब्रिटीश काळातील भारतीय सशस्त्र सेनेचे हिंदीकरण स्पष्ट करा. [20]

4. भारतीय क्षेपणास्त्र विकास व ती डागण्याची पद्धत यावर सविस्तर चर्चा करा. [20]

किंवा

1947 नंतरच्या भारतीय वायुसेनेच्या विकासाचा आढावा घ्या. [20]

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (i) कच्छचे रण
- (ii) भारतीय स्थलनसेना
- (iii) ऑपरेशन तलवार
- (iv) मॅकमोहन रेषा.

[5301]-EXT-252

[D.S. S-1(B) : Maratha Military System]

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All questions are compulsory*

(ii) *Figures to the right indicate full marks.*

1. Evaluate the Military leadership of Sambhaji Maharaj. [20]

Or

State the strategic importance of Jawali and explain the Jawali incident. [20]

2. Discuss the role of Santaji and Dhanaji in Maratha war of Independence. [20]

Or

Explain the causes of downfall of Maratha Power. [20]

3. Explain the geographical, social and economical background of Maharashtra before Shivaji. [20]

Or

Describe the third battle of Panipat. [20]

4. State the causes of the Second Anglo-Maratha War. [20]

Or

Explain in detail strategic importance of Karnataka campaign. [20]

5. Write short notes on (any two) : [20]

- (i) Military leadership of Shivaji Maharaj
- (ii) Strategic importance of forts
- (iii) Treaty of Purandar
- (iv) Dadoji Kondadev.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :—(i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. संभाजी महाराजांच्या लष्करी नेतृत्वाचे मुल्यमापन करा. [20]

किंवा

जावणीचे सामरिक महत्व सांगून जावळी प्रकरण स्पष्ट करा. [20]

2. मराठ्यांच्या स्वातंत्र्य युद्धातील संताजी व धनाजीच्या कामगिरीची चर्चा करा. [20]

किंवा

मराठी सत्तेच्या पतनाची कारणे स्पष्ट करा. [20]

3. शिवपूर्वकालीन महाराष्ट्राची भौगोलीक, सामाजीक व आर्थिक परिस्थिती स्पष्ट करा. [20]

किंवा

पानिपतच्या तिसऱ्या लढाईचे वर्णन करा. [20]

4. दुसऱ्या इंग्रज-मराठा युद्धाची कारणे सांगा. [20]

किंवा

कर्नाटक मोहीमेचे सामरिक महत्व सविस्तर स्पष्ट करा. [20]

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]

(i) शिवाजी महाराजांचे लष्करी नेतृत्व

(ii) किल्ल्यांचे सामरिक महत्व

(iii) पुरंदरचा सह

(iv) दादोजी कोंडदेव.

Total No. of Questions—5+5]

[Total No. of Printed Pages—6

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-253

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018
DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES
D.S. S-2(A) : International Relations
(For External)
(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Describe the role of UN in World Peace. [20]

Or

Explain the objectives and role of WTO.

2. Describe the role of GATT in the International Relations. [20]

Or

Explain in detail Disintegration of Soviet Union.

3. Explain the nature of Arms Control and Disarmament. [20]

Or

State the role of Diplomacy in International Relations.

4. Explain in detail Game Theory. [20]

Or

Describe the perceptions of U.S. and Soviet Union about detente.

P.T.O.

5. Write short notes on (any two) : [20]

- (i) Importance of International Relations
- (ii) New World Order
- (iii) Systems Approach
- (iv) International Law.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. जागतिक शांततेतील संयुक्त राष्ट्रांची भूमिका विशद करा. [20]

किंवा

जागतिक व्यापार संघटनेची उद्दिष्टे आणि भूमिका स्पष्ट करा. [20]

2. गॅटची आंतरराष्ट्रीय संबंधातील भूमिका विशद करा. [20]

किंवा

सोव्हिएत रशियाचे विभाजन सविस्तर स्पष्ट करा. [20]

3. शस्त्र नियंत्रण व निःशस्त्रीकरणाचे स्वरूप स्पष्ट करा. [20]

किंवा

आंतरराष्ट्रीय संबंधातील राजनयाची भूमिका स्पष्ट करा. [20]

4. खेळ सिद्धांत स्पष्ट करा. [20]

किंवा

अमेरिका व सोव्हिएत रशियाचा सलोख्या विषयीचा दृष्टीकोन विशद करा. [20]

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

(i) आंतरराष्ट्रीय संबंधाचे महत्त्व

(ii) नविन जागतिक व्यवस्था

(iii) व्यवस्थात्मक दृष्टिकोण

(iv) आंतरराष्ट्रीय कायदा.

D.S. S-2(B) : International Security

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. What are Cyber Crimes ? Explain the types of Cyber Crimes. [20]

Or

Explain in detail the origin and development of Cold War. [20]

2. Describe the causes and effects of Terrorism. [20]

Or

Explain the security problems and characteristics of Post Cold War Scenario. [20]

3. Describe the nature and effects of ethnic conflicts. [20]

Or

What is the Non-Alignment ? State the role in International Security on Non-Alignment. [20]

4. What is Diplomacy ? Explain the functions of Diplomacy. [20]

Or

Describe the nature and problems of arms control and disarmament. [20]

5. Write short notes on (any two) : [20]

(i) Environmental Problems

(ii) Balance of Power

(iii) International Security

(iv) New Cold War.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. सायबर गुन्हे म्हणजे काय ? सायबर गुन्ह्यांचे प्रकार स्पष्ट करा. [20]

किंवा

शीतयुद्धाचा उगम आणि विकास स्पष्ट करा. [20]

2. दहशतवादाची कारणे आणि परिणाम विशद करा. [20]

किंवा

शीतयुद्धोत्तर काळातील सुरक्षेच्या समस्या व वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. [20]

3. वांशिक संघर्षाचे स्वरूप आणि परिणाम विशद करा. [20]

किंवा

अलिप्तता म्हणजे काय ? आंतरराष्ट्रीय सुरक्षेतील अलिप्ततेची भूमिका सांगा. [20]

4. राजनय म्हणजे काय ? राजनयज्ञाची कार्ये स्पष्ट करा. [20]

किंवा

शस्त्र नियंत्रण व निःशस्त्रीकरणाचे स्वरूप व समस्या विशद करा. [20]

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]

- (i) पर्यावरणीय समस्या
- (ii) सत्ता संतुलन
- (iii) जागतिक सुरक्षा
- (iv) नवीन शीतयुद्ध.

Total No. of Questions—5+5]

[Total No. of Printed Pages—6

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-256

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

G-2 : EDUCATION

(NEW SYLLABUS)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *one* question in 500 words : [20]

(a) What is democratic citizenship ? Explain the role of education to inculcate democratic citizenship among students.

(b) What is heredity and environment ? Explain the educational importance of heredity and environment.

2. Answer any *one* question in 500 words : [20]

(a) What is secondary education ? Explain the educational importance of secondary education in detail.

(b) Describe Mahatma Gandhi's 'Basic Education' System in detail.

3. Answer any *one* question in 500 words : [20]

(a) Explain the characteristics of physical, emotional and social development in childhood stage.

(b) What is Memory ? Explain the stages of process of memory.

P.T.O.

4. Answer any *one* question in **500** words : [20]

- (a) What is inclusive education ? Illustrate the need of education to students with special need.
- (b) Explain Thorndike's 'Trial and Error' theory of learning, in detail.

5. Write short notes on the following in **200-250** words each (any *two*) : [20]

- (a) 'Learning through nature' concept by Rousseau
- (b) Insight learning method
- (c) Laws of heredity
- (d) Objectives of secondary education.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी **एका** प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दांत लिहा : [20]

- (अ) लोकशाही नागरिकत्व म्हणजे काय ? विद्यार्थ्यांमध्ये लोकशाही नागरिकत्व रुजविण्यामध्ये शिक्षणाची भूमिका स्पष्ट करा.
- (ब) अनुवंश व परिस्थिती म्हणजे काय ? अनुवंश व परिस्थितीचे शैक्षणिक महत्त्व सविस्तर स्पष्ट करा.

2. खालीलपैकी **एका** प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दांत लिहा : [20]
(अ) माध्यमिक शिक्षण म्हणजे काय ? माध्यमिक शिक्षणाचे महत्व सविस्तर स्पष्ट करा.
(ब) महात्मा गांधीची मूलोद्द्योगी शिक्षणपद्धती सविस्तर स्पष्ट करा.
3. खालीलपैकी **एका** प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दांत लिहा : [20]
(अ) किशोरावस्थेची शारीरिक, भावनिक व सामाजिक विकासाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट लिहा.
(ब) स्मरण म्हणजे काय ? स्मरण प्रक्रियेचे टप्पे सविस्तर स्पष्ट करा.
4. खालीलपैकी **एका** प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दांत लिहा : [20]
(अ) सर्वसमावेशक शिक्षण म्हणजे काय ? विशेष गरजा असणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठीच्या शिक्षणाची गरज सोदाहरण स्पष्ट करा.
(ब) थॉर्नडाईकची प्रयत्न-प्रमाद पद्धती सविस्तर स्पष्ट करा.
5. प्रत्येकी **200** ते **250** शब्दांत थोडक्यात टीपा लिहा (कोणतेही दोन) : [20]
(1) रूसोची निसर्गातून शिक्षणाची संकल्पना
(2) मर्मदृष्टीमूलक अध्ययन पद्धती
(3) अनुवंशाचे नियम
(4) माध्यमिक शिक्षणाची उद्दिष्टे.

G-2 : EDUCATION

(OLD SYLLABUS)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *one* question in **500** words : [20]

(a) What is Democratic Citizenship ? Explain the role of school in developing Democratic Citizenship.

(b) What is Project Method ? Explain the nature and importance of project method in detail.

2. Answer any *one* question in **500** words : [20]

(a) Explain the characteristics of Physical, Emotional, Intellectual and Social Development in adolescence stage.

(b) What do you mean by Insight Learning Method ? Explain the educational importance of insight learning method.

3. Answer any *one* question in **500** words : [20]

(a) What is Memory ? Explain the stages of memory in detail.

(b) What is Vocational Education ? Explain the need and importance of vocational education in detail.

4. Answer any *one* question in **500** words : [20]

- (a) What is Secondary Education ? What are the objectives of Secondary Education ? Explain the importance of Secondary Education.
- (b) What is Heredity and Environment ? Explain the educational importance of heredity and environment.

5. Write short notes in **200-250** words each (any *two*) : [20]

- (a) Impact of Motivation on Learning
- (b) Problems in Secondary Education
- (c) Basic Education System
- (d) Importance of Sakharshala.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी **एका** प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दांत लिहा : [20]

- (अ) लोकशाही नागरिकत्व म्हणजे काय ? लोकशाही नागरिकत्व विकसनामध्ये शाळेची भूमिका स्पष्ट करा.
- (ब) प्रकल्प पद्धती म्हणजे काय ? प्रकल्प पद्धतीचे स्वरूप व महत्त्व सविस्तर स्पष्ट करा.

2. खालीलपैकी **एका** प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दांत लिहा : [20]
(अ) कुमारावस्थेतील शारीरिक, भावनिक, मानसिक व सामाजिक विकासाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
(ब) मर्मदृष्टीमूलक अध्ययन पद्धतीचा अर्थ सांगून मर्मदृष्टीमूलक अध्ययन पद्धतीचे शैक्षणिक महत्त्व स्पष्ट करा.
3. खालीलपैकी **एका** प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दांत लिहा : [20]
(अ) स्मरण म्हणजे काय ? स्मरणाचे टप्पे सविस्तर स्पष्ट करा.
(ब) व्यावसायिक शिक्षण म्हणजे काय ? व्यावसायिक शिक्षणाची गरज व महत्त्व सविस्तर स्पष्ट करा.
4. खालीलपैकी **एका** प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दांत लिहा : [20]
(अ) माध्यमिक शिक्षण म्हणजे काय ? माध्यमिक शिक्षणाची उद्दिष्ट्ये कोणती ? माध्यमिक शिक्षणाचे महत्त्व स्पष्ट करा.
(ब) अनुवंश व परिस्थिती म्हणजे काय ? अनुवंश व परिस्थितीचे शैक्षणिक महत्त्व स्पष्ट करा.
5. प्रत्येकी **200-250** शब्दांत थोडक्यात टीपा लिहा (कोणतेही दोन) : [20]
(अ) प्रेरणेचा अध्ययनावरील परिणाम
(ब) माध्यमिक शिक्षणातील समस्या
(क) मूलोद्योगी शिक्षण योजना
(ड) साखरशाळेचे महत्त्व.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-259

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

ENGLISH (GENERAL)

PAPER II

(Study of English Language and Literature)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

Texts Prescribed :—

- (i) Rainbow : A collection of short stories. Ed. Board of Editors, Orient Blackswan.
- (ii) Linguistics : An Introduction. Ed. Board of Editors, Orient Blackswan.

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. (A) Attempt any *one* of the following in about **100** words : [10]

(i) What is short story ? Explain the elements of short-story with suitable examples.

(ii) Comment on Plato's Theory of Imitation'.

(B) Attempt any *one* of the following in about **100** words : [10]

(i) Appreciate critically the story 'The Mother of A Traitor'.

(ii) Evaluate 'My Uncle Jules' as a story of a poor family.

P.T.O.

2. Write short notes on any *four* of the following in about **100** words each : [20]

- (i) Speech Mechanism
- (ii) Place of Articulation
- (iii) Front Vowels
- (iv) Uses of Rising Tone
- (v) Word Stress
- (vi) Nasal Sound in English.

3. Answer any *two* of the following in about 100 words each : [20]

- (i) Compare and contrast the character of Jimmy and Bob.
- (ii) Explain the role of the narrator in 'Lawley Road'.
- (iii) The incident in 'The Open Window' is a comedy for the girl and tragedy for Mr. Framton. Do you agree ? Give reasons.
- (iv) Describe the meetings between Mini and Rahmun before and after his imprisonment.

4. Write notes on any *two* of the following in about **100** words each : [20]

- (i) Types of Morpheme
- (ii) Process of Suffixation
- (iii) Morphemes and Allomorphs
- (iv) Morphology : As a branch of literature.

5. Write notes on any *two* of the following in about **100** words each : [20]

(i) Vocabulary differences between British and American English

(ii) Styles

(iii) Bilingualism and Multilingualism

(iv) Varieties of Dialect.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-260

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

ENGLISH

Special Paper I

(Appreciating Drama)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

Texts Prescribed :— (i) *The Merchant of Venice* by
William Shakespeare

(ii) *A Doll's House* by Henrik Ibsen

(iii) *Old Stone Mansion* by Mahesh Elkunchwar

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *four* of the following questions : [20]

(i) State the difference between plot and story.

(ii) What is tragic flaw ?

(iii) What is flat character ? Give examples.

(iv) What are the elements of drama ?

(v) Define comedy. Give examples.

(vi) What is dramatic conflict ? Mention its types.

P.T.O.

2. Attempt any *one* of the following questions : [20]
- (i) Write a note on the plot structure of *The Merchant of Venice*.
  - (ii) Draw a character sketch of Portia.
3. Attempt any *two* of the following questions : [20]
- (i) Draw a character sketch of Torvald Helmer.
  - (ii) Comment on the theme of the play *A Doll's House*.
  - (iii) Bring out the significance of Nil Krogstad in *A Doll's House*.
4. Attempt any *two* of the following questions : [20]
- (i) Examine *Old Stone Mansion* as a social satire.
  - (ii) Discuss the theme of *Old Stone Mansion*.
  - (iii) Draw a character sketch of Sudhir.
5. Attempt any *eight* of the following questions : [20]
- (i) Comment on the setting of *The Merchant of Venice*.
  - (ii) Describe the use of three unities in *The Merchant of Venice*.
  - (iii) Give examples of dramatic irony in *A Doll's House*.
  - (iv) Who is the protagonist in *A Doll's House* ? Why ?

- (v) Mention the symbols used in *The Merchant of Venice*.
- (vi) Point out the significance of the opening scene in *Old Stone Mansion*.
- (vii) What is the significance of the Christmas tree in *A Doll's House* ?
- (viii) Comment on the use of humour in *Old Stone Mansion*.
- (ix) Mention the minor characters in *Old Stone Mansion*.
- (x) Discuss the significance of the trial scene in *The Merchant of Venice*.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-261

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

ENGLISH

Special Paper II

(Appreciating Poetry)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

Text Prescribed : Auroral Musings

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *four* : [20]

- (i) Explain the conceit of parallel lines in “The Definition of Love”.
- (ii) Describe the Biblical references in “The Invocation”.
- (iii) Bring out the metaphor of ‘besieged town’ in “Batter My Heart”.
- (iv) Discuss “Men Call You Fair” as a Petrarchan Sonnet.
- (v) What is ‘Syllogism’ ? Illustrate.
- (vi) Bring out the humour in “Ode on the Death of a Favourite Cat.”

2. Answer any *four* : [20]

- (i) Bring out the ‘Mock’ element in the ‘Toilet Scene’ from Pope’s *The Rape of the Lock*.
- (ii) Discuss Donne’s “Broken Heart” as a love poem.

P.T.O.

- (iii) What is the poet's appeal to the 'West Wind' ?
- (iv) Discuss the features of Neoclassical Poetry.
- (v) What is true beauty according to Spenser ?
- (vi) Comment on the title of the poem "The Coronet".

3. Answer any *two* : [20]

- (i) What is the poet's expectation from the 'West Wind' ?
- (ii) Discuss the symbolism in "Sailing to Byzantium".
- (iii) Bring out the spider metaphor in "A Noiseless Patient Spider".

4. Answer any *two* : [20]

- (i) Discuss "La Belle Dame Sans Merci" as a ballad.
- (ii) Bring out the imagery in "The Blessed Damozel".
- (iii) Comment on "God's Grandeur" as a religious poem.

5. Explain with reference to the context any *four* : [20]

- (i) Yet all experience is an arch wherethro'
Gleams that untravell'd world whose margin fades
For ever and forever when I move.
- (ii) O sages standing in God's holy fire
As in the gold mosaic of a wall,
Come from the holy fire, perne in a gyre,
And be the singing-masters of my soul.
- (iii) They reckon ill who leave me out;
When me they fly, I am the wings;
I am the doubter and the doubt,
I am the hymn the Brahmin sings.

- (iv) And hark ! how blithe the throstle sings !
He, too, is no mean preacher :
Come forth into the light of things,
Let Nature be your teacher.
- (v)   The had
A heart—how shall I say ?—too soon made glad,
Too easily impressed; she liked whate'er
she looked on, and her looks went everywhere.
- (vi) (Ah sweet ! Even now, in that bird's song,
      strove not her accents there,
Fain to be harken'd ?.....)

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—6

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-262

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

MATHEMATICS

(MG-2 : Discrete Mathematics and Linear Algebra)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt each of the following : [20]

(i) Construct the truth table for the compound proposition :

$$(p \vee \neg q) \rightarrow p \wedge q.$$

(ii) Let $P(x)$ be the statement “ $x+3 > x$ ”. What is the truth value of the quantification $\forall x P(x)$, where the domain consists of all real numbers ?

(iii) Let L be the set of Washington State License Plates, three numbers followed by three capital letters. How many license plates are in the set ?

(iv) Prove that :

$$C(n, r) = C(n, n-r).$$

P.T.O.

(v) How many solutions does the equation $x_1 + x_2 + x_3 = 11$ have, where x_1 , x_2 and x_3 are non-negative integers ?

(vi) Define basis of a vector space.

(vii) Express (2, 5) as a linear combination of :

$$U = (1, 1), V = (1, 0).$$

(viii) Show that any set with zero vector is not linearly independent.

(ix) If $\bar{U} = (2, 3)$ $\bar{V} = (1, 6)$, then find $\langle 2\bar{U} + V, 3\bar{V} \rangle$.

(x) If $\bar{U}$ and $\bar{V}$ are orthogonal vectors in an inner product space V , then show that :

$$\|\bar{U} + \bar{V}\|^2 = \|\bar{U}\|^2 + \|\bar{V}\|^2.$$

2. (A) Attempt any *one* of the following : [8]

- (i) Use quantifiers and predicates to express the fact that $\lim_{x \rightarrow a} f(x)$ does not exist where $f(x)$ is a real valued function of real variable x and a belongs to the domain of f .
- (ii) State and prove distributive law of disjunction over conjunction.

(B) Attempt any *two* of the following : [12]

- (i) What are the negation of the statements “There is an honest politician” and “All Indians eat Parathas”.
- (ii) Give a direct proof of the theorem “If n is an odd integer, then n^2 is odd”.

(iii) How many strings of eight capital English letter are there :

(a) That contain no vowels, if letters can be repeated ?

(b) That contains no vowels, if letter cannot be repeated ?

(c) That starts with vowel, if letters can be repeated ?

3. (A) Attempt any *one* of the following : [10]

(i) A total of 1232 students have taken a course in Spanish, 879 have taken course in French, and 114 have taken course in Russian. Further 103 have taken course in both Spanish and French, 23 have taken course in both Spanish and Russian and 14 have taken course in both French and Russian. If 2092 students have taken at least one of Spanish, French and Russian, how many students have taken course in all three languages ?

(ii) Prove that there are :

$$C(n+r-1, r) = C(n+r-1, n-1)$$

r -combinations from a set with n elements with repetition of elements is allowed.

(B) Attempt any *one* of the following : [10]

- (i) If S is non-empty subset of a vector space V , then prove that $L(S)$ is the smallest subspace of V containing S .
- (ii) Let P_2 over $\mathbf{R}$ have the inner product :

$$\langle p, q \rangle = \int_{-1}^1 p(t) q(t) dt,$$

where p and q are polynomials in P_2 . Use Gram-Schmidt process to convert basis $B = \{1, 1+t, t+t^2\}$ into an orthonormal basis.

4. (A) Attempt any *one* of the following : [8]

- (i) If $\{U_1, U_2, \dots, U_n\}$ is a basis for a vector space V and $W_1, W_2, \dots, W_n$ are arbitrary n vectors in W , not necessarily distinct, then prove that there exists a unique linear transformation $T: V \rightarrow W$ such that :

$$T(U_i) = W_i, i=1, 2, \dots, n.$$

- (ii) If U and V are any *two* orthogonal vectors in a real inner product space V , then show that :

$$\|U + V\|^2 = \|U\|^2 + \|V\|^2$$

if and only if U and V are orthogonal vectors.

(B) Attempt any *two* of the following : [12]

(i) Is

$$W = \{(x, y, z) | y = x + z\}$$

a subspace of $\mathbf{R}^3$? Justify.

(ii) Show that the set :

$$\{(1, 1, 2), (1, 2, 5), (5, 3, 4)\}$$

do not form basis for $\mathbf{R}^3$.

(iii) Find coordinate vector of :

$$(1, 0, 0), (0, 1, 0) \text{ and } (1, 1, -1)$$

with respect to basis :

$$B = \{(1, 2, 1), (2, 1, 0), (1, -1, 2)\}$$

of Euclidean space $\mathbf{R}^3$.

5. (A) Attempt any *one* of the following : [8]

(i) Show that a linear transformation $T : V \rightarrow W$ is non-singular if and only if the set $\{U_1, U_2, \dots, U_n\}$ is a basis of V .

(ii) Let $T : \mathbf{R}^3 \rightarrow \mathbf{R}^2$ be a linear transformation defined by :

$$T(x, y, z) = (x + y + z, y + z)$$

Find the matrix A of T with respect to standard bases of $\mathbf{R}^3$ and $\mathbf{R}^2$.

(B) Attempt any *two* of the following : [12]

(i) Let $T: \mathbf{R}^2 \rightarrow \mathbf{R}^2$ be a linear transformation. Such that :

$$T(1, 1) = (0, 2) \text{ and } T(1, -1) = (2, 0).$$

Find :

$$T(1, 4) \text{ and } T(-2, 1).$$

(ii) State and prove Cauchy-Schwarz inequality.

(iii) Find basis and dimension of row space of matrix A given by :

$$A = \begin{bmatrix} 1 & 2 & -1 & 2 \\ 3 & 0 & 1 & 4 \\ 1 & -1 & 1 & 1 \end{bmatrix}.$$

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—8

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-265

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

STATISTICAL PRE-REQUISITES

Application of Statistics and Theory of Probability)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Use of statistical tables and calculator is allowed.

(iv) Symbols and abbreviations have their usual meaning.

1. Attempt each of the following :

(a) State whether each of the following statements is true or false : [1 each]

(i) If A' and B' are independent, then A and B are dependent.

(ii) $R_{1.23}$ is the maximum correlation between X_1 and the linear combination of X_2 and X_3 .

(iii) A time series consists of data arranged chronologically.

(iv) For $1 \leq r \leq n$,

$$\binom{n}{r} = \binom{n}{n-r}$$

(v) Mean and standard deviation for a Poisson distribution are same.

P.T.O.

- (b) Choose *the correct* alternative in the following : [1 each]
- (i) In vital statistics the rates of vital events are measured in :
- (A) fraction
  - (B) percentages
  - (C) per thousand
  - (D) per million
- (ii) A measure of extent of linear relationship between X_1 with the other variables X_2 and X_3 is :
- (A) simple correlation
  - (B) partial correlation
  - (C) multiple correlation
  - (D) multiple regression
- (iii) If $P(A) = P(B)$, then the two events are :
- (A) Dependent
  - (B) Independent
  - (C) Equally likely
  - (D) Both (B) and (C)
- (iv) The partial correlation coefficient lies between :
- (A) -1 to 1
  - (B) 0 to 1
  - (C) $-\infty$ to $-\infty$
  - (D) 0 to $-\infty$

(v) If X and Y are any *two* random variables with covariance between them is equal to 50, then covariance between U and V , where $U = 10X + 10$ and $V = 5Y + 5$ is :

(A) 2500

(B) 50

(C) 65

(D) 500

(c) Answer in brief : [2 each]

(i) Define permutation and combination.

(ii) Explain additive model and multiplicative model of time series.

(iii) State any *two* real life situations in which Poisson distribution can be applied.

(iv) Define probability mass function (p.m.f.) of a discrete r.v.

(v) Let $r_{12} = r_{13} = 0$. Find $R_{1.23}$.

2. Attempt any *four* of the following : [4×5=20]

(a) The probability that a contractor will get a plumbing contract is 0.4 and the probability that he will not get an electric contract is 0.7. If the probability of getting at least one contract is 0.6, what is the probability that he will get (i) both the contracts and (ii) exactly one contract.

(b) Suppose $X_i \rightarrow P(m_i = 1.2i)$ for $i = 1, 2, 3, 4$ and X_i are independent of each other. If $S = \sum_{i=1}^4 X_i$, find :

(i) $P(S = 12)$

(ii) $P(S > 3)$

(iii) $P(S - 2 < 2)$.

(c) Explain the following methods of estimating trends :

(i) Graphical method

(ii) Method of semi-averages.

(d) Let (X, Y) be a discrete bivariate r.v. with the following joint p.m.f.

X	Y			
	0	1	2	3
0	k	3k	2k	4k
1	2k	6k	4k	8k
2	3k	9k	6k	12k

(i) Find k (ii) Are X and Y independent ?

(e) If $r_{12} = 0.6$, $r_{13} = 0.7$ and $r_{23} = 0.65$, compute :

(i) $R_{1.23}$

(ii) $R_{3.12}$.

(f) Explain total fertility rate with its limitations.

3. Attempt any *four* of the following : [4×5=20]

(a) Compute :

(i) Crude birth rate and

(ii) Age specific fertility rate for the following data :

Age group	Number of women	Number of births
15-19	24000	800
20-24	20000	2400
25-29	15000	2000
30-34	12000	600
35-39	6000	120
40-44	4000	10

The total population is 186300.

(b) Lex X follow a discrete uniform distribution over 11, 12, 13, ..., 20. Find :

(i) $P(X > 15)$

(ii) $P(13 \leq X \leq 18)$

(iii) $P(X \leq 14)$.

Also find the mean and S.D. of X.

(c) Explain the following components of a time series :

(i) Seasonal variations

(ii) Cyclical variations

- (d) Explain notion of multiple regression, multiple correlation and partial correlation.
- (e) Explain classical definition of probability. State its limitations.
- (f) A card is drawn from an ordinary pack of 52 playing cards. What is the probability that it is a king; given that it is a face card ?

4. Attempt any *two* of the following : [2×10=20]

- (a) Define binomial distribution with parameter n and p . Hence find its mean and variance.
- (b) Explain pairwise independence and complete independence in case of three events. Consider the experiment of rolling two fair dice. Let A = odd number on the first die, B = odd number on the second die and C = sum of two points is odd. Show that A, B and C are pairwise independent but not complete independent.
- (c) Assuming trend is absent, determine if there is any seasonality in the data given below :

Year	1st quarter	2nd quarter	3rd quarter	4th quarter
1985	3.7	4.1	3.3	3.5
1986	3.7	3.9	3.6	3.6
1987	4.0	4.1	3.3	3.1
1988	3.3	4.4	4.0	4.0

Obtain the indices of seasonal variation by the simple average method.

- (d) In a trivariate distribution $\sigma_1^2 = 4$, $\sigma_2^2 = \sigma_3^2 = 9$, $r_{12} = 0.7$, $r_{13} = r_{23} = 0.5$. Find $R_{1.23}$, $r_{13.2}$, $\sigma_{1.23}$, and $\sigma_{12.3}$.

5. Attempt any *one* of the following : [1×20=20]

- (a) (i) Using 1983 as the origin, obtain a straight line trend equation by the method of least squares :

Year	Value
1979	140
1981	144
1982	160
1983	152
1984	168
1985	176
1988	180

Find the trend value of the missing year 1980. [12]

- (ii) For the following joint p.m.f. of (X, Y), find (I) k (II) marginal distribution of X and Y (III) var (X). [8]

X	Y		
	0	1	2
-1	k	2k	2k
1	k	3k	2k

- (b) (i) If $X_1 = Y_1 + Y_2$, $X_2 = Y_2 + Y_3$ and $X_3 = Y_3 + Y_1$ where Y_1 , Y_2 and Y_3 are mutually uncorrelated variables with mean 0 and unit standard deviation. Find the multiple correlation coefficient between X_1 and (X_2, X_3) . [12]

- (ii) Calculate G.R.R. and N.R.R. for the following data and interpret : [8]

Age group	Number of Women	Female births	Mortality rate
15-19	16000	160	0.09
20-24	15000	225	0.1
25-29	16500	330	0.11
30-34	14000	210	0.12
35-39	16000	144	0.13
40-44	12000	90	0.14

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—8

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-266

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

LOGIC AND METHODOLOGY OF SCIENCE

(For External)

G-II : Formal and Relational Logic

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. (a) Explain the need for predicate logic. [10]

(b) Symbolize the following propositions with the help of the symbols given in brackets : [10]

(i) All candidates are not present.

(Cx—x is a candidate, Px—x is present)

(ii) All fans and A.C.'s are new.

(Fx—x is a fan, Ax—x is a A.C., Nx—x is new)

(iii) No answer is correct.

(Ax—x is an answer, Cx—x is correct)

(iv) Some girls are singers and dancers.

(Gx—x is a girl, Sx—x is a singer, Dx—x is a dancer)

(v) Neeraja is brave and kind.

(Bx—x is brave, Kx—x is kind, n-Neeraja)

P.T.O.

Or

- (a) Prove the following theorems with the help of the Axioms given below (any *three*) : [15]

Axioms :

- (i) $(p \vee q) \supset p$
- (ii) $p \supset (p \vee q)$
- (iii) $(p \vee q) \supset (q \vee p)$
- (iv) $(p \vee (q \vee r)) \supset (q \vee (p \vee r))$
- (v) $(q \supset r) \supset ((p \vee q) \supset (p \vee r))$

Theorems :

- (i) $(p \supset \sim p) \supset \sim p$
- (ii) $q \supset (p \supset q)$
- (iii) $p \supset (p \vee p)$
- (iv) $p \supset \sim\sim p$

- (b) Explain the notions of completeness and consistency of an Axiomatic system. [5]

2. (a) Prove the invalidity of the following arguments (any *three*) : [15]

- (1) $(X) (Ax \supset Bx)$
 $\sim Ap \quad / \quad \therefore \sim Bp$
- (2) $(X) (Tx \supset Sx)$
 $(\exists x) (Hx \cdot \sim Sx)$
 $\therefore (X) (Hx \cdot \sim Tx)$

- (3) $(X) (Wx \supset Hx)$
 $(X) (Ex \supset Hx)$
 $\therefore (X) (Wx \supset Ex)$
- (4) $(X) (Bx \supset Hx)$
 $(\exists x) (Ax \cdot Hx)$
 $\therefore (X) (Bx \supset Ax)$

(b) Explain the rule of Existential Instantiation (E.I.). [5]

Or

Prove the validity of the following (any *four*) : [20]

- (1) $(X) (Fx \supset Gx)$
 $(\exists x) (Hx \cdot \sim Gx)$
 $\therefore (\exists x) (Hx \cdot \sim Fx)$
- (2) $(X) (Qx \supset Rx)$
 $(\exists x) (Qx \vee Rx)$
 $\therefore (\exists x) Rx$
- (3) $(X) [Sx \supset (Tx \supset Ux)]$
 $(X) [Ux \supset (Vx \cdot Wx)]$
 $\therefore (X) [Sx \supset (Tx \supset Vx)]$
- (4) $(X) (Dx \supset Px)$
 $(X) (Ax \supset Gx)$
 $(X) (Px \supset Ax)$
 $\therefore (X) (Dx \supset Gx)$
- (5) No contractors are dependable. Some contractors are engineers. Therefore, some engineers are not dependable.

(Cx, Dx, Ex)

3. What is a relational proposition ? Elaborate fully the properties of diadic relation. [20]

Or

Demonstrate and explain the method of proving invalidity of invalid arguments involving quantifiers using relevant example. [20]

4. Prove the validity of the following (any *four*) : [20]

(1) $(X) [Vx \supset (\exists y) Oxy]$

$(X) (Oxa \supset Rxa)$

$(X) \sim Rxa / \therefore \sim Va$

(2) $(X) (Fx \supset Gx)$

$(\exists y) (Fy) / \therefore (\exists z) Gz$

(3) $(X) (Hx \supset Mx) / \therefore Hs \supset (\exists x) (Hx \cdot Mx)$

(4) $(X) (Ax \supset Bx) / \therefore (X) (Bx \supset Cx) \supset (Ax \supset Cx)$

(5) $(\exists x) Lx \supset (y) My / \therefore (X) (Lx \supset (y) My)$

Or

What is meant by identity relation ? Explain all the rules of identity. [20]

5. Write notes on (any *two*) : [20]

(1) Rule of U.I. (preliminary version)

(2) Free and Bound variables

(3) Enthymeme

(4) Predicate logic and traditional square of opposition.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. (अ) विधेय तर्कशास्त्राची आवश्यकता स्पष्ट करा. [10]

(ब) खालील विधानांचे कंसात दिलेली चिन्हे वापरून चिन्हांकन करा : [10]

(i) सर्वच उमेदवार उपस्थित नव्हते.

($Cx \rightarrow x$ हा उमेदवार आहे, $Px \rightarrow x$ हा उपस्थित आहे)

(ii) सर्व पंखे आणि वातानुकुलीत यंत्रे नवीन आहेत.

($Fx \rightarrow x$ हा पंखा आहे, $Ax \rightarrow x$ हे वातानुकुलीत यंत्र आहे, $Nx \rightarrow x$ हे नवीन आहे)

(iii) एकही उत्तर बरोबर नाही.

($Ax \rightarrow x$ हे उत्तर आहे, $Cx \rightarrow x$ हे बरोबर आहे)

(iv) काही मुली गायिका आणि नर्तकी आहेत.

($Gx \rightarrow x$ ही मुलगी आहे, $Sx \rightarrow x$ ही गायिका आहे, $Dx \rightarrow x$ ही नर्तकी आहे)

(v) नीरजा ही शूर आणि दयाळू आहे.

($Bx \rightarrow x$ ही शूर आहे, $Kx \rightarrow x$ ही दयाळू आहे, n -नीरजा)

किंवा

(अ) दिलेले मूलाधार वापरून खालील प्रमेये सिद्ध करा (कोणतीही तीन) : [15]

मूलाधार :

(i) $(p \vee q) \supset p$

(ii) $p \supset (p \vee q)$

- (iii) $(p \vee q) \supset (q \vee p)$
- (iv) $(p \vee (q \vee r)) \supset (q \vee (p \vee r))$
- (v) $(q \supset r) \supset ((p \vee q) \supset (p \vee r))$

प्रमेये :

- (i) $(p \supset \sim p) \supset \sim p$
- (ii) $q \supset (p \supset q)$
- (iii) $p \supset (p \vee p)$
- (iv) $p \supset \sim \sim p$

(ब) बीजानुमान पद्धतीच्या संपूर्णता आणि सुसंगता या वैशिष्ट्यांचे स्पष्टीकरण करा. [5]

2. (अ) पुढील युक्तिवादांची अयुक्तता सिद्ध करा (कोणतेही तीन) : [15]

- (1) $(X) (Ax \supset Bx)$
 $\sim Ap \quad / \quad \therefore \sim Bp$
- (2) $(X) (Tx \supset Sx)$
 $(\exists x) (Hx \cdot \sim Sx)$
 $\therefore (X) (Hx \cdot \sim Tx)$
- (3) $(X) (Wx \supset Hx)$
 $(X) (Ex \supset Hx)$
 $\therefore (X) (Wx \supset Ex)$
- (4) $(X) (Bx \supset Hx)$
 $(\exists x) (Ax \cdot Hx)$
 $\therefore (X) (Bx \supset Ax)$

(ब) अस्तित्वाची उदाहरणीकरणाचा (E.I.) नियम स्पष्ट करा. [5]

किंवा

पुढील युक्तिवादांची युक्तता सिद्ध करा (कोणतेही चार) : [20]

(1) $(X) (Fx \supset Gx)$

$(\exists x) (Hx \cdot \sim Gx)$

$\therefore (\exists x) (Hx \cdot \sim Fx)$

(2) $(X) (Qx \supset Rx)$

$(\exists x) (Qx \vee Rx)$

$\therefore (\exists x) Rx$

(3) $(X) [Sx \supset (Tx \supset Ux)]$

$(X) [Ux \supset (Vx \cdot Wx)]$

$\therefore (X) [Sx \supset (Tx \supset Vx)]$

(4) $(X) (Dx \supset Px)$

$(X) (Ax \supset Gx)$

$(X) (Px \supset Ax)$

$\therefore (X) (Dx \supset Gx)$

(5) एकही ठेकेदार विश्वसनीय नाही. काही ठेकेदार अभियंते (इंजिनिअर्स) आहेत.
म्हणून काही अभियंते विश्वसनीय नाहीत. (Cx, Dx, Ex)

3. संबंधवाची विधान म्हणजे काय ? द्वित्व संबंधाची सर्व वैशिष्ट्ये सविस्तर विशद करा. [20]

किंवा

अयुक्त युक्तिवादांची (संख्यापक युक्त) अयुक्तता सिद्ध करण्याची पद्धती योग्य उदाहरणांच्या सहाय्याने स्पष्ट करा. [20]

4. पुढील युक्तिवादांची युक्तता सिद्ध करा (कोणतेही चार) : [20]

(1) $(X) [Vx \supset (\exists y) Oxy]$

$(X) (Oxa \supset Rxa)$

$(X) \sim Rxa / \therefore \sim Va$

(2) $(X) (Fx \supset Gx)$

$(\exists y) (Fy) / \therefore (\exists z) Gz$

(3) $(X) (Hx \supset Mx) / \therefore Hs \supset (\exists x) (Hx \cdot Mx)$

(4) $(X) (Ax \supset Bx) / \therefore (X) (Bx \supset Cx) \supset (Ax \supset Cx)$

(5) $(\exists x) Lx \supset (y) My / \therefore (X) (Lx \supset (y) My)$

किंवा

तादात्म्य संबंध म्हणजे काय ? तादात्म्याचे सर्व नियम स्पष्ट करा. [20]

5. कोणत्याही दोनांवर टीपा द्या : [20]

(1) सार्विक उदाहरणीकरणाचा नियम

(2) मुक्त आणि बद्धचर

(3) लुप्तावयविका

(4) विधेय तर्कशास्त्र आणि पारंपरिक विधान विरोध चौरस.

Total No. of Questions—5+5]

[Total No. of Printed Pages—5

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-267

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

SOCIOLOGY

General Paper 2

Group A : Population and Society

Or

Group B : Social Welfare and Social Legislation in India

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Attempt Group 'A' or Group 'B'.

Group A (G-2) : Population and Society

1. Answer any *one* of the following questions : [20]

(a) Explain the Malthusian theory of population growth.

(b) Discuss the pre-independent population policy in India.

2. Answer any *one* of the following questions : [20]

(a) Explain the achievements and failures of family planning programme in India.

(b) Discuss the scope of population studies.

P.T.O.

3. Answer any *one* of the following questions : [20]
(a) Write the causes and consequences of female foeticide in India.
(b) Explain the relation between population and poverty.
4. Answer any *one* of the following questions : [20]
(a) Explain the population policy in post-independent India.
(b) Define mortality. Explain the factors affecting mortality.
5. Write short notes on (any *two*) : [20]
(a) National Rural Health Mission
(b) AIDS Awareness
(c) Registration of vital events
(d) AADHAR

OR

Group B : Social Welfare and Social Legislation in India

1. Attempt any *one* of the following questions : [20]
(a) Explain the right to Education Act 2011.
(b) Elaborate the Domestic Violence Act 2005 in India.
2. Attempt any *one* of the following questions : [20]
(a) Explain the concept and approaches of social welfare in India.
(b) Explain the Scheduled Caste and Scheduled Tribes Act 1989.

3. Attempt any *one* of the following questions : [20]
(a) Explain the issues of Adivasis in India.
(b) Explain the various issues of people with disability.
4. Attempt any *one* of the following questions : [20]
(a) Elaborate the history of social welfare in India.
(b) Explain the role of NGO in social movement.
5. Write short notes on (any *two*) : [20]
(a) Social Justice
(b) Fundamental Duties
(c) The Sexual Harassment of Women at Workplace Act 2013.
(d) Child Labour.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) गट 'अ' किंवा गट 'ब' प्रश्नपत्रिका सोडवावी.

(iv) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

गट 'अ' : Population and Society

1. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(अ) लोकसंख्या वाढीचा माल्थसचा सिद्धांत स्पष्ट करा.
(ब) भारताच्या स्वातंत्र्यपूर्व लोकसंख्या धोरणाची चर्चा करा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(अ) भारतातील कुटुंब नियोजन कार्यक्रमाचे यश-अपयश स्पष्ट करा.
(ब) लोकसंख्या अध्ययनाच्या व्याप्तीची चर्चा करा.
3. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(अ) भारतातील स्त्री-भ्रूणहत्येची कारणे व परिणाम स्पष्ट करा.
(ब) लोकसंख्या आणि दारिद्र्य यातील संबंध स्पष्ट करा.
4. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(अ) भारतातील स्वातंत्र्यानंतरच्या लोकसंख्या धोरणाचे स्पष्टीकरण करा.
(ब) मर्त्यतेची व्याख्या, मर्त्यतेवर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.
5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]
(अ) राष्ट्रीय ग्रामीण आरोग्य अभियान
(ब) एडस जाणीवजागृती
(क) नोंदणी पद्धती
(ड) आधार.

किंवा

गट 'ब' : Social Welfare and Social Legislation in India

1. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(अ) 2011 शिक्षणाचा हक्क कायदा स्पष्ट करा.
(ब) भारतातील 2005चा कौटुंबिक हिंसाचार कायदा विशद करा.
2. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(अ) भारतातील सामाजिक कल्याणाची संकल्पना व दृष्टिकोण स्पष्ट करा.
(ब) अनुसूचित जाती व अनुसूचित जमातींचा 1989 कायदा स्पष्ट करा.

3. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(अ) भारतातील आदिवासींचे प्रश्न स्पष्ट करा.
(ब) अपंगांचे विविध प्रश्न स्पष्ट करा.
4. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]
(अ) भारतातील सामाजिक कल्याणाचा इतिहास विशद करा.
(ब) सामाजिक चळवळीत बिगर शासकीय संघटनांची भूमिका स्पष्ट करा.
5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही **दोन**) : [20]
(अ) सामाजिक न्याय
(ब) मूलभूत कर्तव्य
(क) महिलांचे कामाच्या ठिकाणी होणारा लैंगिक छळ कायदा 2013
(ड) बाल मजुर.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-268

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

SOCIOLOGY

(For External)

S-1 : Foundations of Sociological Thought

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* of the following questions : [20]

(i) Discuss the contribution of industrial revolution in the emergence of sociology in Europe.

(ii) Explain Durkheim's theory of Suicide.

2. Attempt any *one* of the following questions : [20]

(i) Explain Max Weber's thoughts on 'Protestant Ethics and Spirit of Capitalism'.

(ii) Explain Karl Marx's theory of Alienation.

3. Attempt any *one* of the following questions : [20]

(i) Explain Dr. Ghurye's theory of Caste.

(ii) Describe M.N. Srinivas's concept of Sanskritization.

P.T.O.

4. Attempt any *one* of the following questions : [20]

- (i) Explain Dr. B.R. Ambedkar's theory of Origin of Caste.
- (ii) Explain the social background of Indian Nationalism.

5. Write short notes on (any *two*) : [20]

- (i) Types of social action (Max Weber)
- (ii) Indology (Dr. Ghurye)
- (iii) Positivism (Auguste Comte)
- (iv) Enlightenment.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

- (i) युरोपमधील औद्योगिक क्रांतीच्या समाजशास्त्राच्या निर्मितीतील योगदानाची चर्चा करा.
- (ii) डरखाईमचा आत्महत्येचा सिद्धान्त स्पष्ट करा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

- (i) 'प्रोटेस्टंटची नीतीतत्त्वे आणि भांडवलशाहीचा आत्मा' यविषयीचे मॅक्स वेबरचे विचार स्पष्ट करा.
- (ii) कार्ल मार्क्सचा परात्मतेचा सिद्धांत स्पष्ट करा.

3. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

- (i) डॉ. घुर्ये यांचा जातीचा सिद्धांत स्पष्ट करा.
- (ii) एम.एन. श्रीनिवास यांची संस्कृतीकरण ही संकल्पना विशद करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

(i) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचा जातीच्या उत्पत्तीचा सिद्धान्त स्पष्ट करा.

(ii) भारतीय राष्ट्रवादाची सामाजिक पार्श्वभूमी स्पष्ट करा.

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]

(i) सामाजिक क्रियेचे प्रकार (मॅक्स वेबर)

(ii) प्राच्यविद्या (डॉ. घुर्ये)

(iii) प्रत्यक्षवाद (ऑगस्ट कॉम्ट)

(iv) प्रबोधन.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-269

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

SOCIOLOGY

Special Paper II

(Indian Society : Issues and Problems)

(For External)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) Describe the various approaches to resolve social problems.
  - (b) Explain the meaning, nature and causes of rural poverty in India.
2. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) Discuss the various forms of violence against women in India.
  - (b) Elaborate the nature and causes of religious fundamentalism in India.
3. Attempt any *one* of the following questions : [20]
  - (a) Explain the various effects of development.
  - (b) Write the meaning, nature and causes of white collar crime.

P.T.O.

4. Attempt any *one* of the following questions : [20]

- (a) Discuss the problems of Aged in India.
- (b) Elaborate the role of civil society organization.

5. Write short notes on (any *two*) : [20]

- (a) Religious minorities
- (b) Caste discrimination
- (c) Regional imbalance
- (d) Criminalization of politics.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे संपूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

- (अ) सामाजिक समस्या सोडविण्यासाठी विविध दृष्टीकोन स्पष्ट करा.
- (ब) भारतातील ग्रामीण दारिद्र्याचा अर्थ, स्वरूप व कारणे स्पष्ट करा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

- (अ) भारतात महिलांविरुद्ध घडणाऱ्या विविध प्रकारच्या हिंसाचाराचे वर्णन करा.
- (ब) भारतातील धार्मिक मुलतत्त्ववादाचे स्वरूप व कारणांचे वर्णन करा.

3. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

- (अ) विकासाचे विविध परिणाम स्पष्ट करा.
- (ब) पांढरपेशीय गुन्हेगारीचा अर्थ, स्वरूप व कारणे लिहा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

- (अ) भारतातील वृद्धांच्या समस्यांची चर्चा करा.
- (ब) नागरी समाज संघटनांची भूमिका विशद करा.

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]

- (अ) धार्मिक अल्पसंख्य
- (ब) जात विषमता
- (क) प्रादेशिक असमानता
- (ड) राजकारणाचे गुन्हेगारीकरण.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—8

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-274

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

APPLIED STATISTICS (Gen.-II)

(For External)

(Applications of Statistical and Theory of Probability)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

1. Attempt each of the following : [1 each]

(a) State whether the following statements are True *or* False :

(i) If $A \subset B$, then $P(A) \leq P(B)$.

(ii) In time series analysis, trend shows the long-term tendency in the series.

(iii) GRR is lower than NRR.

(iv) Poisson distribution do not satisfy additive property.

(v) Partial correlation coefficient lies between -1 and $+1$.

(b) Choose the *correct* alternative : [1 each]

(i) If $P(A \cap B) = 0$ then the two events A and B are :

(a) Mutually exclusive

(b) Exhaustive

(c) Independent

(d) Dependent

P.T.O.

(ii) In tossing a fair coin two times, probability of getting a single head is :

(a) $1/4$

(b) $1/2$

(c) $3/4$

(d) 1

(iii) If X follows Poisson distribution then :

(a) Mean > Variance

(b) Mean < Variance

(c) Mean = Variance

(d) Mean = Standard deviation

(iv) If X follows discrete uniform distribution on 0, 1, 2, ..., n and the mean of the distribution is 8. Hence the value of n is :

(a) 8

(b) 11

(c) 15

(d) 16

(v) Multiple correlation coefficient lies between :

(a) $-\infty$ to 0

(b) -1 to $+1$

(c) 0 to 1

(d) $-\infty$ to $+\infty$

(c) Answer in brief : [5×2=10]

(i) Define Crude Death Rate (C.D.R.).

(ii) If A and B are independent events, then show that A' and B' are also independent events.

(iii) Define joint probability mass function (p.m.f.) of two-dimensional discrete random variable.

(iv) Give two real life examples of time series.

(v) If $r_{12} = r_{23} = 0$, then show that $R_{2.13} = 0$.

2. Answer any *four* of the following : [4×5=20]

(a) Give the classical definition of probability and also state its limitations.

(b) Define Crude Birth Rate (C.B.R.) and Age Specific Fertility Rate (A.S.F.R.).

(c) Let A and B be two events defined on a sample space Ω :
 $\Omega = \{1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10\}$, $A = \{1, 2, 3, 4, 5, 10\}$,
 $B = \{2, 3, 9\}$.

Calculate the probability $P(A|B)$ and $P(B|A)$.

- (d) Let A and B be two independent events defined on a sample space Ω . The probability that at least one event out of A and B occurs is 0.7, while the probability that A occurs is 0.5, determine the probability that B occurs.
- (e) Explain the following with one illustration each :
- (i) Mutually exclusive events
- (ii) Complementary event.
- (f) A random variable X follows Binomial distribution with parameters n and p . If $p = 0.6$, $E(X) = 6$, find n and $\text{var}(X)$.

3. Attempt any *four* of the following : [4×5=20]

- (a) State and prove additive property of Binomial distribution.
- (b) Define cumulative distribution of function (c.d.f.) of a discrete random variable and state its properties.
- (c) If X is a discrete random variable with probability distribution given by :

X	P(X = x)
1	0.2
2	0.3
3	0.3
4	0.2

then obtain $E(X)$ and $V(X)$.

(d) Define partial correlation coefficient. If $r_{12} = 0.7$, $r_{13} = r_{23} = 0.5$, then compute $r_{12.3}$.

(e) The joint probability distribution of (X, Y) is :

Y X	-1	0	1
0	0	1/9	2/9
1	1/9	1/9	1/9
2	2/9	1/9	0

Find $E(XY)$.

(f) Explain different components of time series with illustration.

4. Attempt any *two* of the following : [2×10=20]

(a) Compute 5-yearly moving average and estimate trend : [10]

Year	Production (in tonnes)
1	78
2	73
3	71
4	73
5	75
6	78
7	73
8	77
9	70
10	69

- (b) Compute C.D.R. and S.T.D.R. for population A and B, take population B as a standard population. Use direct method of standardization : [10]

Age Group (years)	Population A		Population B	
	No. of persons	No. of deaths	No. of persons	No. of deaths
0—10	1000	30	800	32
10—20	1400	7	1900	8
20—60	3400	27	2800	28
60—100	800	40	1100	33

- (c) (i) State the probability mass function (p.m.f.) of discrete uniform distribution. Derive its mean and variance. [5]
- (ii) If X and Y are two independent Poisson random variables with parameters 4 and 6 respectively, compute $P(X + Y \leq 8)$. [5]
- (d) A sample on three variables X_1 , X_2 and X_3 gave the following results :
- $$\begin{array}{lll} \bar{X}_1 = 74 & \sigma_1 = 8.77 & r_{12} = 0.65 \\ \bar{X}_2 = 70 & \sigma_2 = 7.80 & r_{13} = 0.73 \\ \bar{X}_3 = 68 & \sigma_3 = 9.75 & r_{23} = 0.60 \end{array}$$
- (i) Obtain the equation of least squares regression plane of X_1 on X_2 and X_3 .
- (ii) Estimate X_1 when $X_2 = 70$ and $X_3 = 72$.

5. Attempt any *one* of the following : [1×20=20]

(a) (i) Explain the concept of probability model. Also state the axioms of probability. [5]

(ii) For the following joint probability distribution of (X, Y), compute correlation coefficient between X and Y : [10]

Y	0	1	2
X			
0	1/4	0	1/4
1	1/8	1/8	1/4

(iii) For the following p.m.f. $p(x)$, find the value of median of X :

$$p(x) = kx, \quad x = 1, 2, 3, 4, 5. \quad [5]$$

(b) (i) Compute Gross Reproduction Rate (GRR) and Net Reproduction Rate (NRR) from the data given below : [10]

Age Group	No. of Women	Female	Survival
(years)	(in 1000)	Births	Rate
15—19	16	160	0.91
20—24	15	225	0.90
25—29	16.5	330	0.89
30—34	14	210	0.88
35—39	16	144	0.87
40—44	12	90	0.86

Assuming sex ratio at birth as 105 males to 100 females.

(ii) For a two-dimensional discrete random variable (X, Y) ,
define : [5]

(a) Conditional expectation of X given Y

(b) Conditional expectation of Y given X .

(iii) With usual notations show that : [5]

(a) $P(A') = 1 - P(A)$

(b) $P(\phi) = 0$.

Total No. of Questions—5+5]

[Total No. of Printed Pages—6

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-275

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

PHILOSOPHY

General Paper-II

Philosophy of Indian Saints

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All questions are compulsory.*

(ii) *Figures to the right indicate full marks.*

1. Explain the role of Saints as socio-cultural reformers. [20]

Or

Explain Basaveshvara's concept of Bhakti.

2. Explain the nature of ultimate reality according to Saint Kabir. [20]

Or

Explain Guru Nanak's concepts of Omkara, Niramkara and Akala.

3. Explain fully Saint Jnanadeva's concept of Bhakti, Parabhakti and Avyabhichari bhakti. [20]

Or

Explain Saint Tukaram's concepts of bhakti and liberation.

4. Explain Bahenabai's views on Non-dualism and Maya. [20]

P.T.O.

Or

Explain and evaluate Saint Ramadasa's synthesis of Prapancha and Parmartha in the light of modern society.

5. Write short notes on any *two* of the following : [20]

- (1) Nature of Bhakti Movement
- (2) Basaveshvara's thought on the eradication
- (3) Chidvilasavada
- (4) The concept of Pativratya by Bahenabai.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. संत हे सामाजिक-सांस्कृतिक सुधारक आहेत हे विशद करा. [20]

किंवा

बसवेश्वरांची भक्ती संकल्पना सविस्तर विशद करा.

2. संत कबीरांना अभिप्रेत असलेल्या अंतिम सद्सत्तेचे स्वरूप सविस्तर विशद करा. [20]

किंवा

गुरु नानकांच्या ओंकार, निरंकार व अकाल या संकल्पना विशद करा.

3. संत ज्ञानदेवांची भक्ती, पराभक्ती व अव्यभिचारी भक्ती संकल्पना सविस्तर विशद करा. [20]

किंवा

संत तुकारामांची भक्ती आणि मुक्ती संकल्पना विशद करा.

4. अद्वैत व मायाबाबतचे संत बहिणाबाईंचे विचार स्पष्ट करा. [20]

किंवा

समर्थ रामदासांचा प्रपंच-परमार्थ समन्वय दृष्टीकोन स्पष्ट करून, त्याचे आधुनिक समाजव्यवस्थेशी मूल्यमापन करा.

5. खालीलपैकी कोणत्याही दोनांवर संक्षिप्त टिपा लिहा : [20]

- (1) भक्तीचळवळीचे स्वरूप
- (2) बसवेश्वरांचे जातीनिर्मूलनाचे विचार
- (3) चिद्विलासवाद
- (4) बहिणाबाईंची पतिव्रत्य संकल्पना.

[5301]-EXT-275

(Applied Ethics)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Critically examine Anthropocentrism. [20]

Or

Critically discuss issues about animal rights.

2. State and discuss the principles of medical ethics. [20]

Or

Discuss ethical issues regarding capital punishment.

3. Explain the nature of friendship. Discuss elaborately Aristotle's view about friendship. [20]

Or

Discuss the liberal and conservative views on homosexuality.

4. State and discuss elaborately broad view about corporate social responsibility. [20]

Or

Explain the nature of media ethics and state the role of media in democracy.

5. Write short notes on (any *two*) : [20]

(a) Hippocratic Oath

- (b) Traditional view of marriage and family
- (c) Concept of whistle blowing
- (d) Bio-centrism.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. मानवकेंद्रवादाचे चिकित्सक परीक्षण करा. [20]

किंवा

प्राण्यांच्या हक्कासंदर्भात चिकित्सक चर्चा करा.

2. वैद्यकिय नीतिशास्त्रांची तत्वे सांगून चर्चा करा. [20]

किंवा

फाशीच्या शिक्षेसंदर्भात नैतिक मुद्द्यांवर चर्चा करा.

3. मैत्रीचे स्वरूप स्पष्ट करा व मैत्रीविषयीच्या अॅरिस्टॉटलच्या मतांवर सविस्तर चर्चा करा. [20]

किंवा

समलैंगिकतेसंबंधी उदारमतवादी व पारंपारीक दृष्टीकोणातून चर्चा करा.

4. उद्योगसमुहाच्या सामाजिक जबाबदारीसंदर्भातील व्यापक दृष्टीकोणाची सविस्तर चर्चा करा. [20]

किंवा

माध्यमाच्या नीतिशास्त्राचे स्वरूप सांगून लोकशाहीत माध्यमाची भूमिका कोणती आहे ते सांगा.

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणतेही दोन) :

[20]

- (अ) हिप्पोक्रीटसची शपथ
- (ब) विवाह आणि कुटुंबासंदर्भात पारंपारीक दृष्टीकोण
- (क) व्हीसल ब्लोईंग ही संकल्पना
- (ड) जैवकेंद्रवाद.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-276

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

PHILOSOPHY

(For External)

S-1 : Introduction to Indian Philosophy

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Elaborate the nature and classification of Pratyaks'a according to Nyaya. [20]

Or

Explain fully the nature and kinds of dravyas according to Jaina. [20]

2. Discuss Carvāka's theory of Puruṣārtha. [20]

Or

State and explain general features of Indian Philosophy. [20]

3. Explain fully Four Noble Truths. [20]

Or

Explain fully the nature of Prakṛti, and state the arguments for existence of Prakṛti. [20]

P.T.O.

4. State and explain Mimāṃsā's theories of error. [20]

Or

Write an essay on S'ankara's concept of Brahman. [20]

5. Write short notes on (any *four*) : [20]

(i) Types of Bheda according to Madhvacharya

(ii) Anekantavāda of Jaina

(iii) Kriya Yoga

(iv) Pratityasamutpada

(v) Nyaya's motion of sāmānya

(vi) Cittavṛtti .

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. न्याय दर्शनानुसार प्रत्यक्ष प्रमाणाचे स्वरूप आणि वर्गीकरण विशद करा. [20]

किंवा

द्रव्याचे स्वरूप आणि प्रकार जैन दर्शनानुसार सविस्तर स्पष्ट करा. [20]

2. चार्वाकांच्या पुरुषार्थ सिद्धांताची चर्चा करा. [20]

किंवा

भारतीय तत्वज्ञानाची सामान्य वैशिष्ट्ये सांगून स्पष्ट करा. [20]

3. चार आर्य सत्य सविस्तर स्पष्ट करा. [20]

किंवा

प्रकृतीचे स्वरूप सविस्तर स्पष्ट करून तिच्या सिद्धी केलेले युक्तिवाद सांगा. [20]

4. मीमांसा दर्शनाचे ख्यातिवाद सांगून स्पष्ट करा. [20]

किंवा

शंकराचार्यांच्या ब्रह्म या संकल्पनेवर निबंध लिहा. [20]

5. कोणत्याही चारांवर थोडक्यात टीपा लिहा : [20]

- (i) मध्वाचार्यानुसार भेदाचे प्रकार
- (ii) जैनांचा अनेकांतवाद
- (iii) क्रिया योग
- (iv) प्रतीत्यसमुत्पाद
- (v) न्यायाची सामान्याची संकल्पना
- (vi) चित्तवृत्ती.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-277

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

PHILOSOPHY SPECIAL II

(Introduction to Western Philosophy)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Discuss the main features of Sophists' philosophy. [20]

Or

State and explain Plato's theory of forms.

2. What is Aristotle's concept of substance ? Discuss with special reference to potentiality and actuality. [20]

Or

How did St. Augustine explain the relation of God to the world and man ? Explain.

3. What is Monism ? Why is spinoza called a monist ? [20]

Or

Elaborately discuss Berkeley's subjective idealism.

4. Write an essay on Kant's philosophy. [20]

Or

State and explain Hegel's Absolute idealism.

P.T.O.

5. Write short notes on any *two* of the following : [20]

- (i) Innate ideas
- (ii) Thales's views about reality
- (iii) Aristotle's concept of soul
- (iv) Secondary qualities

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. सोफिस्टांच्या तत्त्वज्ञानाच्या मुख्य घटकांची चर्चा करा. [20]

किंवा

प्लेटो यांची आकाराची उपपत्ती मांडून, ती स्पष्ट करा.

2. अ‍ॅरिस्टॉटल यांची 'द्रव्य' संकल्पना काय आहे ? क्षमता आणि वास्तविकता यांच्या संदर्भात चर्चा करा. [20]

किंवा

संत ऑगस्टीन यांनी ईश्वराचा, जग आणि मानव यांच्याशी असलेला संबंध कशा प्रकारे स्पष्ट केला आहे ?

3. एकतत्त्ववाद म्हणजे काय ? स्पिनोझा यांना एकतत्त्ववादी का म्हटले जाते ? [20]

किंवा

बर्कले यांच्या विषयीनिष्ठ कल्पनाववादाची सविस्तर चर्चा करा.

4. कान्ट यांच्या तत्त्वज्ञानावर एक निबंध लिहा. [20]

किंवा

हेगेल यांचा केवळ कल्पनाविज्ञान सांगून त्याची चर्चा करा.

5. खालीलपैकी कोणत्याही दोनांवर थोडक्यात टीप लिहा. [10]

- (i) अंतर्निहित कल्पना
- (ii) वास्तवाबद्दलचे थोडक्यात विचार
- (iii) अरिस्टॉटल यांची 'आत्मा' ही संकल्पना
- (iv) दुय्यम गुणधर्म.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-278

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

SOCIAL WORK (Gen-II)

(For External)

(1) Introduction : Fields of Social Work

(2) Population Education

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *one* question in **500** words : [20]

(i) Write an essay on “National Population Policy”.

(ii) Describe the Integrated Child Development Services (ICDS) Scheme in India.

2. Answer any *one* question in **500** words : [20]

(i) Explain the factors affecting Population Growth.

(ii) Describe the welfare schemes for Tribal in India.

3. Answer any *one* question in **500** words : [20]

(i) Explain the problems of Growing Population in India.

(ii) State the need of Rural Welfare.

P.T.O.

4. Answer any *one* question in **500** words : [20]

(i) State the anti-social malpractices in urban area.

(ii) Write an essay on "Youth Welfare".

5. Answer any *two* short notes in **200-250** words each : [20]

(i) Unemployment

(ii) Food and Housing Problem

(iii) Problem of Aged

(iv) Medical and Psychiatric Social Work.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी **एका** प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दात द्या : [20]

(i) निबंध लिहा "राष्ट्रीय लोकसंख्या धोरण".

(ii) भारतातील एकात्मिक बाळ सेवा योजनेचे वर्णन करा.

2. खालीलपैकी **एका** प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दात द्या : [20]

(i) लोकसंख्या वाढीवर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.

(ii) भारतातील आदिवासी कल्याण योजनांचे वर्णन करा.

3. खालीलपैकी **एका** प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दात लिहा : [20]
- (i) भारतातील लोकसंख्या वाढीच्या समस्या स्पष्ट करा.
- (ii) ग्रामीण कल्याणाची गरज स्पष्ट करा.
4. खालीलपैकी **एका** प्रश्नाचे उत्तर **500** शब्दात लिहा : [20]
- (i) शहरी भागातील असामाजिक दुष्कृत्ये स्पष्ट करा.
- (ii) निबंध लिहा 'युवक कल्याण'.
5. खालीलपैकी कोणत्याही **दोन** टिपा प्रत्येकी **200** ते **250** शब्दात लिहा : [20]
- (i) बेरोजगारी
- (ii) अन्न व निवास समस्या
- (iii) वृद्धांच्या समस्या
- (iv) वैद्यकीय व मानसीक समाजकार्य.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-279

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

PUBLIC ADMINISTRATION

G-2 : Indian Administration

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* of the following questions : [20]

(i) Write the salient features of Indian Administration.

(ii) Explain the powers and functions of President of India.

2. Attempt any *one* of the following questions : [20]

(i) Explain the role of Prime Minister.

(ii) Write the structure, powers and functions of Lok Sabha.

3. Attempt any *one* of the following questions : [20]

(i) Explain the powers and functions of Union Public Service Commission.

(ii) State the composition and functions of Municipal Corporation.

4. Attempt any *one* of the following questions : [20]

(i) Explain the powers and functions of Governor.

(ii) Explain the role of Collector in District Administration.

P.T.O.

5. Write short notes on (any two) : [20]

- (i) National Human Rights Commission
- (ii) President of Panchayat Samiti
- (iii) Cantonment Board
- (iv) Right to Information.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

- (i) भारतीय प्रशासनाची वैशिष्ट्ये लिहा.
- (ii) भारतीय राष्ट्रपतीचे अधिकार व कार्ये स्पष्ट करा.

2. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

- (i) पंतप्रधानांची भूमिका स्पष्ट करा.
- (ii) लोकसभेची रचना, अधिकार व कार्ये स्पष्ट करा.

3. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

- (i) केंद्रीय लोकसेवा आयोगाची रचना आणि कार्ये स्पष्ट करा.
- (ii) महानगरपालिकेची रचना आणि कार्ये सांगा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा : [20]

- (i) राज्यपालांचे अधिकार व कार्ये सांगा.
- (ii) जिल्हा प्रशासनातील जिल्हाधिकाऱ्यांची भूमिका स्पष्ट करा.

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) :

[20]

- (i) राष्ट्रीय मानवी हक्क आयोग
- (ii) पंचायत समिती सभापती
- (iii) छावणी मंडळ
- (iv) माहिती अधिकार कायदा.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-280

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

PUBLIC ADMINISTRATION

S-1 : PERSONNEL ADMINISTRATION

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* of the following questions : [20]

(1) Discuss the meaning and importance of Personnel Administration.

(2) Discuss on meaning, objectives and types of training.

2. Attempt any *one* of the following questions : [20]

(1) Explain the meaning, features and functions of civil service.

(2) Explain the meaning, needs and benefits of Retirement.

3. Attempt any *one* of the following questions : [20]

(1) Discuss on the importance of 'Right to Strike' in the era of Globalisation.

(2) Explain in detail the concept 'Motivation' with reference to personnel administration.

4. Attempt any *one* of the following questions : [20]

(1) Discuss on the problems of personnel administration in detail.

(2) Explain the importance of Administrative Tribunals.

P.T.O.

5. Write short notes on (any two) :

[20]

- (1) Corruption
- (2) Whitley Council
- (3) Spoil System
- (4) Accountability and Dicipline.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा :

[20]

- (1) कर्मचारी प्रशासनाचा अर्थ व महत्व यावर चर्चा करा.
- (2) प्रशिक्षणाचा अर्थ, उद्देश व प्रकार यावर चर्चा करा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा :

[20]

- (1) सनदी सेवेचा अर्थ वैशिष्ट्ये व कार्ये स्पष्ट करा.
- (2) सेवानिवृत्तीचा अर्थ, गरजा व लाभ स्पष्ट करा.

3. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा :

[20]

- (1) जागतिकीकरणाच्या युगात संपंकरण्याचा अधिकाराचे महत्व यावर चर्चा करा.
- (2) कर्मचारी प्रशासनाच्या संदर्भात 'प्रेरणा' संकल्पना स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

- (1) कर्मचारी प्रशासनाच्या समस्या यावर सविस्तर चर्चा करा.
- (2) प्रशासकीय न्यायधिकरणाचे महत्व स्पष्ट करा.

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [20]

- (1) भ्रष्टाचार
- (2) व्हिटले परिषद
- (3) लूट पद्धती
- (4) उत्तरदायित्व व शिस्त

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

Seat No.	
-------------	--

[5301]-EXT-281

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2018

(For External)

PUBLIC ADMINISTRATION

(S-2 : Local Self-Government of Maharashtra)

(2013 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *one* of the following questions : [20]

- (1) State the composition and functions of Panchayat Samiti.
- (2) Explain the importance, nature and scope of Local Self-Government.

2. Attempt any *one* of the following questions : [20]

- (1) Discuss in detail composition, functions of Gram Panchayat and Gram Sabha.
- (2) Explain composition and functions of Municipal Corporation.

3. Attempt any *one* of the following questions : [20]

- (1) State the powers and functions of CEO of Zilla Parishad.
- (2) Discuss on Sant Gadge Baba Swachata Abhiyan.

4. Attempt any *one* of the following questions : [20]

- (1) Discuss on Jawaharlal Nehru Nagari Punurutthan Programme.
- (2) Discuss on 'Slums' as problems of Urban Administration.

P.T.O.

5. Write short notes on (any two) : [20]

- (1) President of Zilla Parishad
- (2) Vasant Rao Naik Committee
- (3) Functions of Cantonment Board
- (4) Importance of 74th Amendment Act

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 100

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

- (1) पंचायत समितीची रचना व कामे सांगा.
- (2) स्थानिक स्वशासनाचे महत्त्व, स्वरूप व व्याप्ती स्पष्ट करा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

- (1) ग्राम पंचायत व ग्राम सभा यांची रचना व कार्ये यांवर सविस्तर चर्चा करा.
- (2) महानगरपालिकेची रचना व कार्ये स्पष्ट करा.

3. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

- (1) जिल्हा परिषदेच्या मुख्य कार्यकारी अधिकाऱ्याचे (CEO) अधिकार व कार्ये सांगा.
- (2) संत गाडगे बाबा स्वच्छता अभियान यावर चर्चा करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा : [20]

(1) जवाहरलाल नेहरू नागरी पुनरुत्थान कार्यक्रमाबाबत सविस्तर चर्चा करा.

(2) शहरी प्रशासनाची समस्या म्हणून 'झोपडपट्टी' वर चर्चा करा.

5. थोडक्यात टिपा लिहा (कोणतेही दोन) :

(1) जिल्हापरिषद अध्यक्ष

(2) वसंतराव नाईक समिती

(3) कॅन्टोनमेंट बोर्डाची कार्ये

(4) 74व्या घटनादुरुस्ती कायद्याचे महत्त्व.